T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

PKK'NIN YÜKSELİŞİ VE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

HAZIRLAYAN

Işık YILMAZ

ANKARA, Nisan 2007

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

PKK'NIN YÜKSELİŞİ VE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

HAZIRLAYAN

Işık YILMAZ

ÖĞRETİM ÜYESİ

DOÇ.DR. İDRİS BAL

ANKARA, Nisan 2007

(Fotokopi ile çoğaltılabilir)

TEZ ONAY SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

…….ait……..
……
……

adlı çalışma, Jürimiz tarafından ……..
Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan……..

Üye……..

Üye……..

TEŞEKKÜR

Bu tezimin hazırlanmasında değerli düşünce ve yorumları ile katkıda bulunan;

Sayın Hocam Doç.Dr.İdris BAL'a,

Sevgili arkadaşım Handan SELÇUK'a

Çalışmalarım boyunca büyük sabır gösteren ve beni her koşulda destekleyen

Değerli aileme,

Sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu ve Amerika arasındaki 1830 tarihli bir ticaret anlaşması iki ülke arasındaki ilişkilerin ticaret ile sınırlı kalmasını sağlamıştır. Ancak, gerçek anlamda Türk-Amerikan ilişkilerinin başlangıcını 19.yüzyılın başları oluşturmaktadır. 1917-1927 arasında diplomatik kesintiye uğrayan ilişkiler, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında gelişme kaydetmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi sonrasında ABD'nin Türkiye'ye silah ambargosu uygulaması, iki ülke ilişkilerine kısa bir süre olumsuz etkilemiştir.

1990'ların başıyla birlikte iki ülke için yeni bir dönem başlamıştır. 1991 yılında "Geliştirilmiş Ortaklık" adlı yeni bir kavram ortaya atılarak, ilişkiler daha gerçekçi bir zeminde yürütülmeye çalışılmıştır. Körfez Savaşı'ndaki "Stratejik Ortaklık" tanımındaki ilişkiler 2000'li yıllara gelindiğinde özellikle 11 Eylül 2001'de ABD'nin uğradığı terör saldırıları, teröre karşı yıllarca mücadele eden Türkiye'nin, ABD'nin yanı başında yer almasıyla memnuniyet verici bir seviyeye yükselmiştir. Ancak 1 Mart tezkeresinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde reddedilmesi iki ülke ilişkilerindeki kırılma noktasını teşkil etmiş ve daha sonra Süleymaniye'de gerçekleştirilen çuval hadisesi ise gerginliği tırmandırmıştır.

Türk-Amerikan ilişkileri, iki ülke arasında zaman zaman yaşanan sorunlara ve farklı görüşlere rağmen, dostluk ve ortaklık seviyesinde temkinli bir şekilde sürdürülmektedir.

Diğer taraftan, temelleri 1974 yılında atılan ve kendisini Marksist-Leninist bir örgüt olarak tanımlayan Kürdistan İşçi Partisi yani PKK, kurulduğu yıllarda Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşayan vatandaşlarımızın Türk ırkından ayrı bir ırk olduğunu, Türk devletince sömürüldüğünü, dil ve kültürünün asimile edildiğini iddia ederek, Türkiye'nin

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini içine alacak şekilde Suriye, İran ve Irak toprakları üzerinde bağımsız birleşik demokratik Kürdistan devleti kurmayı planlamaktadır.

Bu bağlamda PKK'nın, isim ve strateji gibi değişikliklere gitmesine ve örgüt elebaşısının tutuklu bulunmasına rağmen, ABD'nin desteği nedeniyle iki ülke ilişkilerini olumsuz etkilediği görülmektedir.

ABSTRACT

A trade agreement between Otoman Empire and USA in 1830, has limited the relations by trade. However the actual Turkish-American relations began by the early 19th century. Being in a diplomatic interruption between 1917-1927, the relations have evolved in the early years of cold war. The USA weaper ambargo on Turkey after Turkish intervention to Cyprus, had negatively affected the relations.

A new period has began by the early 90s. With the "Improved Partnership" concept which emerged in 1991, the relations were expected to continiue on a more rational basis. The relations which were described in "Strategic Partnership" during the Gulf War evolved after 11th September 2001 terror attacks because Turkey, who has been exposed to terror for several years, supported USA. However 1st of March note rejection in TBMM was the break point of the relations. Moreover, the "sack event" in Süleymaniye, raised the tensions between Turkey and USA.

Despite these problems the relations between Turkey and USA are being held on a prudent level of partner ship.

On the other hand, Kurdish Labor Party (PKK) which war founded in 1974 and describes itself as a Marxist-Leninist organization, clarris that the people living in Eastern and Southeastern Turkey are a different nation and they are being exploited and asimilated by Turkish state. Moreover they plan to establish a democratic, independent, united Kurdish State on a region which contains parts of Syria, Iraq, İran and Turkey. Although PKK has gone through changes in name and strategy and has an arrested leader, affects the US-Turkey relations negatively due to US support.

İÇİNDEKİLER

KAPAK…… I
TEZ ONAY SAYFASI……III
TEŞEKKÜR……IV
ÖZET…… V
ABSTRACT…….. VII
İÇİNDEKİLER…….. VIII
KISALTMALAR …… XI

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.Giriş……...…1

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE-ABD İlişkileri

1. Giriş……..3
2. Dünden Bugüne İlişkiler ve Sorunlar…….....4
3. Sonuç……15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KÜRT SORUNU

1. Giriş……17
2. Kürt Sorunu ……...18
3. Kürt Sorununun Tarihsel Gelişimi…….25
4. Kürt Sorununun Uluslararası Boyut Kazanmasına Zemin Hazırlayan Etkenler..…….. ……. 34
   4.1.Kürtlük Bilincinin ve Kürt Milliyetçiliğinin Gelişmesi…….35
   4.2.Kürt Örgütlerinin Kurulması……...38
      4.2.1.1960-70 Sürecinde Kürt Örgütleri…… 38
      4.2.2.1971-80 Sürecinde Kürt Örgütleri…… 40
      4.2.3.1980 Sonrası Kürt Örgütleri……42
5. Sonuç……43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
PKK

1. Giriş…….……..…… 45
2. Kuruluşu,Amacı,Stratejisi ve 1990'a Kadar Olan Dönemi….. 46
3. Körfez Savaşı'ndan Sonraki Dönem……..... 57
4. Silah Bırakma Girişimi…….....…… 58
5. Silahlı Faaliyetlerinin Gerilemesi…….....60
6. İntihar Eylemleri……..…….. 62
7. Strateji Değişikliği……..67
8. KADEK'in Kurulması……..... 70
9. PKK-AB Taleplerinin Örtüşmesi……..73
10.KADEK'in Yerini KONGRA-GEL'e Bırakması……. 74
11.Faaliyet Alanları…….. 77
12.Gelir Kaynakları…….…….…… 78
12.1 Yurtiçi Gelir Kaynakları…….……78
12.2. Yurtdışı Gelir Kaynakları……79
12.3. Uyuşturucu Kaçakçılığı……80
12.4. Silah Kaynakları……...82
12.5. İnsan Kaçakçılığı……..84
13. PKK'nın Kampları……. 84
14.PKK'nın Propaganda Faaliyetleri……..... 85
14.1.Basın-Yayın Organları ……86
14.2.Silahlı Propaganda …….. 88
14.3.Etnik Propaganda …… 89
15.Sonuç……95

BEŞİNCİ BÖLÜM
PKK'NIN TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

1. Giriş……..98
2.2003 Irak Savaşına Kadar Türkİye-ABD İlişkileri ….……99
2.1. Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-ABD İlişkileri…….. 102
2.1.1.Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Önemi……....103
2.1.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Önemi……108
3.2003 Irak Savaşı……110
3.1. ABD ve 2003 Irak Savaşı ……...112

3.2. Türkiye ve 2003 Irak Savaşı……....117
4. ABD'nin Kürt Politikası……..……..122
4.1. ABD'nin Irak ve Kürt Sorununa Karşı Yaklaşımı…….125
4.2. ABD'nin Türkiye'deki Kürtlere Karşı Yaklaşımı…… 128
5.2003 Irak Savaşı Sonrası Türkiye-ABD İlişkileri……....138
5.1. Tezkere Sonrası Durum……..144
5.2. ABD'nin Kürt Gruplara Yaklaşımı……146
5.3. Savaş Sonrası İlişkilerdeki Gelişmeler…….....150
6.Sonuç……... 155

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ

1.Sonuç ……...156

EKLER……..
EK-1. Abdullah Öcalan'ın Yakalanış Öyküsü
EK-2. Mülakat
EK-3. Anket Sonuçları

KAYNAKÇA…….170

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
AİHM	:Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK	:Adalet ve Kalkınma Partisi
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ARGK	:Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu
AYÖD	:Ankara Yüksek Öğretim Derneği
BM	:Birleşmiş Milletler
BMGK	:Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
DDKD	:Devrimci Demokratik Kültür Derneği
DDKO	**:**Devrimci Doğu Kültür Ocakları
DEP	:Demokrasi Partisi
ECO	:Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EIP	:Yunanistan Ulusal İstihbarat Servisi
ERNK	:Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
GAP	:Güneydoğu Anadolu Projesi
HADEP	:Halkın Demokrasi Partisi
HAK-PAR	:Hak ve Özgürlükler Partisi
HEP	:Halkın Emek Partisi
HİK	:Hareketi İslami Kürdistan
HRK	:Kürdistan Silahlı Kuvvetleri
HSK	:Kürdistan Kızılayı
IKDP	:Irak Kürdistan Demokratik Partisi
IKYB	:Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği
KADEK	:Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KAWA	:Kürdistan Proletarya Birliği

KKP	:Kürdistan Kurtuluş Partisi
KOMA-GEL	:Halk Kongresi
KOMCİWAN	:Kürdistan Gençlik Örgütü
KONGRA-GEL	:Kürdistan Halk Kongresi
KÖİP	:Kürdistan Öncü İşçi Partisi
KUK	:Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları
KUM	:Kürdistan Ulusal Meclisi
NATO	:Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü
PAK	:Kürdistan Özgürlük Partisi
PDK-BAKUR	:Kuzey Kürdistan Demokrat Partisi
PİK	:Kürdistan İslami Partisi
PKK	:Kürdistan İşçi Partisi
PRK-RIZGARİ	:Kürdistan Kurtuluş Partisi
PRNK	:Kürdistan Ulusal Kurtuluş Partisi
PWD	:Yurtsever Demokratik Parti
SHP	:Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TKDP	:Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi
TSK	:Kürdistan Sosyalist Partisi
TİP	:Türkiye İşçi Partisi
UDP	:Ulusal Demokrat Parti
UKO	:Ulusal Kurtuluş Ordusu
YCK	:Kürdistan Yurtsever Gençlik
YJWK	:Kürdistan Yurtsever Kadınlar Birliği
YKWK	:Kürdistan-Yurtsever İşçiler Birliği
YSK	:Kürdistan Sosyalist Birliği

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1974 yılında Ankara'da temelleri atılan PKK, kendisini Marksist-Leninist bir örgüt olarak tanımlamaktadır. 1978 yılında silahlı hareketlerle ismini Apocular veya Ulusal Kurtuluş Ordusu (UKO'cular) olarak duyurmaya başlayan grup, bağımsız bir Kürdistan devletini silahlı mücadele yoluyla kurmayı amaçlayarak Aralık 1978'de Partiya Karkarani Kürdistan –Kürdistan İşçi Partisi (PKK) adıyla kurulmuştur. PKK terör örgütü, 1979 yılında milletvekili M.Celal Bucak'a saldırarak varlığını ilan etmiştir. Kuruluşundan bu yana Türkiye Cumhuriyeti için bir tehdit haline gelen PKK, günümüzde de varlığını dış güçlerin sayesinde devam ettirmektedir.

Körfez Savaşını müteakip, bölgede meydana gelen otorite boşluğundan da faydalanarak K.Irak'a yerleşen ve bölgede önemli bir silah ve barınma imkanı elde eden örgüt, Türkiye-ABD ilişkilerini büyük ölçüde etkilemektedir.

Bu Tez'de PKK'nın yükselişi ve Türkiye-ABD ilişkilerine etkileri ile Türk dış politikasına yansımaları ve bunları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaçlara ulaşmak için tez altı bölüme ayrılmıştır.

Tezin Giriş bölümünde konunun önemi ve genel plan hakkında açıklamalar bulunmaktadır.

İkinci bölümde Türkiye-ABD ilişkilerinin çerçevesi ve sorunlu konular ele alınmış, Türkiye-ABD ilişkileri tarihi kökenlerinden başlanarak 2000'lerin başına kadar özetlenmektedir.

Üçüncü bölümde Kürt sorunu, dördüncü bölümde PKK, PKK'nın örgütsel gelişimi, benimsediği stratejileri incelenerek, PKK'ya destek veren ve

örgütü Türkiye üzerindeki çıkarları nedeniyle destekleyen ülkeler ve özellikle Kuzey Irak'taki Kürt gruplarla ilişkileri, Avrupa'daki örgütlenmesi ve buradaki etkinlikleri, diğer terör örgütleriyle temasları, tüm buralardan nasıl lojistik destek sağladığı, ayrıca örgütün lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanma süreci, Türkiye'nin uyguladığı baskı ve yakalanmasından sonraki durum/ gelişmeler incelenmektedir.

Beşinci bölümde, Türkiye-ABD İlişkilerinde PKK'nın Rolü, 2003 Irak Savaşı'na kadar Türkiye-ABD ilişkileri ve PKK'nın etkisi, Türk-ABD ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrası dönemde neden stratejik ortaklık seviyesine yükseldiği analiz edilmekte, 2003 yılındaki Irak Savaşı'nın bu ilişkilere etkisi ve savaş sonrası PKK ve Türkiye-ABD ilişkilerinde Türkiye'nin önüne koyduğu hareket sahalarının neler olduğu, buna karşılık yeni dönemin Türk dış politikası için ne gibi handikapları/ zorlukları içerdiği analiz edilmektedir.

Altıncı ve son bölümde, Türkiye-ABD ilişkilerindeki güncel durum, gelişmelerin ikili ilişkilere etkileri ve konuya ilişkin değerlendirmeler yapılmaktadır.

İki ülkenin geçmişten günümüze kadar olan dönemdeki ilişkileri, PKK'nın, mevcudiyeti ve Türkiye-ABD politikalarına etkileri, uzman görüşleri, ilgili yasal ortam, kütüphane, internet, makale, dergi, mülakat, basına yansıyan haberler, inceleme/ araştırma/ görüşme vb. yollar belirlenip, değerlendirilmek suretiyle hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE- ABD İLİŞKİLERİ

1. Giriş

1830 yılında Osmanlı döneminde resmi olarak başlayan Türk-Amerikan ilişkileri 1917-1927 arasında diplomatik kesintiye uğramıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyayı etkisi altına alan Soğuk Savaş'ın ortadan kalktığı, iki kutuplu düzenden ABD'nin liderliğini yaptığı tek kutuplu sisteme geçildiği bir dönem olmuştur. 1990-2000 yılları her alanda küreselleşmenin yaşandığı, ABD'nin dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen gerginlik ve çatışmalara tek başına müdahalelerde bulunduğu yıllardı.

Bu itibarla; Osmanlı döneminde başlayan Türk-Amerikan ilişkileri, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında büyük gelişim kaydetmiştir.

90'lı yıllar Türk-Amerikan ilişkilerinin o güne kadarkilerden farklı parametreler üzerinde yürüdüğü, etkileri giderek belirginleşmeye başlayan ancak gidişatı hala tam olarak kestirilemeyen ikili ilişki sürecine sahne olmuştur. Fakat her şeye rağmen, Türk-Amerikan ilişkilerinin ana yapısı değişmemiştir. Önceleri "müttefik", daha sonraları ise "Stratejik Ortaklık" olarak adlandırılan tanımlamalarla yakın ilişkiler içerisinde bulunan bu iki ülkenin ilişkilerinin kırılma noktasının 1 Mart tezkeresi olduğu gözlemlenmektedir.

İki ülkenin ilişkileri incelendiğinde; köklü ve önemli bir ortaklığı paylaştıkları görülmektedir. Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Batı Avrupa Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer alan ve NATO müttefiği olan bu iki ülke terörizme, köktendinciliğe, ırk ayrımcılığına uyuşturucuya, fakirliğe karşı mücadele konularında olduğu kadar insan

haklarının, basın özgürlüğünün ve serbest ticaretin geliştirilmesi gibi karmaşık uluslararası konularda da birlikte hareket etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni problemler ve etnik çatışmalar iki ülkeyi daha da yakınlaştırmıştır. Kore Savaşı'nın yanı sıra, dünya barışını ve güvenliğini tehdit eden Körfez Savaşı, daha sonraki Bosna-Hersek, Kuzey Irak ve Kosova sorunları karşısında son olarak 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen saldırıların ertesinde terörizme karşı uluslararası alanda verilen savaşımda Türkiye ve ABD yakın işbirliği içerisinde bulunduklarını kanıtlamışlardır.

Bu çerçevede; tarihsel gelişim içerisinde zaman zaman inişli/çıkışlı, ilerleme/gerileme ve gelişme/değişme gösteren Türkiye-ABD ilişkileri, ABD'nin Kuzey Irak'ı işgali öncesi Türkiye'nin topraklarını kullanma, yardım sağlama girişimlerini içeren 1 Mart Tezkeresi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmesi sonucu zedelenmiştir.

2. Dünden Bugüne İlişkiler ve Sorunlar

Türk-Amerikan ilişkilerinin başlangıcını 19. yüzyılın başları oluşturmaktadır. Başlangıcından sonuna kadar Osmanlı-Amerikan ilişkilerinin temelinde göze çarpan belirgin özellik, Osmanlı devletinin çekingen ve ihtiyatlı, ABD'nin ise hevesli ve atak davranmasıdır.

Yaklaşık iki yüz yıla yaklaşan Türk-Amerikan ilişkilerini Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemi (aslında II. Dünya Savaşı sonrası) olmak üzere ikiye ayırabiliriz. İki devlet arasındaki ilişkilerin II. Dünya Savaşı'na kadar daha çok ekonomik boyutta geliştiği genel kabul gören bir görüştür. 1850'lerden sonra Türk-Amerikan ilişkilerinde, siyasi boyutun önemli olduğu söylenebilir.

ABD Hükümeti, 1823 Monroe doktrininden XX. yüzyılın başına kadar, Avrupa siyasi sistemi dışında kalarak kendisini izole eder. Bu süre zarfında ticari bağlantılarını kurarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirir. ABD'nin II.Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik güç olarak belirmesiyle Türk-Amerikan ilişkilerinin siyasi görünüm kazandığı iddiası genel olarak doğrudur. Ancak, ABD Monroe doktrinine rağmen, aslında misyonerlik gibi dini orijinli hareketler başta olmak üzere bir takım faaliyetlerde hep siyasi nüfuz elde etme gayreti içerisinde olmuştur.

1783'te bağımsızlığını ilan ederek bir devlet halinde ortaya çıkan ve bir deniz devleti olan Birleşik devletler, Akdeniz ticaretini kontrol altına almak ve Karadeniz'e ticaret gemilerini çıkarmak amacıyla Osmanlı devleti ile ilişki kurmak istemektedir. Aynı zamanda Akdeniz ülkeleri de ABD için önem taşımaktadır. Zira ABD'nin temel ihraç ürünlerinden mısır, tuzlanmış balık vb. malların satışında Akdeniz ülkeleri büyük yer tutmaktadır. ABD, Akdeniz'e hakim K. Afrika'daki Berberi beylikleri ile barış ve dostluk anlaşmaları yapmak istemektedir. Amerikan gemilerinin Akdeniz'de dolaşması için bu beyliklerden izin alması gerekliydi. Nitekim izinsiz dolaşan iki geminin Cezayir beylerince zapt edilerek, mürettebatın esir alınması bu beyliklerle anlaşmayı zorunlu hale getirmiştir. ABD, ilk antlaşmayı Akdeniz'de en güçlü beylik olan Cezayir ile 1795 yılında imzalar ve bu anlaşmayı birer yıl ara ile Trablus ve Tunus antlaşmaları izler. Antlaşma gereği ABD, Cezayir beyine yılda 12.000 altın (21.000 ABD Doları) vergi veya mühimmat vermek zorundadır.[1]

ABD'nin 5 Eylül 1795'te imzaladığı ve 22 maddeden oluşan Cezayir Barış ve Dostluk Antlaşması Türkçe olarak yazılmıştır.

---

[1] Şafak, Nurdan, **Osmanlı Amerikan İlişkileri**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2003 ss:33-35.

Cezayirliler, ABD'nden alacağı nakit para yerine barut, kurşun demir top, bomba taşı, top güllesi, gemi direği, yelken bezi, katran, zift, lata gibi mühimmatı da tercih ettiğini antlaşmaya açıkça yazdırmışlardı. ABD, 1795-1815 yılları arasında tam 20 yıl Cezayir'e vergi vermiştir. [2]

Cezayir, Trablus ve Tunus beylikleri ile ticaret antlaşması imzalayan ABD, Osmanlı devleti ile de antlaşma yapmak için harekete geçer. Osmanlı devleti ile ABD arasındaki ilk doğrudan temaslar, sonunda Osmanlı devletinin yıkılmasına yol açacak bazı temel zayıflıkların etkisinin iç ve dış politikada artarak hissedildiği bir dönemde başlamıştır. İlişkilerin başlayıp geliştiği XIX. Yüzyıl, kimi tarihçiler için "İmparatorluğun en uzun yılı", kimileri içinse "anka kuşunun inişe geçtiği safha" olmuştur. Amerikan hükümeti tarafından, Osmanlı Devleti ile 1820'den itibaren antlaşma yapmak için çeşitli öngörüşmeler yapılmış, nihayet iki ülke arasında 1830 tarihinde bir Ticaret Antlaşması imzalanmıştır. Osmanlı-Amerikan ilişkileri, 1862 yılında 1830 antlaşmasının genişletilmesinden oluşan bir ticaret sözleşmesi ile yeni bir döneme girmiştir. 1830-1862 ticaret antlaşmalarının imzalandığı yıllar ise Osmanlı devletinde misyoner hareketlerinin genişleyerek yerleştiği döneme tekabül eder.[3]

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında ilişkiler, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan misyonerlerinin faaliyetleri düzeyinde ve tütün ile kuşüzümü ticaretiyle sınırlı kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra bile Balkanlar ve Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmak üzere Orta Doğu, Amerika'nın geleneksel olarak ilgilendiği bölgeler arasında yer almamıştır.

---

[2] Erhan, Çağrı, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2001, s:48.

[3] Şafak, **Osmanlı…**, s:48.

ABD'nin Şubat 1917'de Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesmesi ve 6 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilan etmesi üzerine yoğun Alman baskısı altındaki Babıali, bu noktadan sonra diplomatik ilişkilerin devam ettirilmesinin mümkün olmadığı düşüncesindeydi. Osmanlı devleti Hariciye Nazırının, 20 Nisan 1917'de ABD ile diplomatik ilişkilerin kesildiğine dair notayı vermesi üzerine iki ülke karşılıklı elçiliklerini kapatmış, Osmanlı ve Amerikan diplomatları ülkelerine dönmüşlerdir. Fakat ABD, İsveç Elçiliği yoluyla Osmanlı Devleti'ndeki vatandaşlarının haklarını korumaya devam etmiştir. 1831'den itibaren devam eden Osmanlı-ABD diplomatik ilişkileri böylece sona ermiş oldu. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra, Türkiye ile ABD arasındaki diplomatik ilişkilerin başlatılması için iki tarafın da istekli davranması üzerine, 10 yıllık bir aradan sonra 1927 yılında eş zamanlı diplomatik ilişkiler başlatılmıştır.[4]

Türk-Amerikan ilişkileri II. Dünya Savaşı sırasında ABD'nin "ödünç verme ve kiralama yasası" kapsamında Türkiye'ye silah yardımında bulunmasıyla farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Türkiye 1942 yılından itibaren bu yasadan yararlanmıştır. ABD bu yasa çerçevesinde Türkiye'ye 95 milyon Dolarlık savaş malzemesi yardımında bulunmuştur.[5]

Türkiye-ABD arasındaki ilişkiler II.Dünya Savaşı'ndan sonra büyük gelişim kaydetmiştir. 1947'de açıklanan Truman doktrini çerçevesinde verilmeye başlanan Amerikan yardımından bu yana Türkiye ve ABD genel olarak yakın ilişkilere sahip olmuşlardır.

Ancak, ABD'nin Türkiye'yi yardım programına dahil etmesinin arkasındaki gerçek nedenin, Türk ekonomisinin kötü durumundan çok, Türkiye üzerindeki olası bir Sovyet denetiminin ABD'yi kaygılandırması

---

[4] Erhan, **Türk…,** s:388.

[5] Akalın, Cüneyt, **Soğuk Savaş ABD-Türkiye -1,** İstanbul, Kaynak yayınları, 2003,s:164.

ihtimali olduğu ve bu yolla ABD'nin Türkiye üzerinde hakimiyet sağlamayı planladığı değerlendirilmektedir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türk-Amerikan ilişkileri, Türk dış politikasının üç temel unsuru olan "toprak bütünlüğünü korumaya yönelik güvenlik endişeleri", "ülkenin refah düzeyinin yükselmesini sağlayacak yeterli sermaye birikiminin sağlanması" ve " rejimin ya da hükümetlerin devamlılığını mümkün kılacak içeriye dönük mesajlar" olarak sıralanan bu üç unsurun birlikte bulunduğu dönemlerde gelişme kaydetmiş, bu unsurlardan biri ya da birkaçının yokluğunda ilişkilerde gerileme ve gerginlikler yaşanmıştır. Günümüzde de Türkiye'nin herhangi bir ülkeyle ilişkilerinde bu yaklaşım geçerliliğini korumaktadır.[6]

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında, Türkiye ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında meydana gelen gelişmeler, Türk-Amerikan ilişkilerini de geniş ölçüde etkilemiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında II. Dünya Savaşı'nın takiben SSCB'nin Türkiye'den toprak dahil taleplerde bulunması belirleyici rol oynamıştır.

Bu çerçevede ABD ile Türkiye'yi bir ittifak sistemi içinde bir araya getiren temel neden, SSCB'nin Türkiye'nin güvenliğine karşı oluşturduğu tehdittir. Osmanlı İmparatorluğu ve Rus Çarlığı arasında çatışma ve savaşların başladığı devirlerden beri Rusya, Türkiye için hep potansiyel bir tehlike oluşturagelmiştir.

Sovyet talepleri neticesinde dengeleyici güç arayışına giren Türkiye, NATO'nun güney kanadını güçlendireceği düşüncesiyle ABD'nin üyelik başvurusunu da desteklemesi neticesi 1952'de NATO'ya girmiştir. Türkiye'nin 1950'de Kore'ye asker göndermesi de Türkiye'nin NATO'ya girmesine destek sağlamıştır. Ayrıca, Türkiye'nin NATO'ya girmesi batılılaşma hedefine de

[6] Akalın, **Soğuk…,** s:212.

uygun düşmekteydi. Bu dönemde konjonktürün de etkisiyle Türkiye tamamen Batı'ya yönelmiştir. ABD, Türkiye'yi Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde desteklemiştir. 1945-1960 arasında Türkiye, ABD başta olmak üzere Batı ile dostça ilişkiler tecrübesi yaşamıştır.

1945-60 arası pürüzsüz ilişkileri, 1960-80 arasında sorunlu bir dönem takip etmiştir. 1960'larda özellikle Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasıyla bazı sorunlar Türkiye-ABD ilişkilerini gölgelemeye başlamış ve Türk-Yunan ilişkileri de yara almıştır. 1960-80 arasında Kıbrıs sorunu, Türk dış politikasında temel gündemi oluşturmakta ve bu sorun Türk dış politikasına büyük ölçüde şekil vermekteydi. Bu dönemde 1962 Küba krizi ve SSCB ile ABD arasındaki bir anlaşma sonucu Jüpiter füzelerinin Türkiye'den çekilmesi, 1964'te Johnson Mektubu, haşhaş üretim yasağı, 1975-78 arası Türkiye'ye uygulanan silah ambargosu, iki ülke arasındaki önde gelen sorunlardı.[7]

Özellikle Johnson'un mektubu, Türk hükümetini ve Türk halkını Türk-Amerikan ilişkilerini daha yakından incelemeye itmiş, Türk kamuoyunda 1960'lar boyunca genel bir kırgınlığa neden olmuştur.

Türkiye'nin Kıbrıs'a barışı sağlamak için 1974 yılında gerçekleştirdiği müdahaleden bir yıl sonra ABD, Türkiye'ye silah ambargosu ilan etmiştir. Ambargo 1978 yılına kadar sürmüş ve Türk-Amerikan ilişkilerine büyük zarar vermiştir. 1975-1978 yılları arasındaki silah ambargosu, 1980'ler boyunca ilişkilerin olumsuz bir seyir izlemesine ve iki ülkenin ulusal çıkarlarına karşı çalışarak Türk-Amerikan ilişkilerine gölge düşürecek kadar etkili olabilen ABD parlamentosundaki belli başlı etnik lobilerin harekete geçmesine yol açmıştır.

---

[7] Uslu, Nasuh, **Türk-Amerikan İlişkileri**, Ankara, 21 YY yayınları, , 2000, ss:99-200.

1974'teki Kıbrıs çıkarmasından sonra, ABD Kongresi'nin yapmakta olduğu ekonomik ve askeri yardımı, Türkiye'ye karşı nasıl bir baskı aracı olarak kullanabileceğinin önemli bir örneğini oluşturmuştur. Yaşanan bu sorunlar, Türkiye'yi dış ilişkilerini yeniden gözden geçirmeye yöneltmiş olup, Türkiye, SSCB ve Ortadoğu ile yakınlaşmaya başlamıştır.

Soğuk Savaş yılları boyunca Türk-Amerikan ilişkilerinin doğası, bazı zamanlar ekonomik yardım söz konusu olsa dahi, genelde askeri işbirliğine dayalı olmuştur. Askeri işbirliği ise çoğunlukla Amerikan güvenlik yardımı şeklinde tezahür etmiştir. Türkiye, ABD ile ortaklık işbirliği ve NATO içerisindeki siyasi-askeri mekanizmalarla güvenliğini sağlarken, Sovyetler Birliği ile en uzun ortak kara sınırına sahip "Kanat Ülkesi" olarak ulusal bütçesinin dörtte birini savunma giderlerine ayırmak zorunda kalmıştır.

1980'lerde Kıbrıs sorununun Türk dış politikası üzerinde etkisi azalmış ve Türk-Amerikan ilişkileri gelişmeye başlamıştır. 1979'daki İran Devrimi'nin gerçekleşmesi Türkiye-ABD ilişkileri üzerinde önemli bir etki yapmıştır. Şah'ın İran'da devrilmesi ile ABD bölgede bir dostunu, müttefikini kaybederken, İslamcı bir rejimin kurulması, ABD'yi tedirgin etmiştir. Bu durum karşısında Türkiye'nin müttefik olarak bölgede önemi artmıştır. Ayrıca, 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgali Soğuk Savaş'ın tırmanmasına yol açarak, Türkiye'nin ABD için önemini artıran ve ABD'yi Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeye teşvik eden diğer bir faktör olmuştur. Diğer taraftan, 12 Eylül 1980'de Türkiye'de askeri bir devrim olması ilişkileri düzeltme konusunda ABD'ye yeni bir imkan sunmuştur. Üç yıl süren askeri rejim sonrası ilk genel seçimleri kazanan Anavatan Partisi, Özal ile hükümeti kurmuştur. ABD ile yakın ilişkiyi savunan Özal döneminde Türkiye-ABD ilişkilerindeki sorunlar büyük ölçüde çözülmüştür. Saddam'ın Kuveyt'i işgali sonrası oluşan krizde

ve takip eden II.Körfez Savaşı'nda özellikle Özal'ın şahsi gayretleriyle Türkiye ile ABD arasında yakın diyalog ve işbirliği görülmüştür. [8]

İki ülke arasındaki ilişkilerin tamir edildiği bu dönemde bile özellikle Ermeni sorunu, yavaş yavaş ortaya çıkan Kürt sorunu, Türk-Yunan anlaşmazlığına bağlı sorunlar ve Kıbrıs sorunu, yardım, askeri ve ekonomik konular, ilişkilerde pürüz olmaya devam etmiştir. Fakat bu tür sorunların ilişkileri gölgelemesine izin verilmemiştir.

Türkiye'nin askeri-ekonomik yardım ihtiyacı ve ABD'nin Türkiye'nin bu konudaki isteklerine verdiği karşılık Türk-Amerikan ilişkilerinde her zaman önemli rol oynamıştır.

1980'lerin sonu ve 1990'ların başıyla birlikte iki ülke için yeni bir dönem başlamış, dünya Soğuk Savaşı geride bırakmıştır. 1990'ların başında Sovyet Rusya'nın dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, tamamen yok olmasa da Türk-Amerikan ortaklığının stratejik öneminin azaldığına dair bazı spekülasyonlar ortaya çıkmıştır. Halbuki, politik çevreler değişse dahi coğrafyanın aynı kaldığı gerçeği unutulmamalıdır. Türkiye'nin tarih, din ve kültürden kaynaklanan bir takım özel avantajlarından dolayı Avrupa ve Orta Doğu'daki gelişmeleri etkileyecek önemli bir bölgesel rolü bulunmaktadır.

Bu yeni ortamın getirdiği yeniliklere paralel olarak, Türk-Amerikan ilişkileri 1950'ler ve 1960'lar, hatta 1970'lerdeki akışından farklılaşmış, yapısal bir değişikliğe uğramıştır. 1991 yılında "Geliştirilmiş Ortaklık" adlı yeni bir kavram ortaya atılarak ilişkilerin çeşitlendirilmesi hedeflenmiş ve daha gerçekçi bir zeminde yürütülmesi amaçlanmıştır.

---

[8] Cihangir Dumanlı, **"Türkiye ile ABD'nin Çıkarları Örtüşüyor"** Cumhuriyet Strateji, 3 Temmuz 2006.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD tek süper güç haline gelmiştir. Bu konumunu koruyabilmek için ABD küresel ve bölgesel dengeleri muhafaza etme, gelişmeleri gözlemleme ve yönlendirme ihtiyacını hala hissetmekte bu çerçevede, hem bölgesel, hem de küresel bazda bazı sorunlarla karşılaşmakta ve bunlara karşı da önlemler almaya çalışmaktadır. Diğer taraftan, Rusya ve Çin'in ilişkilerini Şanghay İşbirliği Şemsiyesi altında 1996'dan itibaren kurumsallaştırma arayışına girmişlerdir. Daimi tarafsızlık statüsüne sahip Türkmenistan dışında tüm Orta Asya ülkeleri, bu oluşuma dahil olmuştur. Bu örgüt şemsiyesi altında Rusya ve Çin, ABD'nin küresel politikalarına karşı eleştiriler yöneltmeye başlamışlardır. ABD bir taraftan Asya'daki oluşmaya başlayan küresel rakiplerle mücadele etmeye çalışırken, diğer taraftan Avrupa'da gelişen Avrupa Birliği (AB) adıyla mesafe kaydetmiş olan bütünleşme hareketini de gözlemlemek, yönlendirmek ve böylece kendi pozisyonunu muhafaza etmek zorunda kalmıştır.[9]

Süper güç olarak bir çok bölgede oluşan istikrarsızlıkları çözmeye çalışan ABD, bu bağlamda yeni dönemde, BM ve NATO'yu da etkin bir şekilde kullanarak sorunlarla ilgilenmeye çalışmıştır. Fakat küresel ve bölgesel gelişmelere/sorunlara karşı politika üretebilmek, önlemler alabilmek için ABD küresel ve bölgesel müttefiklere de ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçevede Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, ABD tarafından stratejik, psikolojik, kültürel ve ideolojik sebeplerden dolayı daha önemli bir ortak olarak görülmeye başlanmıştır.

ABD, Soğuk Savaş sonrası bir çok nedenden dolayı küresel ve bölgesel sorunlarla mücadele bağlamında Türkiye'nin önemli roller oynayabileceğine inanmıştır. Türkiye'nin Batı ittifakı ve ABD açısından taşıdığı stratejik önemi Türk-Amerikan ittifakının güçlü, etkili dayanıklı olmasını sağlayan en önemli faktörlerden birisiydi.

---

[9] Cumhuriyet Gazetesi," Türkiye-ABD İlişkileri", Cumhuriyet. 3 Temmuz 2006, 15 Şubat 2007.http: // www.centcom.mil/sites/uscentcom

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Doğu-Batı zıtlaşmasının ortadan kalkması, Türkiye'nin yeni dönemde diğer ülkeler gözünde stratejik açıdan ikinci planda kalarak bu gelişmelerden en fazla zarar gören devlet konumundaydı. Soğuk Savaş sonrası NATO alanı dışında gerçekleştirilen ilk kuvvet kullanımı ve müdahaleyi temsil eden Körfez krizinin çıkışıyla birlikte Türkiye yeniden stratejik açıdan en önde yer aldı.

ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde birden değil, fakat tedrici bir şekilde Sovyetler karşı Türkiye'nin Batı ittifakının köşe taşlarından bir olabileceği inancına ulaştı. Bu yüzden ABD, Sovyetlerin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'ya yayılma yolları üzerinde doğal engel oluşturduklarını düşündükleri Yunanistan ve Türkiye'ye ekonomik ve siyasi destek sağlama yoluna gitti. ABD'ye göre Türkiye ve Yunanistan'ın kaybedilmesi durumunda Doğu Akdeniz ve Ortadoğu bölgesinin tümü kaybedilecekti. 1950'ler boyunca Amerikalılar Türkiye'yi hep SSCB'ni çevreleme ve durdurma politikalarının önemli bir halkası olarak görüp, bu doğrultuda önemli bağlar oluşturdu.[10]

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin Ortadoğu politikalarını belirleyen konu başlıkları arasında "enerjinin dünya pazarlarına kesintisiz ulaştırılması" bahanesiyle petrol kaynakları üzerinde denetim sağlanması, "medeniyetler arası buluşma adına" radikal İslamın etkisizleştirilmesi", "Çifte çevreleme" stratejisiyle İran ve Irak'ın izole edilmesini böylelikle bölge ülkelerinin kitle imha silahlarına sahip olmalarının engellenmesi sayılabilir.[11]

1997'de Başbakan Mesut Yılmaz tarafından ABD'ye gerçekleştirilen ziyaretin ardından Türkiye ve ABD arasındaki işbirliği "Beş Bölümlü Gündem"

---

[10] Uslu, **Türk…,** s:88.

[11] Latif, Hüseyin, **Çelişkiler Projesi BOP ve ABD'nin Türkiye'ye Biçtiği Rol**, İstanbul, Bizim Avrupa Yayınları, , 2007, s:22.

başlığı altında sürdürülmeye başlanılmıştır. Bu gündemin maddeleri enerji, ekonomi ve ticaret, bölgesel işbirliği, Kıbrıs ve savunma ve güvenlik alanlarındaki işbirliğidir.

1999 yılında NATO zirvesi, ABD Başkanı Bill Clinton'ın Türkiye ziyareti iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da gelişmesine ve derinleşmesine olanak sağlamıştır. Bu ziyaretler, Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu'ya kadar uzanan bölgelerdeki geniş çaplı örtüşen çıkarlarda çok boyutlu ve çok yönlü bir stratejik işbirliği anlamına gelen "stratejik ortaklık" kavramını sağlamlaştırmıştır.

Genel itibarıyla savunma ve güvenlik alanlarında işbirliği temeline dayanarak gelişen Türkiye-ABD arasındaki stratejik ortaklığın son dönemde artan ekonomik ve ticari ilişkilerle desteklenmesi önem arzetmektedir.

Bu bağlamda; ticaret ve enerji alanında başlatılan sürekli görüşmeler, Hazar denizi çevresindeki enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve taşınmasına yönelik verimli işbirliği, Amerikan firmalarının Türkiye'ye artan ilgileri, iki ülke görüş ve ilgi alanlarının sağlam temellere oturduğunu göstermektedir.

Türkiye ve ABD, iki yakın müttefik olarak, kriz önleme ve kriz yönetimi, bölgesel çatışmaları çevreleme, uluslararası teamüllere uygun davranmayan ülkelerin caydırılması, terörizmle mücadele ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi konularında birbirleriyle istişare etmektedirler.

Kosova'da, Kuzeyden Keşif Harekatı çerçevesinde Kuzey Irak'ta ve ISAF komutasının üstlenilmesi kapsamında Afganistan'da gerçekleştirilen işbirliği, iki ülkenin ortak çıkarlar doğrultusunda bölgesel işbirliğine verdikleri önemi gösteren unsurları oluşturmaktadır.

ABD, ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini de desteklemektedir. 11 Eylül 2001'de uluslararası terörizmin en kapsamlı ve organize saldırısına maruz kalan ABD, terörizmle mücadelede başta dost ve müttefikleri olmak üzere uluslar arası toplumdan destek ve işbirliği talep etmiştir. Yıllardır bu alandaki işbirliğinin etkinleştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelen Türkiye, olayların meydana geldiği andan itibaren güçlü desteğini bildirmiştir.

Netice itibarıyla Türkiye, dünyanın en istikrarsız bölgesinde, ABD'nin güçlü, istikrarlı ve güvenilir bir müttefiki olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Sonuç

Zaman zaman yaşanan güçlüklere rağmen, iki ülke arasındaki dostluk ve ortaklık, sağlam bir zemine oturmuştur. Bazı konularda farklı görüşlere rağmen, iki ülke aynı değer ve idealleri benimsemiştir. İki ülkenin bazı olaylar karşısındaki farklı yaklaşımları ele alınırken, bir çok noktalarda örtüşen yaklaşımları da vurgulanmalıdır.

Türkiye, Amerikan devlet sisteminde yer alan "Yönetim" ile "Kongre" arasındaki ilişkiler ve Kongre'de yabancı lobilerin siyasi etkisinden kaynaklanan çalışmalardan dolayı bazı güçlükler yaşarken, ABD'nin de Türkiye'nin, Türk halkının refahı için önem arzeden kamuoyu, meclis, özgür basın ve güçlü muhalefetin oluşmasını sağlayan kendi demokratik sisteminin bulunduğunu kabul etmesi gerekmektedir.

Türkiye ve ABD kendi sistemleri olan iki büyük ülkedir. ABD, tek küresel süper güç olarak kalırken, Türkiye de çevresinden kaynaklanıp, uluslararası camiaya ciddi sıkıntılar doğurabilecek gerilimleri yatıştırıcı bir ülke haline gelmiştir. Türkiye aynı zamanda çevresinde yer alan geniş ve zengin pazarlardaki yatırım imkanlarına bir geçiş noktası teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye, dünyanın en istikrarsız bölgelerinden birinde, ABD'nin güçlü, istikrarlı ve güvenilir bir ortağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bugün de Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasında ABD, önemli bir yere sahip devletlerin başında gelmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KÜRT SORUNU

1. Giriş

Bir ülkede yaşayan ve köken itibarıyla farklı etnik gruplardan kaynaklanan sorunlar dünyanın pek çok yerinde görülmektedir. Bu gruplardan birisinin etnik hareket başlatması ve diğer ülkelerin bu harekete destek vermesi olağan görünmekte ve sıklıkla yaşanmaktadır.

Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından oldukça zengin Ortadoğu'nun, geçmişten günümüze kadar çıkar çatışmalarının merkezi haline gelmesine neden olduğu bilinmektedir.

Bölgede daha fazla çıkar elde etmek amacıyla yaratılan Kürt sorununu koz olarak kullanan ülkelerin, özellikle son dönemde Kürt insanını bahane ederek bölge ülkelerinin özellikle de Türkiye'nin varlığına tehdit olarak kullandıkları ve çalışmalarını bu yönde yürüttükleri gözlemlenmektedir.

Bu çerçevede; Etnik grupların sorunlarının çözümlenememesinde yabancı devletlerin bu hareketleri desteklemesinin önemli payı vardır.

Dünya üzerinde çoğunlukla Türkiye, İran , Irak ve Suriye'de yaşayan, hemen hepsi akrabalık veya aşiret bağıyla birbirlerine bağlı olan Kürt halkı, özellikle 20. yüzyıldan itibaren Ortadoğu'da mevcut enerji kaynaklarını kullanmak isteyen emperyalist ülkeler, ayrıca toprak emeli (vaadedilmiş topraklar) ve kendisine yönelik tehdidi ortadan kaldırmak isteyen İsrail tarafından, yerleşik olduğu ülke yönetimlerine karşı silahlı mücadele için çıkarları doğrultusunda devamlı olarak provoke edilmişlerdir.

Bu çalışmalar sonucu, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ile Cumhuriyetin ilanını müteakip Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Kürtler tarafından isyanlar başlatılmış, başarılı olunamayınca bu defa İran'da ömrü yaklaşık 10 yıl süren bir kukla bir devlet kurdurulmuş, ancak hiçbir zaman kalıcı başarıya ulaşılamamıştır.

1980'li yıllardan itibaren SSCB'nin dağılmasından sonra tek kutuplu hale gelen dünyada jandarmalığa soyunan ABD, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)'ne uygun olarak, bu ülkede etkin faaliyet gösteren/yöneten Yahudi lobisinin kışkırtmasıyla, önce enerji kaynaklarının bol olduğu Orta Asya Ülkeleri ve bu kaynakların geçiş güzergahı olan Afganistan, sonra da Ortadoğu'da yer alan ülkelere yönelik planlarını hayata geçirmeye başlamıştır.

Türkiye'de 1950-1975 yılları arasında yönlendirilerek sürdürülen sağ-sol, milliyetçi-sosyalist/komünist, sünni-alevi çatışmalarının devrini tamamlamasından sonra, bu defa tüm dünyada sonucu büyük bir çoğunlukla başarıyla neticelenen milliyetçilik akımına uygun olarak Kürt milliyetçiliği ve bunu silahlı mücadelesini yapacak olan PKK örgütü kurdurularak, çıkarlar doğrultusunda bu güne kadar desteklenmeye devam edilmiş, son dönemde de hedef alınan ülkelere karşı kullanılmaya başlanmıştır.

2. Kürt Sorunu

Etnik boyut taşıyan sorunlara yabancı devletlerin karışması, ayrıca ilgili devletin bir takım uluslararası normlara ve zamanın yükselen değerlerine aykırı hareket ederek bu sorunların üstesinden gelmeye çalışması ve bizatihi etnik hareketleri başlatan grupların dış destek arayışı içine girmesi sonucu bu tip sorunlar kısa sürede uluslararası gündeme taşınabilmekte ve uluslararası politikanın konusu, aktörü olabilmektedir.

İşte Kürt sorunu da son dönemde Türkiye'ye karşı kullanılan dış politika araçlarından birisi haline gelmiştir.

Bugün yaşadıkları ülkenin yerli halkı olan Kürtlerin tarihi hakkında hiçbir "başlangıç" yoktur. Kürtler ve tarihleri binlerce yıllık kesintisiz içsel evrimin ülkelerine dağınık biçimde gelen halkların ve düşüncelerin asimile edilmesinin ürünüdür. Kürtler kültürel ve genetik olarak tarih boyunca gelip Kürdistan'a yerleşmiş tek bir halkın değil tüm halkların torunlarıdır. M.Ö 5.yy-M.S 6.yy arasındaki dönemde etnik Kürt ismi nihayet oluşmuş ve ulusun tüm parçalarında ifade edilmeye başlanmıştır. 10-12.yy arası İslam'ın Kürt yüzyılları olarak adlandırılabilir. Kürtlerin siyasal yönetimi, yoğun göçler ve askeri fetihler sayesinde Orta Asya'dan Libya ve Yemen'e dek uzanıyordu. Kürtler, Ortadoğu'nun kalbi olan bölgeleri dış işgalcilere örneğin Haçlı Seferleri'ne karşı savunan güçlü hanedanlıklar kurarken, Kürt kültürü de altın çağını yaşamıştır. 1497-1918 dönemi Kürtlerin muhtemelen edebiyat dışında ve ulusal yaşamlarının tüm boyutları itibariyle hızla gerilemeye başladıkları bir dönemdir. Ayrıca ulusun önemli bir kesimi 1500 ile 1750 arasındaki 250 yıllık dönem boyunca zorla uzak bölgelere göç ettirilme uygulamaları ile karşı karşıya kalmıştır. 19. yy'ın başlangıcında Kürtler arasında yeni bir uyanış gerçekleşti. İkinci Rus-İran savaşı (1826-1828) Türkmençay antlaşmasıyla sonuçlandı. Bu anlaşma İran Ermenistan'ını (günümüzde Ermenistan Cumhuriyeti) ve onunla birlikte Kürdistan'ın merkezi topraklarındaki çok daha büyük bir Kürt nüfusunu Rus İmparatorluğu'na aktarıyordu. Rusların eli kısa bir süre içinde komşu Osmanlı topraklarına da uzandı ve Kars ile Ardahan Bölgelerini istila eden Ruslar kolayca Kürdistan'ın kalbine doğru ilerleyerek görece büyük bir Kürt topluluğunu kendi denetimlerine aldılar. Ruslar kendileriyle birlikte Batı düşüncelerini de getirmişlerdi. Bu yeniden uyanışın etkileri Kürdistan'ın derinlikleri içinde çabucak hissedilmişti. ABD ortadan kalkan Alman, Avusturya, Osmanlı ve Rus İmparatorluklarının sınırları içinde yaşayan tüm milliyetler için "self determinasyon" düşüncesini etkin bir şekilde yaygınlaştırıyordu. ABD bu çabaları çerçevesinde kategorik olarak ve tekrar tekrar "Araplar, Ermeniler ve Kürtler" için bağımsız devlet talep ediyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalayan Sevr Anlaşması bu talebi açıkça tanıyordu. Bir Kürt devletinin kurulmasını şart koşuyordu.[12]

1920-1960 arası Kürtler açısından sakin bir dönem olarak geçti. Kürt sorunu 1990'lardan itibaren yeniden uluslararası gündemin maddelerinden biri haline dönüşmüştür. Bu dönemde uluslararası topluluk, pek çoğunu Türkiye'nin benimsemediği bazı uluslararası belgelerdeki kimi normlara dayanarak, Kürtleri " etnik azınlık" ve Kürt sorununu da "etnik sorun" olarak nitelendirmektedir .[13]

Aslında Türkiye'deki Kürt sorunu tek boyuta indirgenemeyecek kadar çok boyutlu bir sorundur. Sorunun terörden, bölgenin aşiret yapısından, içinde bulunduğu ekonomik geri kalmışlığından, uluslararası sistemden ve yabancı devlet politikalarından kaynaklanan çok farklı nitelikleri ve yönleri bulunmaktadır.

Etnik sorunun çözümünde bir ülkenin birlik ve bütünlüğünü zedelemeden çeşitli haklar vermenin tek yolunun üniter devletler için son derece ürkütücü olan azınlık statüsü tanımak olmadığı, dünyadaki uygulamaların çeşitliliğinden anlaşılmaktadır. Ayrıca bir çok devletin bu arada bir çok gelişmiş ve demokratikleşmiş Avrupa devletinin azınlıkları tanımada çekingen davrandığı unutulmamalıdır. O nedenle basit bir yaklaşımla Kürtleri azınlık olarak nitelendirmek gerçekçi bir yaklaşım olmaz, zaten azınlık statüsünü ne Türkiye, ne de Kürtler kabul etmektedirler. Sorunun temel aktörlerine rağmen, yabancı aktörlerin azınlık statüsünü dayatmaları anlamlı olmadığı gibi, art niyetli ve çözüme hizmet etmeyen bir yaklaşımdır.

---

[12] İzady, Mehrdad, **Bir El Kitabı Kürtler**, İstanbul, Doz Yayınları, 2004 ss:62-130.

[13] Kurubaş, Erol, **Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2004 Cilt-II s:1.

Diğer taraftan, etnik ortaklığın her zaman bir etnik grup oluşturmayacağı varsayımından hareketle, Kürtler uzun süre etnik öz bilince sahip olmadıklarından bir etnik grup da oluşturamamışlardır. Bunun en büyük nedeni, Kürtlerin yüzyıllardır içinde yaşadıkları toplumsal yapının aşiretlere dayanması ve bunun halen devam ediyor olmasıdır. Bu yapı, Kürtlerde etnik ortaklık duygusunun gelişmesini engellediği gibi, ortak bir kültürün veya kültür öğelerinin ortaya çıkmasını da engellemiştir.

1960'larda kimi Kürt entelektüeller, bölge halkının aşiret yapılarının devam etmesine, bu nedenle de ortaklık öğelerini tam geliştirememelerine ve son derece zayıf bir etnik öz bilince sahip olmalarına rağmen, Kürt etnik kimliği temelinde gittikçe güçlenen bir hareket başlatmışlardır. Kürt hareketi 1970'li yıllarda demokratik ve barışçıl bir ortamda birliktelik halinde toplanmaları yönünde girişimde bulunmuş, ancak PKK, bu hareketi şiddete dönüştürmüştür." [14]

1980'lerden sonra da, insanlık ve uluslararası hukuk açısından hiçbir biçimde meşru görülmeyen terörizme başvurmalarına rağmen, bunu uluslararasılaştırabilmişlerdir. Kürt milliyetçiliğinin çok geliştiği ve güçlendiği 1990'larda Kürt milliyetçiliğiyle mücadelede eden Türkiye, 1980'den ve özellikle 1990'dan sonra tek kutup olarak kalmış ABD ile arası olağanüstü iyi olan ve stratejik önemini halen koruyan güçlü bir NATO üyesiydi. Kürt hareketinin bu dönemde dinamiğini oluşturan PKK, uluslararası toplulukça hiçbir biçimde kabul edilemeyecek bir yönteme, terörizme başvurmuş, örgütün gelirlerini artırmak amacıyla uyuşturucu ticareti yapmaktaydı.[15]

Bu yıllarda birtakım özel koşullar bir araya gelmiş, Kürt hareketinden kaynaklanan sorun uluslararasılaşabilmiştir. Özel koşulların bir kısmını iç

---

[14] Çakır, Ruşen, **Türkiye'nin Kürt Sorunu**, İstanbul, Metis Yayınları, 2004, s:105.

[15] Demirel, Emin, **Geçmişten Günümüze PKK Ve Ayaklanmalar**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s:9.

dinamikler oluşturmaktadır. 12 Eylül rejimi insan hakları ihlalleri yüzünden Kürt kökenlileri yabancılaştırmış, bir çok Kürt milliyetçisinin yurt dışına kaçarak etkinliklerini oralarda yürütmesine neden olmuştur.[16]

Bu durum Türkiye'nin insan hakları ihlalcisi olarak görülmesine ve dış dünyada büyük ölçüde zayıflamasına yol açmıştır. Türkiye'nin azınlıklar konusundaki genel tutumu ve bundan kaynaklanan uygulamalarının 1990'larda güçlenen ve yaygınlaşan uluslararası hukuktaki gelişmelere ters düşmesi, onun bu görünümünü daha da güçleştirmiştir. Türkiye'nin Kürt sorununu ağırlıklı olarak terör bağlamında ele alarak çözmeye çalışması ve bu çerçevede kullandığı güvenlik temelli yöntemler; hem iç, hem de dış politikasında çıkmazlara neden olmuştur. Demokratikleşme ve insan hakları konularında ciddi sıkıntılar söz konusu olmuş, Türkiye sonuçta dünyanın "istikrarsız ülkelerinden biri" imajına sürüklenmeye başlamıştır.

Kafkaslarda ve Balkanlarda başlayan etnik hareket dalgasını ve Kuzey Irak'ta "Kürt devleti" oluşturmaya yönelik çabaları da Kürt sorununu uluslararası gündeme taşıyan bu dış dinamiklere eklemek gerekir. Bu dış dinamiklere yabancı devletlerin Türkiye ile ilgili reel politikten kaynaklanan çıkar tanımlamaları sonucu bir dış politika aracı olarak Kürtleri kullanmak arzusu/ çabası da eklenmelidir. Bu çerçevede, iç dinamik tarafından azdırılan dış dinamik, Kürtlerin yürüttüğü uluslararası etkinlikler sayesinde uluslararası boyut kazanma potansiyeline zaten sahip olan Kürt sorununun hiç beklenmedik ölçüde güçlenmesine ve uluslararasılaşmasına yol açmıştır. Bu gelişme, bir yandan Türkiye'yi uluslararası platformlarda zora sokarak hem Batı bağlantısına hem de komşularıyla ilişkilerine önemli zararlar vermiş, diğer taraftan Kürt hareketinin gücünün çok çok üstünde bir etkinlik kazanmasını ve geniş bir manevra alanı elde etmesini sağlamıştır. Bu gelişme, hem Türkiye'yi zorda bırakmak isteyen yabancı devletlerin Kürt

---

[16] Kurubaş, **Kürt…,**Cilt-II ss:2-3.

sorununu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmalarına hem de Kürt hareketinin yeniden biçimlenerek nihai hedefinin belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu çerçevede, uluslararası boyut kazanmış olan Kürt sorununun artık sadece mevcut ulusal düzeyde çözümlenmesinin gittikçe zora girdiği söylenebilir. Artık uluslararası topluluk bu sorunun çözümüyle yakından ilgilidir ve önerdiği, hatta dayattığı çözüm de devletlerin benimsemediği/ benimsemeyeceği kolektif haklar anlamında azınlık hakları veya ayrılma anlamında kendi kaderini tayin hakkı değil, aksine uluslararası alanda genel kabul gören hatta olmazsa olmaz haline getirilmeye çalışılan bireysel haklar anlamında birtakım kültürel hakların verilmesi, daha açık ifadeyle çok kültürcülük ve demokratikleşmedir.

Bütün bunlara rağmen, bu derece uluslararasılaşmış olan Kürt sorunu, "uluslararası sorun" haline dönüşebilmiş de değildir. Bununla birlikte gelecek uluslararası konjonktürde Türkiye gözden çıkarılacak bir ülke haline gelebilir, uzun süreli stratejik hesaplar yapan büyük devletler gelecekte ortaya çıkabilecek sürpriz gelişmelere hazırlıklı olmak için ellerinde bir takım kozları bulundurmak isteyebilirler. İşte Kürt sorunu karşısında büyük devletlerin politikaları tam da bu eksende oluşmakta ve bir yandan Kürtleri "yedek kart" olarak ellerinde tutmak istemektedirler. Bu durum yabancı devletlerin Türkiye'ye karşı izledikleri ikircikli politikayı da (terörü kınarken terör örgütünü dolaylı destekleme, Türkiye'yi desteklerken Türkiye'yi dolaylı olarak kınama hatta yaptırım uygulama) kısmen açıklamaktadır.

Bu ikircikli politika 1 Mart 2003 tezkeresinin reddedilmesi sonrasında ABD tarafından sıkı sıkıya uygulanarak günümüze kadar zaman zaman ısıtılmak suretiyle getirilmiştir.

Bir ülkede yaşayan ve köken itibarıyla farklı etnik gruplardan kaynaklanan sorunlar dünyanın pek çok yerinde görülmektedir. Bu gruplardan birisinin etnik hareket başlatması ve diğer ülkelerin bu harekete

destek vermesi günümüz dünyasında olağan görünmekte ve sıklıkla yaşanmaktadır.

Kürt sorununun uluslararası boyut kazanmasında Kürt nüfusun yerleştiği coğrafyadan kaynaklanan birtakım jeopolitik, jeoekonomik ve jeoetnik etkenler de önemli rol oynamıştır. Kürt nüfusun yayıldığı coğrafya göz önüne alındığında Kürt sorununun uluslararası ve bölgesel dengeler açısından taşıdığı önem anlaşılabilir. Her şeyden önce, Kürtlerin üzerinde yaşadıkları coğrafya kendi içinde jeopolitik bir bütünlük göstermemektedir. Bu topraklar tarihin hiçbir döneminde bağımsız bir jeopolitik bir alan olarak varolamamıştır. Bunun nedeni bu toprakların bir geçiş bölgesi olmasıdır.

Bölge kuzey-güney ekseninde Asya steplerini güney denizlerine bağlamaktadır ki bu, Rusya açısından çok önemlidir. Diğer taraftan doğu-batı ekseninde Avrupa ve Asya arasındaki kıtasal bağlantının en önemli geçiş hatlarından birini oluşturmaktadır. Bu da Avrupalı ülkeler açısından çok önemlidir. Bölgesel düzeyde bakıldığında bu toprakların Anadolu-Mezopotamya bağlantısını sağladığı görülür ki, bu Türkiye açısından önemlidir. Diğer taraftan bölge Karadeniz, Doğu Akdeniz, Basra ve Hazar deniz bağlantısının karasal merkezini oluşturmaktadır. Bu ise, hem bölge devletlerinin, hem de dünya politikasını izleyen devletlerin hepsi için önemli bir unsurdur. Dolayısıyla bölgenin jeopolitik konumu zaten birçok devletin üzerinde rekabet etmesine neden olacak bir yapıdadır. Birçok devletin bir bütün olarak Kürt sorunuyla ilgilenmelerinin önemli bir nedeni budur. Jeoekonomik açıdan bakıldığında, bu toprakların petrol ve su kaynaklarını barındırması açısından bir rekabet alanı olduğu görülmektedir. Bunlardan biri yani petrol uluslararası rekabete, diğeri yani su, bölgesel rekabete neden olmaktadır. Kafkasya ve Hazar petrollerini Mezopotamya su havzası üzerinden Körfez petrol kaynaklarına bağlayan jeoekonomik hat bölgeyi uluslararası rekabetin odak noktasına çekmektedir. Türkiye'deki Güney Doğu Anadolu Projesi ile birlikte yeni bir kaynak-güç

ilişkisinin kurulmasıyla bölgeye olan ilgi daha da artmıştır. Bu durum, rakip devletlerin burada yaşayan insanlar yani Kürtler üzerinden dış politika yürütmelerine neden olmakta ve onları dış politikanın birer aracı haline getirmektedir. Böylece devletlerin üzerinde oynayabilecekleri bir Kürt-petrol-su denklemi ortaya çıkmaktadır. Jeoetnik temelde de Kürtlerin, Ortadoğu'nun diğer üç büyük önemli unsuru olan Türk, Arap ve Farsların, etkinlik alanlarına yayılmış oldukları görülmektedir. Bu nedenle bu üç unsurdan biriyle ilgili bir politika geliştiren her büyük güç Kürtleri şu ya da bu şekilde stratejik denklemin bir yerinde kullanmaya çalışmaktadır.[17]

Sonuç olarak, Kürtlerin Ortadoğu'nun en sorunlu ve geçişken bölgesinde yer almaları ve sınıraşan bir etnik grup olmaları, onları uluslararası politikanın önemli bir nesnesi haline getirmektedir. Ayrıca bölgedeki devletlerin zayıflaması Kürtlerin bölgesel bir aktör olarak hareket etmelerine olanak tanımaktadır. Bu da sorunun uluslararası boyut kazanmasına neden olmaktadır.

3. Kürt Sorununun Tarihsel Gelişimi

Tarihte 'Kürt' kelimesinin geçtiği en eski belgenin, Göktürk yurdunun yanında bulunan 7.yüzyıla ait Yenisey Yazıtlarından biri olan Elegeş Yazıtıdır. Kürt kelimesinin geçtiği ve anlam ifade ettiği en eski kaynaklardan birinin de, Kaşgarlı Mahmud'un 1073 yılında tamamladığı ünlü Divanü Lügat-it Türk adlı kitabında Türklerin kayın ağacına toz, huş dedikleri gibi Kürt de dedikleri, Kazak Türkçesinde ise 'Kürt' kelimesinin, kalın kar yığını anlamına geldiği şeklinde yer almaktadır. Türklerin halk söylencelerinde de, 'Kürt' kelimesi 'kar', 'kış' ve 'soğukla' özdeşleştirilmektedir. "Kürt" kelimesinin en eski belge ve kaynaklardan Türkçe bir kelime olduğu anlaşılmaktadır. "Kürt" kelimesinin tarihi süreç içindeki anlamı ve Türk, boy, urug, oymaklarının,

---

[17] Kurubaş, **Kürt…,** Cilt-II ss:59-60.

Türklerle meskûn bölgelerde, şehir, köy gibi yerleşim birimi, dağ, nehir, ova gibi coğrafya ismi, kişi adı olarak kullanılmasının Kürtlerin asli kimlik itibarıyla Türk olduklarının açık bir kanıtıdır. [18]

Kürtlerin Osmanlı egemenliğine girmeleri Osmanlı ve Safevi orduları arasında yaşanan Çaldıran Savaşı (1514) sırasında gerçekleşti. Savaş sonrasında İdris-i Bitlisi ile Yavuz Sultan Selim arasında ve 23 yerel Kürt beyliği arasında özerkliği esas alan bir anlaşma imzalandı. Böylece Kürtler yüzyıllar boyunca aşiret yapılanması temelinde Osmanlılık kimliğine bağlandılar. Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyıla, bir taraftan kendini yenilemeye çabalarken diğer taraftan da Fransız ihtilali sonrası Avrupa'yı kasıp kavuran ve tüm çok uluslu imparatorlukların kabusu olan milliyetçi hareketlerin çeşitli talepleriyle girmiştir. Bu gelişim Doğu Anadolu'da 16. yüzyıldan beri var olan kurulu düzeni tehdit etmeye başlamıştır. 19. yüzyılın ilk yarısında Sultan II. Mahmut'un merkeziyetçi reformları, feodal ayrıcalıkları ile yüzyılın ikinci yarısında Balkanlarda yaşanan kopmalar, Rus ve İngilizlerce desteklenen Ermenilerin bazı hak taleplerinde bulunmaya başlamaları bölgedeki Kürt aşiret reislerini ulusal nitelikli bir takım arayışlara itmiştir. Fakat bu yöndeki çabalar toplumsal bir temele oturtulamadığı ve istenen dış destek de sağlanamadığı için başarısız kalmıştır. Kürt beyleri çeşitli defalar aşiretler arası çekişmeler, askerlik ve vergi sorunları gibi nedenlerle Osmanlı'ya karşı ayaklanmışlardır. Öyle ki; 1804 yılında başlayan aşiret isyanları aralıksız olarak 1886 yılına kadar devam etmiştir. Ancak, burada üzerinde durulması gereken husus; benzerleri Cumhuriyet döneminde de yaşanan isyanların bir bütünlük arzetmemesidir. Yani isyanlar adeta aşiret düzeyinde olmuş, biri bastırıldıktan sonra diğerleri başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan gelişmelerle Kürt sorunu, ilk kez uluslararası boyut kazandı. Ama bunda asıl pay sahibi Kürtler değil İngilizlerdi. Anadolu'yu işgal planları yapılırken, Türkleri zor durumda

[18] Önder, Ali Tayyar, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, Ankara, Fark Yayınları, 2007 s:225.

bırakmak ve birliği parçalamak için İngilizler masa başında Doğu Anadolu'da "Manda Yönetimli Kürt Devleti" fikrini ortaya attılar. İşin ilginç tarafı ise planların yapıldığı yerde hiçbir Kürt heyeti veya bireyi bulunmuyordu.[19]

Osmanlı mirasının paylaşılması çabaları çerçevesinde özellikle İngilizler, hem Musul vilayetine egemen olma ve istikrarlı bir düzen kurma, hem de Anadolu'nun işgaline karşı gelişen Kemalist hareketi zayıflatma amacıyla Kürtlerle temasa geçmiştir. Bu durum hem toplumsal tabana sahip olmayan Kürt hareketini güçlendirdi, hem de Kürt sorununun ortaya çıkmasına ve uluslar arası boyut kazanmasına yol açtı. Mütareke yıllarında yaşanan gelişmeler ve Sevr Antlaşması'nda "Kürdistan" kurma planına yer verilmesi kısa süreli de olsa Kürt sorununun uluslararası platformlarda tartışılmasına neden olmuştur. Ulusal kurtuluş hareketini toplumsal tabana yaymayı başaran Anadolu hareketinin dönemin emperyalist devletlerine boyun eğdirmesi sonucu Sevr'in yerini Lozan aldı ve Kürdistan planı da rafa kaldırıldı. Bu gelişme, İngiltere'nin Kürtlerle ilgilenmesinin bir nedeninin yeni kurulacak Türk devletinin Ortadoğu'daki İngiliz ve kısmen de Fransız çıkarlarını tehdit etmeyecek bir tutum içine sokulmasıydı. Bu ise Türk egemenliğinin Musul petrol sahasından uzak tutulması anlamına gelmekteydi. Kürtler bunun için kullanılabilecek iyi bir dış politika aracıydı. Lozan'la bağımsız Türk Devleti'nin kurulması sonucu Kürt devletini rafa kaldıran İngilizler, Musul'u Türk egemenliğinden kurtardıkları Aralık 1925 tarihinden itibaren de Kürtleri unuttular. Kürt sorunu 1925'den 1938'e kadar uluslararası düzeyde, 1938'den 1950 sonlarına kadar da hem uluslararası, hem de ulusal düzeyde etkinliğini ve önemini yitirdi. [20]

16. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılda doruk noktasına ulaşan bir biçimde, Kürtler, Osmanlı devleti ile İran Safevi devleti arasındaki çekişmelerin önemli bir malzemesi oldular. Her iki taraf da bölgede yaşayan

---

[19] Aydın, Ahmet, **Kürtler, PKK ve A.Öcalan,** Ankara, Kiyap Yayın Dağıtım, 1992 ss:25-31.

[20] Kurubaş, **Kürt…,** Cilt-I ss:2-4.

Kürtlere güçlü bir biçimde egemen olmak istiyordu. 19. yüzyıla gelindiğinde bu mücadeleye önce İngilizler, hemen ardından Ruslar, Amerikalılar, Fransızlar, Almanlar ve hatta İsveçli misyonerler katıldı. Bu güçlü devletler, Kürtlere hep düşmanın arka cephesini zayıflatacak bir etken olarak baktılar. Netice itibarıyla, Kürdistan olgusu ve Kürtlük fikri tarihsel ve toplumsal temelleri ne olursa olsun, esasında 19. yüzyılın başlarında İngiliz, Fransız ve Rusların hayatiyet verdiği birer olgu olarak ortaya çıkmış ve bu temelde şekillenmiştir. [21]

İngilizlerin, Kürtlerin yaşadıkları bu bölgelere önem vermelerinin birkaç nedeni vardı. Öncelikle stratejik öneme sahip olan bu topraklar, İran ve Osmanlı İmparatorluğu'nun arasında bulunuyor ve gelecek için İngiliz sömürgeciliğinin gelişmesine olanak tanıyordu. Rusların Kürtlerle ilk temasları ise 19. yüzyılın başlarında meydana gelen İran-Rus ve Osmanlı-Rus savaşları sırasında gerçekleşti. İran-Rus savaşlarında İran'ın yenilerek Gülistan Anlaşmasını imzalaması Kürtler arasında Rusya'nın saygınlığını artırdı. 1828-29 yıllarında yapılan Osmanlı-Rus savaşında ise Kürt aşiretlerinden ikisi Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya'nın yanında savaştı. Fransızların ise bu dönemde Kürtlerle doğrudan bir temasına rastlanmıyor. Sadece Kürtler hakkında ki bir takım yayın etkinliklerinden söz edilmektedir. Görüldüğü gibi 19. yüzyıl Kürtlerin yabancı devletlerle ilk tanıştığı yıllar olmasının yanı sıra, yaşadıkları bölgelerin emperyalist politikalara alet edilmeye başlandığı bir dönem olmuştur.19. Yüzyılda Kürtler özellikle Osmanlı Devleti'nin reform çabaları çerçevesinde gerçekleştirdiği bir takım sosyal ve ekonomik uygulamalarından dolayı feodal beylerin önderliğinde ayaklandılar. Bunlar arasında en önemli ayaklanma kuşkusuz Şeyh Ubeydullah hareketiydi. Şeyh Ubeydullah büyük devletlerin desteğini de yanına alarak Osmanlı ve İran devletleriyle savaşmayı tasarlıyordu. Ancak Kürt temsilcisinin, Rus konsolosuyla yaptığı görüşme neticesinde "Ruslardan,

---

[21] Aydın, **Kürtler…,** Ahmet, s:38.

yardım görmezlerse zorunlu olarak İngilizlerin desteğini isteyeceklerini" söylemiş ve Rus konsolos tarafından "Osmanlılarla iyi durumda olan ilişkilerini bozmak istemedikleri" belirtilmiştir. Rusya bu sırada hem Osmanlı, hem de İran'ın aleyhine olacak bir Kürt devletinin varlığını kendi çıkarlarına uygun bulmuyordu. Çıkarlarının gerektirdiği biçimde bölgede esnek bir politika izleyen İngilizler, bölgede bir Kürt devleti kurulabileceği olasılığını da göz önüne alarak Şeyh Ubeydullah'la ilişki kurdular. Bu ilişkinin en önemli nedeni ise Osmanlı Devleti'nin, toprak bütünlüğünü koruma politikasını bırakarak bu topraklarda kendine bağlı devletler kurma ya da oraya bizzat yerleşme izlemeye başlamasıdır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Şeyh Ubeydullah ayaklanması özellikle İran'ı istilaya kalkışmasından dolayı uluslararası bir boyut kazandı. Bölgedeki dengeleri sarsacağını gören Rusya destek olmamakla birlikte ayaklanma ile yakından ilgilendi. İngiltere ise Kürtlere destek vermedi ve Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü bozucu bu hareketten uzak durdu. 9 Nisan 1898'de Kürtler tarafından Kahire'de "Kürdistan" adlı ilk gazete yayınlandı. 1890'lı yıllar Osmanlı Devleti içinde Kürt-Ermeni çatışmalarının arttığı dönem oldu. Yurtdışına kaçan ve Jön Türk hareketine yakınlık duyan Kürtler, Ermeni-Kürt çatışmalarına engel olmak için büyük çaba harcadılar. Yurtiçindeki Kürtler ise bu çabalara karşı sessiz kaldılar.[22]

1908'de ikinci meşrutiyetin ilanıyla birlikte ortaya bir çok siyasi ve kültürel cemiyetler çıktı. Bu dönemde kurulan ilk Kürt örgütü Kürt teavün ve Terakki Cemiyetiydi.

Birinci Dünya Savaşı sonucunda birtakım sosyal ve siyasi sonuçlar neticesinde etnik kimlik bilinci ortaya çıkmıştır. Kürtleri bu dönemde etkileyen ve harekete geçiren en önemli olaylardan birisi de kuşkusuz Doğu Anadolu bölgesinde bir Ermeni devleti kurulması planlarının uygulanmaya konmasıydı. Bu Kürtlerde büyük bir endişe meydana getirdi. Kürt önderlerin

[22] Kurubaş, **Kürt…,** Cilt-I ss:7-16.

bir çoğu gelişmeler karşısında Ermenilerle aynı yolu izleyerek büyük devletlerin himayesinde bağımsız ya da özerk bir Kürt devleti kurulması için çalıştılar. Kürt önderleri böyle hareket etmeye yönelten etken, Rusya'da gerçekleşen 1917 devrimiydi.

Birinci Dünya savaşının ardından Mezopotamya ovalarına egemen olan İngilizler ister istemez burada bir Kürt sorunuyla karşı karşıya kaldılar. Zira hem petrol bölgesi hem de kuzeydeki dağlık bölgede stratejik yerler elde etmek için sınırlar kuzeye doğru genişletilmeliydi. Bu bölgede de Kürtler yaşıyordu. Bu durum karşısında İngilizler Kürtlerle ilişki kurmak zorunda kaldılar. Savaş sonrası durum içerisinde Kürt bölgeleri İngiltere için bir çok açıdan önemliydi. Kürtlerin, Türklere ve Araplara karşı bir kuvvet, siyasi bir araç olarak kullanılabilmesi için bu bölgenin İngiliz kontrolünde olması gerekiyordu. Ayrıca Musul petrollerinin varlığı İngilizleri bölgeyle ilgili olarak özel bir politika oluşturmaya zorluyordu. Mütareke döneminde Kürt önderler büyük devletlerden birinin kendisini desteklemesi halinde bütün Kürtler üzerinde etkin bir konuma geçebileceklerine inandıkları için Müttefikler nezdinde girişimlerde bulunuyorlardı.[23]

Mart 1917'de Bağdat'ın İngilizlerce işgali İngilizleri bu bölgede Kürtlerle karşı karşıya getirmişti. Eylül 1917'de İngilizler Şeyh Hamid Talabani ile temasa geçerek, ondan Kürt aşiretlerin Türklerin yardım ve destek isteklerine karşı koyduklarını öğrenmişlerdi. 1918 baharında İngilizlerin bölgede ilerlemesi devam ederken Hamid Talabani ile geliştirilen ilişkiler sonucu Kürtler Türklere karşı koymaya başlamışlardı. İngilizlerle Kürt aşiret reisleri arasındaki iyi ilişkiler bölgede Türk egemenliğine son verilmesi esası üzerine kurulmuştu. "Bütün isyanlarda bölgede bir Kürt Devleti kurmaktan ziyade Türkiye'yi bu hassas konuda tedirgin etmeyi, panik çerisine girmesini sağlamayı amaçlamışlardı. Bu nedenle de nereyi uygun

[23] Kurubaş, **Kürt…,** Cilt-I s:59.

görüyorlarsa, nerede şartlar ve çelişkiler oluşmuşsa oraya el atıyorlardı." [24]

Aralık 1918'de Kürt aşiret reisleri ile İngiliz heyet arasında yapılan ve İngilizler tarafından hazırlanan görüşmeyle ilgili rapora göre bu bölgedeki Kürt hareketi çok güçlüydü ve Türklere karşı koymaya kararlıydı. Ama bölgenin İngiliz yönetimine alınması konusunda reisler aralarında anlaşamamaktaydılar. 1919 yılı İngilizlerin bölgedeki egemenlikleri açısından hiç de parlak bir yıl olmadı. Türk propagandası etkisini göstermiş ve İngilizlere karşı hareketler gelişmeye başlamıştı. Ayrıca İngilizlerin kötü yönetimi bu süreci hızlandırmıştı. Türk kurtuluş hareketinin ilk önemli kongresi olan Erzurum Kongresi'nin yapılma nedenlerinden biri, İngiliz himayesi altında bağımsız, ya da özerk bir Kürdistan kurulması yolundaki İngiliz-Kürt çalışmalarına karşı önlem alınmak istenmesiydi. Birçok aşiret reisi İstanbul Hükümeti'ne ve yabancı devlet temsilciliklerine telgraflar göndererek olayı kınadı ve Osmanlı'ya bağlı kalacaklarını bildirdi. [25]

Mustafa Kemal'in Kürt politikası ağırlıklı olarak Kürtlerin kullanılmasına dönüktü. Kürtlerle işbirliği içinde olduğu 1919 ortalarında bile çeşitli yerlere ilettiği mesajlarda Kürt hareketinin durdurulmasını istemekteydi. Kürtlerin dış işgallere karşı kullanılması, Kemalistlerin vazgeçemediği bir politikaydı. Bunu sağlamak için de Kürtlere ulusal alanda haklarının tanınacağı vaadinde bulunuluyordu.[26]

Lozan Konferansı, özellikle Kürtler konusundaki İngiliz politikasının netliğe kavuşturulması açısından da önemlidir. Müttefikler ve bu arada İngiltere artık Türk milliyetçilerinden yana ağırlıklarını koyarak Sevr'de öngördükleri sistemi tamamen yıktılar. Dolayısıyla İngiltere için bir Kürt sorunu da kalmadı. Lozan Konferansı sırasında Kürtlerin adının geçtiği

---

[24] Aydın, **Kürtler…,** s:35.

[25] Kurubaş, **Kürt…,**Cilt-I ss:92-108.

[26] Demir, Eyyüp, **Yasal Kürtler,** İstanbul, Tevn Yayınları, 2005 s: 17.

onları da yakından ilgilendiren en önemli konu kuşkusuz Musul sorunuydu. Ama Kürtler bu görüşmelerde bir özne değil nesneydiler ve yalnızca Musul sorunu çerçevesinde ele alınmaktaydılar. Bir başka deyişle asıl konu Kürtler değildi. [27]

Türkiye'nin Musul ile ilgili tezi açısından önemli bir nokta da ülkenin iç ve dış güvenlik sorunuydu. Türkiye, İngilizlerin Kürtleri kışkırttığını görmüştü. Kürtlerin çoğunlukta bulunduğu Musul Türkiye'den koparıldığı takdirde, İngiltere'nin ileride Irak'taki Kürtlere özerklik verilmesini istemesiyle birlikte, Türkiye'deki Kürtlerin de benzer isteklerle ortaya çıkmasından korkuluyordu. Kürtlük konusu Türkiye için bir iç ve dış güvenlik sorunu oluşturabilirdi. Nitekim de oluşturmuştur. Oysa Musul Türkiye'ye katıldığı takdirde Kürtlerin Türkiye yurttaşı olarak Türklerle aynı çatı altında yaşamaları kolaylaşabilirdi. Yani daha kolay kontrol altına alınabilirlerdi. Dolayısıyla Türk heyetinin Musul konusuna bağlı olarak Kürtlere yaklaşımı esasen siyasi, stratejik ve ekonomik temellere dayanmaktaydı.

Lozan Antlaşmasının imzalanması Kürtler ve özellikle de Kürt milliyetçiliği açısından bazı önemli sonuçlar doğurmuştur. İlk olarak Lozan ile birlikte Kürt sorunu uluslararası niteliğini kesin olarak kaybetmiştir. Kürtler artık uluslararası niteliğini kesin olarak kaybetmiştir. Kürtler artık uluslararası politikanın ne bir öznesi ne de nesnesidir. Öyle ki Kürtler bundan sonra uzun bir süre dünya siyasi literatüründe yer almayacaklardır.

Lozan Antlaşması'nın ardından bir takım Kürt milliyetçileri Lozan öncesi isteklerini, bu kez zorla kabul ettirmek için askeri eylemlere girişmeye karar verdiler. Bunun için de yeni koşullar altında ayaklanma çıkartarak amaçlarına ulaşabilecekleri Azadi adında bir örgüt kurdular. Söz konusu örgüt, İngiliz istihbarat teşkilatının Beytüşebbap isyanına katılan Kürt

---

[27] Kurubaş, **Kürt…,** Cilt-I ss:133-135.

firarilerinden elde ettiği bilgilere göre 1921'de Erzurum'da garnizon komutanı Miralay Cibranlı Halit Bey tarafından kurulmuştur. Bu dönemdeki Kürt milliyetçiliğinin en önemli örgütü "Azadi" hakkında çok az kaynakta sınırlı bilgiye rastlanmaktadır. Örgütün gizli olmasının ve açık propaganda yürütmemesinin bunda etkili olduğu açıktır. Azadi, önceki yıllarda kurulan Kürt örgütlerinden oldukça farklıydı. Bu fark, çekirdek kadrosunu aristokratlar ve aydınlardan değil, deneyimli askerlerden oluşturması ve örgütün merkezini Erzurum'da bulundurmasından ileri gelmekteydi. Azadi'nin hedefi önceliklerde olduğu gibi Kürdistan'ın bağımsızlığının sağlanması ve bir Kürt devletinin kurulmasından başka bir şey değildi. Örgüt bunun için genel bir isyan çıkarmayı düşünüyordu.1924 sonbaharının ilk günlerinde Azadi mensupları bir yanlış anlamadan ötürü kendilerini Nasturi isyanı içinde buldular. Bu yanlış anlama, aynı zamanda örgütün önder kadrosunun da sonu oldu. Lozan sonrası Kürtlerin yeniden örgütlenerek giriştiği ve Türkiye'nin gerek iç, gerekse dış politikası açısından önemli sonuçlar doğuran ilk büyük hareket Şeyh Sait isyanı olmuştur. İç politika açısından ülkede muhalefetin sindirilmesi ve doğuya yönelik bazı önlemlerin alınması bu sonuçlardan sadece ikisidir. Bir başka önemli sonucu ise Kürt milliyetçiliğinin ülke içinde bastırılmasıyla dışarıya kaçmasıdır. Bundan sonra Kürt milliyetçileri çalışmalarını Suriye ve Lübnan'da yürüteceklerdir. Türkiye'de kalan Kürtler ise Kurtuluş Savaşı'nda sağlanan işbirliği ve gönüllü birlikteliğe son vereceklerdir. Avrupalı sosyal demokratlar sadece Türkiye'deki Kürt hareketini desteklemekteydiler. Ama İngiliz emperyalizminin hükmü altındaki İran ve Irak'taki Kürt hareketlerine ve Fransa'nın hükmü altında bulunan Suriye'deki Kürt hareketine iyi gözle bakmamaktaydılar. 1936 sonlarında Türkiye'nin güney sınırlarında bir takım çete hareketleri vardı ve 1937'de bunlar iyiden iyiye artmıştı. Fakat yine de bunlar bir isyan niteliği taşımıyordu. Bu dönemde asıl önemli olan Dersim'de cereyan ediyordu. Fakat o günün koşulları altında Hatay sorununun ciddiyet kazanması isyanda yabancı parmağı olduğu konusunda çeşitli iddiaların öne sürülmesine neden oldu. İsyanda Fransızların parmağı olduğu yolundaki iddiaya getirilen kanıt

da isyanın sönmeye yüz tuttuğu bir sırada Suriye'den bir Kürt grubun sınırı geçerek isyanı güneye yaymaya çalışmış olmasıydı. Bu isyanla ilgili olarak bir de SSCB'nin isyanın arkasında olduğu iddiaları vardı. Dersim harekatı sonrası uzun bir dönem Türkiye'de örgütlü bir Kürt hareketine rastlanmayacaktır. Kürt hareketlerinin bu süreç içerisinde etkinliğini yitirmesinde kuşkusuz İkinci Dünya Savaşı'nın büyük etkisi oldu. Bunun yanı sıra Kürtlerin sınırları içinde yaşadıkları devletlerin de, Kürt hareketleriyle girdikleri mücadeleyi kazanmaları bu hareketlerin durdurulmasında önemli rol oynadı.[28]

II. Dünya Savaşı sonrası İngiltere ve SSCB, İran'dan çekildiler. Ancak Sovyet işgal bölgesinde ortaya iki yeni devlet çıktı. Bunlardan birisi Azerbaycan Cumhuriyeti, diğeri ise "Mahabat Kürt Cumhuriyeti" olup, onlar da varlıklarını ancak kısa bir süre koruyabildiler. [29]

4. Kürt Sorununun Uluslararası Boyut Kazanmasına Zemin Hazırlayan Etkenler

Türkiye'de Kürtçülük hareketi Demokrat Parti iktidarının sonlarına doğru ortaya çıktı. Soğuk Savaş'ın hızlanmasıyla birlikte "Kürtçülük" yeniden uluslararası politikada kullanılacak bir koz olarak ön plana çıkartılmaya başlandı.

DP iktidarının son günlerinde "Kürtçülük" faaliyetlerinde bulunan 50 kişinin tutuklanarak cezaevine konulduğu haberleri basında yer aldı. Tutuklulukları, zaman aşımı nedeniyle serbest kalacakları 1962 yılına kadar sürdü. Bu arada 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi oldu ve Milli Birlik Komitesi "Kürtçülükle ilgili görülen" 485 kişinin gözaltına alınmasına karar

---

[28] Kurubaş, **Kürt…,**Cilt-I ss:141-193.

[29] Özcan, Nihat Ali, **PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, ideolojisi ve Yöntemi**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 1999, s:14.

verdi. Bu gelişmeler olurken, ön plana çıkan isimlerin hepsi aynı görüşte olmadıklarından olaylara farklı yaklaştıkları görülüyordu. Bu konu gelecekte ideolojik ayrışmaya ve Kürt meselesinin bağlanacağı "Kutup" u göstermesi açısından önemliydi. Bir kısım tutuklular "Marksist" düşüncede iken, bir kısmı "sağ" düşüncedeydiler. Yeni anayasanın 1961'de kabulü ile geniş bir özgürlük ortamı doğdu ve "Doğu Meselesi" üzerinde en çok konuşulan konu haline geldi.[30]

4.1. Kürtlük Bilincinin ve Kürt Milliyetçiliğinin Gelişmesi

1960'ların başından itibaren Kürtlerin kimlik bilincindeki gelişme ve sonrasında kurulan örgütler, sorunun uluslararası boyut kazanmasında dolaylı bir etken olmakla birlikte bu işin olmazsa olmazını oluşturmuş, Kürt hareketi bu sayede hatırı sayılır bir hal almış ve Batılı devletler bu sorunla ilgilenmeye başlamışlardır. Ayrıca, 1980 sonrası uluslararası düzeyde etkinlik gösteren Kürt örgütlerinin hemen hemen tamamı 1970'lerde kurulan Kürt örgütleriydi. 1980'lerdeki birtakım gelişmeler sayesinde bunlar dünyaya açılarak, Kürt sorununu uluslararası platforma taşımışlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir köylü toplumu olan ve ağırlıklı olarak tarımla uğraşan Türk toplumu, 1960'lı yıllarda da sanayileşme yoluna girmiştir. Sanayileşme hamlelerinin doğal bir sonucu olarak toplumun sosyal yaşantısında büyük değişiklikler söz konusudur. Bu değişimler, öncelikle kültür ve düşünce alanında kendisini göstermiştir. Düşünce ve kültürdeki değişimlere etki eden en önemli olgu da siyasi yapıdaki değişimdir. Dönem içinde siyasi hayatta çok partili sistem de yavaş yavaş yerine oturmaktadır ve çeşitli görüşler kendilerini değişik siyasi partilerde ifade etmektedirler.[31]

---

[30] Özcan, **PKK…,** s:17.

[31] Aydın, **Kürtler…,** s:39.

Yeni anayasanın 1961'de kabulü ile geniş bir özgürlük ortamı doğdu. Ülkede ön plana çıkan ekonomik konular, geri kalmış bölgeleri gündeme taşıyordu. "Doğu meselesi" en çok konuşulan hale geldi. Barış dosyası isimli dergi "Doğu Kalkınması" Doğu meselesi üzerine yazılar yayınlarken, okuyucu mektupları kişisel görüşlerini serbestçe belirtenlerle doluyordu. Bu dönemde tartışmaları kamuoyu gündemine taşıyan diğer önemli dergi ise Yön'dür. Dergide Barzani'yi destekleyen çok sayıda yazıya yer verilmiştir.[32]

Bu dönemde ülkede, özellikle 27 Mayıs darbesi sonucu çıkarılan anayasanın doğurduğu özgürlükçü ortamda gelişen sol akımlar, Kürtlerin içinde yer alabilecekleri ve kendilerini ifade edebilecekleri meşru zemini oluşturmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin batısına doğru yaşanan göç olgusu, pek çok Kürt'ün doğuyla batı arasındaki eşitsiz ekonomik gelişmenin ve kültürel farklılıkların farkına varmalarını sağlamıştır. Bundan sonra doğudan gelen gençler okumak ve siyasetle uğraşmak olanağının yanı sıra, bu genç öğrenciler birbirleriyle tanışma ve birlikte hareket etme fırsatını da yakalamışlardır. Bunlar arasında Musa Anter, Medet Serhat, Tarık Ziya Ekinci, Faik Bucak, Sait Elçi, Sait Kırmızıtoprak, Yaşar Kaya gibi isimler de bulunmaktaydı. Bunlar Kürt hareketinin hem teorik, hem de pratik alanda gelişmesinde etkili olmuşlardır. Entelektüellerden küçük fakat etkin bir grup oluşturarak "Doğuculuk" akımının doğmasını sağlamışlardır. Özellikle Musa Anter ve arkadaşlarının çıkarttığı ve doğunun geri kalmışlığını işleyen "İleri Yurt" gazetesi bu açıdan önemliydi. 17 Aralık 1959 tarihinde çok sayıda Kürt aydın ve genci tutuklanmış (bu olay tarihe 49'lar Olayı olarak geçmiştir.) ve 27 Mayıs darbesinden sonra da serbest bırakılmalarını müteakip, bu gruba mensup birçok aydın, yeni kurulan TİP bünyesinde aktif siyasete katılmıştır.[33]

---

[32] Özcan, **PKK…,** s:18.

[33] Demir, **Yasal…,** s: 28.

Devletin doğuda uygulamaya koyduğu komando baskınlarına tepki olarak 1967'de başlayan gösteriler, Kürtlük bilincinin geliştiğini göstermesi bakımından önemliydi. 1967 sonbahar aylarında Doğu Anadolu'nun sorunlarına dikkat çekmek ve devlet politikalarını protesto etmek için Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin katılımıyla çeşitli mitingler düzenlenmiştir. Bu mitinglerle "Doğu Sorunu", Türkiye kamuoyuna taşınmaya çalışılmış ve konuyla ilgili bir kamusal bilincin doğması sağlanmıştır.

12 Mart 1971'de sıkıyönetim ilan edilmesinin ve 27 Nisan 1971'de "Devrimci Doğu Kültür Ocakları"nın (DDKO) bölücülük suçlamasıyla kapatılmasının ardından birçok kesime karşı olduğu gibi bu örgütlerde Kürtler karşı da geniş tutuklamalar başlatılmıştır.[34]

Bunun sonucu "Doğu Duruşmaları" adı altında yargılamalar olmuştur. Bu duruşmalar Kürt milliyetçi ideolojisinin nereye geldiğini göstermesi bakımından dikkat çekiciydi. 1925'ten bu yana ilk kez Kürt milliyetçiliği temaları resmi tutanaklara geçmiştir. Daha sonraki yıllarda sık sık duyulacak olan "ezen-ezilen ulus milliyetçiliği", "iç sömürge tezi", "Türkiyeli" ve "halkların kardeşliği" kavramları, "Kürtlerin 2000 yıllık tarihi" ifadeleri, hep bu duruşmalarda ilk kez duyulmuştur. Askeri Savcının iddianamesinde ise "Kürtlerin bir Orta Asya boyu olduğu ve dolayısıyla Turani ve özbeöz Türk oldukları" ve "Kürtçe denilen dilin aslında Türkçe'nin bir lehçesi olduğu" belirtilmekteydi. 12 Mart'ın bir diğer önemli uygulaması TİP'in kapatılması olmuştur. TİP hakkında 29 Ekim 1970'te, 4.Kongresinde kabul ettiği Kürtlerle ilgili kararından dolayı Anayasa Mahkemesince bölücülük suçlamasıyla kapatılma davası açılmıştır. Her ne kadar 12 Mart muhtırası ve onu takip eden iki yıl boyunca bir sükunet ortamı sağlanmış ve 1973 yılında seçimlere gidilmiş ise de sessizlik yanıltıcı olmuştur. [35]

---

[34] Kurubaş, **Kürt…,** Cilt-II ss:9-11.

[35] Aydın, **Kürtler…,** s:41.

12 Mart 1971 askeri darbesi sonucu hem Türk solu, hem de Kürt hareketleri illegaliteye yönelmiştir. PKK'nın çıkışı da buradan kaynaklanmıştır. Muhtıra sonrası öğrenci hareketlerinde büyük bir gerileme yaşandı. Ancak yine de bazı silahlı Marksist gruplar eylemlerini sürdürmüşlerdir. Bunlardan birisi Mahir Çayan'ın başını çektiği Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/ Cephesine mensup silahlı bir grup kaçırdıkları rehineleri kurtarmak isteyen askerlerle çatışmaya girdi. Gruptan bazıları çatışmada öldürülürken, bazıları da sağ yakalandı. Ertesi gün Ankara'da bu olayı protesto etmek amacıyla izinsiz olarak bildiri dağıtan bir grup SBF öğrencisi gözaltına alındı. Öğrenciler arasında fakültenin birinci sınıf öğrencilerinden Abdullah Öcalan da vardı. (Bu konu dördüncü bölümde geniş olarak ele alınacaktır.) Öcalan slogan atmak ve bildiri dağıtmak suçlarından yedi ay tutuklu kaldı.[36]

Abdullah Öcalan'ın cezaevinde geçirdiği bu süre onu kişilik olarak etkilediği gibi gelecekteki tüm faaliyetlerinde de ihtiyatlı davranmaya yöneltti. İleride PKK'yı örgütleyecek olan Öcalan'ın kişilik oluşumunda başlangıçtan itibaren cezaevi tecrübesi etkili oldu.

4.2. Kürt Örgütlerinin Kurulması

4.2.1. 1960-70 Sürecinde Kürt Örgütleri

Demokrat Parti'yi iktidardan uzaklaştıran 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında kabul edilen 1961 Anayasası geniş bir özgürlük ortamı sağladı. Bu örgütler arasında yer alan **Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti'**nin üyeleri genelde sol eğilimli kişilerden oluşmuştur. Kurucularının tamamı İstanbul'da okuyan yabancı kökenli öğrencilerdir. Örgüt üyelerinin 1963'te tutuklanarak çeşitli hapis cezalarına çarptırılmaları sonucu Avrupa

[36]Özcan, **PKK…,** s:26.

Kürt Talebe Cemiyeti'nin Türkiye'deki örgütlenme çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. [37]

Aynı günlerde Musa Anter, Sait Kırmızıtoprak, Edip Karahan, Dicle-Fırat'ı, Yaşar kaya ise Deng isimli dergileri yayınlarken, bir yandan da Roja Newe ve Roja Rast isimli dergiler yayın hayatına atıldı. Ancak söz konusu yayınlar kısa bir süre sonra Sıkıyönetim komutanlıklarınca kapatıldı.[38]

Aslında bu gelişmeler Türkiye'deki siyasal Kürtçülük çalışmalarının hareketlenmeye başladığının göstergesiydi.

Büyük şehirlerde bu gelişmeler yaşanırken, Kürt hareketinde sol akımların yanı sıra, Irak Kürdistan Partisi'nin uzantısı Muhafazakar-gelenekselci Barzani taraftarı olan diğer bir akım ise Türkiye Kürdistanı Demokratik Partisi adı altında kurulmuştur. Bu akımı başlatanlar Irak'taki KDP'nin bir benzerini Türkiye'de kurmak istemekteydiler.

1960'larda Irak'ta Barzani harekatının hükümete karşı mücadelesi hızlanmıştı. Kürtçe yayın yapan radyolar bu mücadeleyi çevre ülkelerdeki Kürtlere aktarmakta ve onlardan mücadelelerini desteklemelerini istemekteydi. Bu istekler Türkiye'de kısa sürede yankısını buldu ve 1961'de oluşturulan çekirdek kadro, 11 Temmuz 1965'te merkezi Diyarbakır olmak üzere Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi (TKDP)'ni kurmuştur. İllegal çerçevede de olsa Türkiye'de kurulan ilk Kürt siyasi partisi olan TKDP, DDKO'nun kurulmasında ağırlıklı rol oynamasını müteakip, üzerinde devlet tarafından baskılar oluşmuş ve 1968 yılında da tutuklamaların artması üzerine kadrolarının büyük kısmı Irak'a kaçmıştır.[39]

---

[37] Kurubaş, **Kürt…,**Cilt-II ss:12-16.

[38] Özcan, **PKK…,** s:19.

[39] Demir, **Yasal…,** s: 30.

TKDP'nin KDP ile yakın temasları çekirdek kadronun oluşturulduğu yıldan itibaren artarak sürmüştür. TKDP, Irak ve Suriye KDP'leriyle dayanışma içindeydi ve özellikle Irak KDP'nin çizgisini adım adım izlemekteydi. Zaten parti faaliyetleri ilk zamanlarda Barzani'nin mücadelesine endeksliydi. Parti Barzani'ye yardım edebilmek için para ve askeri yardımda bulundu, bunun yanı sıra seçimlerde TİP'e destek verdi.[40]

1960'larda sol akımların Kürt hareketine ve doğudaki duruma bakışı Kürt milliyetçilerinden farklıydı. Sol gruplara göre Kürt halkı ve Kürt sorunu vardı, ama bu sorun şu anda sosyalistlerin sorunu değildi. Zaten sosyalist iktidarla birlikte, bu sorun kendiliğinden çözülecekti. Ayrıca bu gruplar sorunun kökeninin etnik olmadığını, sınıfsal olduğunu düşünmekteydiler.

Bu anlayış farkı kısa süre sonra TİP içindeki Kürt gençlerinin ayrı bir örgüt kurmalarına neden olmuştur. Böylece 1969'da ortaya Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) çıktı. Bunların önemli bir özelliği Cumhuriyetin ilk yasal Kürt örgütleri olmalarıydı. Çoğunluğunu TİP'ten ayrılan üniversiteli Kürt öğrencilerin oluşturduğu derneğin tüzüğü 24 Mayıs 1969'da Ankara'da çıkmakta olan Medeniyet gazetesinde yayımlanmıştır. Ankara'daki kuruluşunun ardından İstanbul'da, daha sonra da 1970 sonu 1971 başlarında da Diyarbakır, Silvan, Ergani, Batman ve Kulp'ta örgütlenmişlerdir.[41]

4.2.2. 1971-80 Sürecinde Kürt Örgütleri

1970'li yılların başları Soğuk Savaş'ın bir kez daha tırmandığı, özellikle ABD ile SSCB arasında her alanda kıyasıya bir mücadelenin yaşandığı bir dönemdir. Ortadoğu, bu iki süper gücün en çatışmalı alanlarının başında gelmektedir. Türkiye açısından Kıbrıs sorunu nedeniyle

---

[40] Kurubaş, **Kürt…,**Cilt-II ss17-18.

[41] Demirel, **Geçmişten…,** s:71.

Batı ile arasında bir geçimsizlik havası oluşmaya başlamıştır. Aynı yıllarda Türk diplomatlarına karşı yaygın bir Ermeni terörü baş gösteriyordu. Silah kaçakçıları özellikle Bulgaristan'a ve Suriye'ye üslenerek Türkiye'yi silah deposu haline getiriyordu. 1975 yılından itibaren de terör Türkiye'de süratle tırmanmaya başlamıştır.

1971-80 sürecindeki Kürt örgütleri Geleneksel Eğilimden Doğan Kürt Örgütleri ve Marksist-Leninist Gelenekten Doğan Kürt Örgütleri olarak iki grupta yer almıştır.

Geleneksel Eğilimden Doğan Kürt Örgütleri 1960'larda IKDP'den etkilenerek kurulan ve TKDP'nin devamı olanlardı. Ama 1970'lerin TKDP'si, aslında bir tür milliyetçi-sol eğilimi temsil etmekteydi. 1975'te Barzani'nin yenilgisinin de katkılarıyla Barzani'ye karşı bir tutum benimseyen parti, onun aleyhinde Türkiye'de bildiriler dağıtmış ve Talabani yanlısı bir çizgi izlemiştir.

TKDP geleneğinden doğan bir diğer parti Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) olmuştur. Grup, 1 Mayıs 1978'de yayınladığı bir bildiri ile kendini Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları olarak tanıtmış ve 1981'e kadar TKDP/KUK imzasını kullanmıştır. 1979'da Devrimci Demokratik Kültür Derneği (DDKD) ve Özgürlük Yolu ile Ulusal Demokratik Güç Birliği'ni kuran grup, aynı zamanda dışa açılarak Ortadoğu ve Avrupa'daki çeşitli örgütlerle temaslar kurmuştur. Marksist-Leninist Gelenekten Doğan Kürt Örgütleri de aslında ikiye ayrılabilir. Birincisi TİP geleneğinden gelenler, ikincisi Dev-Genç geleneğinden gelenlerdi. Birinci geleneği, kapatılan DDKO'ların devamı sayılabilecek ve içinde Şıvancılardan bir grubun da yer aldığı, 28 Kasım 1974'te kurulan DDKD temsil etmekteydi. 12 Eylül darbesiyle ortadan kalkan bu derneğin bir diğer önemli yanıysa bir çok önemli örgütün bu dernekten çıkmasıydı. Kawa ve Rızgari grupları bu dernekten ayrılanlarca kurulmuştur. TİP geleneğinden gelen bir başka örgüt Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi (TKSP) idi. TKSP daha çok demokratik mücadeleyi benimsemiştir. Bir başka

özelliği ise Barzani karşıtı ve Talabani yanlısı olmasıydı. Bu örgütlerden başka adları fazla duyulmayan, kısa ömürlü küçük gruplar da bulunmaktaydı. Bunlardan biri Dev-Genç geleneğinden gelen "Beş Parçacılar" dı. Bu grup, 1976'da Halkın Kurtuluş Ordusu'ndan ayrılanlardan oluşmaktaydı. Bir diğer Dev-Genç geleneğinden gelen grup, Tekoşin'di. Bir başka Kürt örgütü ise Yekbun'du.[42]

Kürt örgütler içerisinde PKK, Parti-Cephe-Ordu örgütlenmesini esas alırken; diğer örgütler, Parti ve örgütler arasında kurulacak cepheye dayalı olarak faaliyetlerinin sürdürülmesini benimsemişlerdir.[43]

4.2.3. 1980 Sonrası Kürt Örgütleri

1980 sonrasında kurulan Kürt örgütlerinden bazılarına isim bazında aşağıda yer verilmiştir. Bu örgütlerden bir kısmı zamanla bölünmüş ve faaliyetlerini/ etkilerini yitirmiştir.

Bu örgütler;
- PRNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Partisi)
-PDK-BAKUR (Kuzey Kürdistan Demokrat Partisi)
-PRK-RIZGARİ (Kürdistan Kurtuluş Partisi)
- YSK (Kürdistan Sosyalist Birliği)
- TSK (Kürdistan Sosyalist Partisi)
- KÖİP
-YEKBUN (Partiya Yekbuyiya Gele Kürdistan)
- KAWA-YKP (Kürdistan Proletarya Birliği)
- PİK (Kürdistan İslam Partisi)
- PYSK (Kürdistan Sosyalist Birlik Partisi)
- PKK-WEJİN (Diriliş)

---

[42] Kurubaş, **Kürt…,** Cilt-II s:20-24.

[43] Demirel, **Geçmişten…,** s:77.

- HSK (Kürdistan Kızılayı)
- PKK-HİK (Hareketi İslami Kürdistan)
- YCK (Kürdistan Yurtsever Gençlik)
- HRK (Kürdistan Kurtuluş Birliği)
- ARGK (Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu)
- ERNK (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi)
- PAK (Kürdistan Özgürlük Partisi)
- KOMCİWAN (Kürdistanlı Gençler Örgütü)
- YKWK (Kürdistan Yurtsever İşçiler Birliği)
- YJWK (Kürdistan Yurtsever Kadınlar Birliği)
- KKP (Kürdistan Kurtuluş Partisi)
- ALA RIZGARİ
- DENGE KAWA

isimli örgütlerdir.[44]

5. Sonuç

İran ve Osmanlı İmparatorluğunun sona ermesi ile birlikte sınırları yeniden çizilen Türkiye, Irak ve Suriye'de dört parça halinde yaşamaya başlayan Kürt halkı, emperyalist ülkelerin çıkarları doğrultusunda milliyetçilik fikrinin kışkırtılmasıyla, yerleşik oldukları devletlere karşı devamlı olarak kullanılmışlardır.

Ortadoğu'da, özellikle enerji kaynaklarından yararlanmak isteyen devletler, Irak'ta IKDP ve KYB, İran'da İKDP, Türkiye'de de PKK'nın kuruluş ve silahlı mücadelesini desteklemişlerdir.

İran'da 1946 yılında suni olarak Mahabat Kürt Devleti kurdurulmuş, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde çıkarılan isyanlar ve bilahare 1970

[44] Demirel, **Geçmişten…,** ss:80-103.

yılı sonrasında, Irak'ta ise ABD'nin müdahalesiyle 1990 yılından sonra özerk/ federe/ bağımsız bir devletin hayata geçirilmesine yönelik yürütülen çalışmalar, günümüzde nispeten de olsa adım adım başarıya ulaşmaktadır. Suriye ve İran'da ise uygulanan mevcut baskıcı rejimlere rağmen, PKK görüşleri doğrultusunda örgütler oluşturularak bu defa anılan ülkelere saldırmaları sağlanmıştır.

Bütün bu gelişmeler, şu andaki mevcut anayasa ve çatışmalar/iç savaş sonucu Irak'ta üç ayrı devlet kurulacağını göstermekte olup, gerçekleşmesi halinde, K.Irak'taki “Kürt Federe Devleti” fikrinin İran, Suriye ve Türkiye'de yaşayan Kürtlere de yansıyacağı, mezkur ülkelerdeki Kürt örgütlerinin de bir araya gelerek Irak benzeri bir yapılanmaya çalışacakları, nihayetinde hepsinin birleşerek ideallerde yaşayan “Kürdistan”ı kuracakları değerlendirilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
PKK (Kürdistan İşçi Partisi)

1. Giriş

Son dönemdeki Kürtçü örgütler içerisindeki en önemlisi olan ve temelleri 1974 yılında Ankara'da atılan Demokrat Yurtsever Yüksek Öğretim Birliği adı altında başlayan ve daha sonra Kürdistan İşçi Partisi yani PKK adını alan örgüttür.

PKK terör örgütü, ilk kurulduğu yıllarda Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşayan vatandaşlarımızın Türk ırkından ayrı bir ırk olduğunu, Türk Devleti tarafından sömürüldüğünü, dil ve kültürünün asimile edildiğini iddia ederek, Türkiye'nin doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerini içine alacak şekilde Suriye-İran ve Irak toprakları üzerinde bağımsız birleşik demokratik Kürdistan devleti kurmayı hedeflemektedir.

Türk Sol Örgütlerinin, Kürt sorununa yaklaşımlarına/çözüm önerilerine bir tepki olarak ortaya çıkan ve kuruluşunu ilan ettiği tarihten itibaren, asıl amacının öncelikle Kürt halkına Kürtlük bilinci vermeyi, bilahare siyasallaşmayı sağlamak olduğu bilinen PKK'nın, yaklaşık 30 yıldır sürdürdüğü silahlı mücadelesi kabul edilmese de başarılı olduğu söylenebilecektir.

1990'lı yıllardan itibaren TBMM'ye girmeyi başaran örgüt, Kasım 2002 ayındaki seçimlerde özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesi ile Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı Mersin, Adana, İstanbul gibi batı illerinde barajı aşamadığından milletvekilliği kazanamamış olmasına rağmen, Mart 2003 ayında yapılan mahalli seçimlerde, Türkiye genelinde 56 Belediye Başkanlığı ile Belediye ve İl Genel Meclis üyeliklerini ele geçirmiştir.

2. Kuruluşu, Amacı, Stratejisi ve 1990 yılına Kadar Olan Dönemi

1974 yılında Ankara Yüksek Öğrenim Derneği (AYÖD) içerisinde yer alan Abdullah Öcalan ve arkadaşları Kesire Yıldırım, Musa Erdoğan, Ali Haydar Kaytan, Haki Karaer, Cemil Bayık, Ali Özer, Kemal Pir ve Mustafa Dere tarafından Ankara'nın Tuzluçayır semtinde yapılan bir toplantıda temelleri atılan PKK, kendini Marksist-Leninist bir örgüt olarak tanımlamaktadır.

Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)'nın kurulduğu sıralarda SBF'de öğrenci olarak bulunan Abdullah Öcalan, o dönemde Avni Gökoğlu ve Ömer Ayna gibi arkadaşlarıyla ulusal sorunun silahlı mücadele ile çözülebileceğini yaymaya çalışmışsalar da dernekte tasvip görmemişlerdir. 1975 ortalarında AYÖD'nin yönetim kuruluna seçilen A.Öcalan ve arkadaşları, bu doğrultuda sürdürdükleri faaliyet alanını, 1976'da doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesine taşımışlardır. 1977'de Haki Karaer'in Gaziantep'te Tekoşin örgütü tarafından öldürülmesi üzerine Kürtlerin bir ulus olduğunu, sömürge halinde yaşadıkları için bağımsız bir örgütlenmeye haklarının olduğunu savunmaya başlayan A.Öcalan, 1977 sonlarında Kürdistan Devrimi Yolu isimli broşür ile mücadelenin taktik ve stratejisini ortaya koyarak, grubunu fiilen silahlı hareketlerin içerisine sokmuştur. Anılan broşürde, dünya durumu kısaca değerlendirildikten sonra, sömürgecilik tarihi, Kürdistan toplumunun sosyal yapısı ve Kürtlerin tarihi anlatılmaktaydı. Ayrıca Kürdistan'ın sömürgeci dört devlet (Suriye, İran, Irak ve Türkiye) tarafından bölünmüş olduğu, devrimde Türkiye Kürdistanı'nın önderlik yapacağı ileri sürülmekteydi.

Böylece, 1978'de başlatılan silahlı hareketlerle ismini Apocular veya UKO'cular olarak duyurmaya başlayan grup, Diyarbakır'ın Lice ilçesi Fis köyünde 27 Kasım 1978'de bir evde yaptıkları toplantıyla örgütlenmelerinin isminin PKK olarak benimsenmesini ve bu isimle kurulacak partinin, tüzük

ve programının hazırlanmasına karar vermişlerdir. Alınan ilk karar, toplantının ve partinin kurulduğunun kesinlikle gizli tutulması kararıdır. PKK'nın tüm kongre, konferans ve toplantılarının özü ve biçimi Fis köyündeki bu toplantının kopyası olarak gerçekleşmiştir. Aralık 1978'de Marksist-Leninist bağımsız bir Kürdistan devletini silahlı mücadele yoluyla kurmak için PKK'yı Abdullah ÖCALAN'ın sekreterliğinde kurduklarını açıklamışlardır. "PKK varlığını 1979 yılı Temmuz ayında milletvekili Mehmet Celal Bucak'a saldırarak ilan etmiştir."[45]

Marksist-Leninist çerçeve o dönemde PKK'nın ideolojik olarak kabulünü kolaylaştıran bir tercih olarak görülmüştür. Bu tanım, ayrıca PKK'nın amacı ve kullanacağı yöntemler ile örgütü oluşturan kadroların o günkü ideolojik yaklaşımlarıyla da uyumlu sayılır. PKK terör örgütü, diğer Marksist-Leninist ve bölücü ideolojiye sahip örgütlere nazaran bir takım farklılıkları bünyesinde taşımaktadır.

Diğer örgütler, kadrolarını bilinçlendirmek ve kanalize etmek amacıyla illegal veya legal düzeyde gazete, dergi ve broşür gibi materyalleri kullanırken PKK; görüşlerini gözlerden uzak çeşitli hücre evlerinde ve benzeri kapalı mekanlarda yazılı kaynak kullanmadan yüz yüze aktarma yolunu seçmiştir.[46]

PKK bu yönüyle Soğuk Savaş döneminin tipik örgütlerinden biri olarak da tanımlanabilir. İki süper gücün (ABD ve Sovyetler Birliği) hakimiyet çatışmaları içinde, Ortadoğu'da ABD lehine bozulan dengelerin yeniden kurulması sürecinde SSCB'nin bölgeye dönük çabalarıyla PKK'nın ve Öcalan'ın ortaya çıkışı bu döneme rastlamaktadır.

---

[45] Aydın, **Kürtler…**,ss:51-52.

[46] Demirel, **Geçmişten…,** s:113.

PKK'nın niteliği, ideolojik tercihi, örgütlenme biçimi, silahlı propaganda ve terör yöntemleri irdelenirken dikkat çeken yönlerinden bir diğeri de Türkiye'de öğrenci örgütleri ve yasadışı örgütlerden etkilenişidir. Öcalan'ın en çok Mahir Çayan ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) lideri Deniz Gezmiş'in görüş ve yöntemlerinin birleştirilmesini savunduğu kaydedilmektedir. PKK'yı oluştururken bu görüşünü pratiğe geçirmeye özen gösterdiğine vurgu yapılmaktadır.[47]

A.Öcalan ve PKK'nın örgütleniş tarzı, eylemleri ve hedefleri açısından Çayan'ın bu görüş ve çizgisine paralellik göstermektedir. Önemli fark ise, Öcalan'ın "emek-sermaye çelişkisi" yerine baş çelişki olarak, "milli sorun" , "milli çelişki" olarak nitelendirdiği "Kürtçülüğü, etnisiteyi" koymasıdır. Bu o kadar önemli bir farktır ki, yöntemlerini ve örgütlenme biçimini benimsemiş olsa da Öcalan ve PKK'yı, Marksist-Leninist ideolojinin, bilimsel sosyalizmi reddettiği, "soy ayrımı" çizgisine götürmüş ve sosyalizmin evrensellik iddiasından uzaklaştırmıştır. "Resmi örgütlenmeye gitmek için, ilk etapta bir örgüt programı/ tüzüğü oluşturmayı planlıyordu. Örgütün tüzüğü, doğal olarak kuruluş esaslarını dile getiriyordu. Komünist partilerin klasik tüzükleri kopya edilmişti."[48]

PKK'nın niteliğini ve amacını açıklayan üç yazılı kaynak, 1978'de kuruluş döneminde kaleme alınan "Kürdistan Devrimi'nin Yolu Manifesto", Parti Programı" ve "Tüzük"tür. "Manifesto, Program ve Tüzük"de yer alan yorum/ analiz ve hedefler şöyle özetlenebilir: "Kürdistan, sömürgeci dört devlet (Türkiye, Irak, İran, Suriye) tarafından dörde bölünmüştür. En büyük parça Türkiye Kürdistanı'dır. Hedef, sömürgeciliği yıkarak, bağımsız, demokratik ve birleşik bir Kürdistan devleti kurmaktır. Devrimde öncü gücü, proletarya-köylü, temel ittifakı işçi-köylü-aydın ittifakı, müttefikleri de

---

[47] Bila Fikret , **Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler Hangi PKK**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004 ss:29-30.

[48] Aydın, **Kürtler…,** s:49.

yurtsever kesimler, sosyalist ülkeler, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş hareketleri teşkil etmektedir. Söz konusu Manifesto, Program, Tüzük çalışmaları örgütün açıkça "ayrılıkçı" niteliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, PKK'nın projesinin Türkiye'den ayıracağı topraklar üzerinde "Bağımsız Kürt Devleti" kurmak olduğu, örgütün belgelerinde bu amacın açıkça belirtildiği, zaman zaman söylem düzeyinde taktik değişiklikler ön plana çıksa da asıl hedefin değişmediği söylenebilir.[49]

Bağımsız bir Kürdistan devleti kurmayı amaçlayan PKK, bunu gerçekleştirmek için uzun süreli bir halk savaşı stratejisiyle, silahlı propaganda taktiğini benimsemiştir. 3-5-7-11 kişiden oluşan silahlı ekipleriyle halkın desteğini kazanmayı, halkı örgütleyerek silahlandırmayı ve uzun sürecek bir gerilla savaşı sonunda gayesine erişmeye çalışan PKK'nın bu stratejisi, üç ana aşamaya ayrılmaktadır.

- Stratejik Savunma
- Stratejik Denge
- Stratejik Saldırı

Stratejik savunma dönemi ajitasyon ve propaganda ile halkın ekonomik ve ulusal taleplerinin dile getirilerek bilinçlendirilmesi, ajan, muhbir ve işkencecilerin ortadan kaldırılması, silahlı propaganda birliklerinin çoğaltılarak kurulacak ordunun askeri çekirdeğinin oluşturulması, illegal partinin her alanda inşa edilerek bu faaliyetlerinin başarıya ulaştığında silahlı propaganda birliklerinin 50-60 kişiye çıkartılmasını kapsamaktadır. Nitekim bu doğrultuda, Siverek'te Bucakları ezmek ve Botan'da gerilla hareketi oluşturmak söylemiyle Halit Kod Mehmet Karasungur'un sorumluluğunu yaptığı silahlı propaganda birliği kurulmuştur.[50]

---

[49] Bila, **Hangi…,** ss:31-35.

[50] Demirel, **Geçmişten…,** s:125.

Stratejik Denge olarak adlandırılan ikinci safha ise devletin kırsal alandaki güçlerine saldırarak kırsal alanda çekilmeye zorlanması ve buralarda kurtarılmış bölgeler oluşturulmasını içermektedir. Dönem içerisinde devlet ile dengeye gelinmeye çalışılır.

Stratejik Saldırı döneminde devlet ile dengeye gelinmeye çalışılır. Kır ve şehirlerde başlatılan genel saldırı ile düşman güçlerinin imha edilmeye çalışıldığı dönemdir. Savaşabilecek tüm gençler silah altına alınır, genel bir saldırı hazırlığı yapılır. Şehir merkezlerinde başlatılacak saldırı planları hazırlanır ve kısa bir sürede kırlardan şehirlere saldırılır.[51]

12 Eylül'den kısa bir süre önce, Türkiye'den kaçarak Suriye'nin Şam şehrine yerleşen A.Öcalan, PKK örgütünü buradan yönlendirmeye başlamıştır. 12 Eylül askeri harekatı ile birlikte bir çok illegal örgüt gibi PKK'da Türkiye dışına çıkmıştır. 12 Eylül darbesinin Kürt hareketine dönük tasfiye amacı, sola uyguladığı tasfiye kadar başarılı olamamış, aksine Kürt hareketi darbe sonrasında daha da toparlanmıştır.

Şam'da karargahını kuran A.Öcalan, Suriye kontrolündeki Lübnan sahasında bulunan Filistin kamplarında militanlarına eğitim imkanları sağlamıştı. Eğitimlerini tamamlayarak Suriye-Türkiye sınırından giren örgüt mensupları, Adıyaman, Sason ve Dersim'de yerleşmişler ve örgüt bu adamlarıyla önemli bir vurucu unsur kazandı.[52]

Bu eğitimlerle PKK'nın Türkiye'deki faaliyetlerinin takviye edilmesine rağmen örgütün gücünde hızlı bir aşınma söz konusuydu. Askeri yönetimin

---

[51] Denker, M.Sami, **Uluslar arası Terör Türkiye ve PKK**, , İstanbul, Boğaziçi yayınları,1997, s: 65.

[52] Özdağ, Doç.Dr.Ümit, **Türkiye, Kuzey Irak ve PKK**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 1999 s:18.

gerçekleştirdiği operasyonlar ile örgüte darbeler vurulmaya ve fiziki gücünü sarsmaya başlanılmıştı.

15-26 Temmuz 1981'de yurtdışında yapılan ve 60 civarında örgüt mensubunun katıldığı PKK I.Konferansı A.Öcalan'ın hazırladığı politik raporun onaylanmasıyla sonuçlanmıştır. PKK terör örgütü, I.Kongresini kendisine tahsis edilen Helve kampında yapmış, Hafız Esad tarafından KDP'den alınan izni müteakip, Kuzey Irak'a yerleşmiştir. Barzani önce bu teklifi Türkiye'den çekinerek kabul etmek istemese de Esad'ın baskıları sonucu kabul etmiştir. Örgüt böylece 1981'de Kuzey Irak'a ilk adımını atmıştır.[53]

1982 Kongresinde, partide uygulanan sıkı disiplin sonucu daha da gelişen muhalefet hareketi A.Öcalan'ın hazırladığı yeni parti tüzüğü ve programını onaylamamıştır. Kongre sonrası örgütten ayrılmak isteyen Mehmet Karasungur ve Yaşar Organ'ın öldürülmesiyle başlayan tasfiye hareketi katliamlara dönüşmüştür.

Bu arada PKK, I-KDP'nin desteğini kazanarak, K.Irak'ta mücadele için bir geri üs oluşturmayı başarmıştır. 1984'de Şam'da gerçekleştirilen II.Kongreden sonra stratejisinden hareketle kamplardaki mensuplarını gerilla savaşına hazırlayan örgüt, stratejik savunma safhasından stratejik denge safhasına geçmek için özellikle güneydoğu Anadolu'nun Hakkari-Mardin-Siirt illerini kapsayan alan içerisindeki askeri hedeflere karşı, Kürdistan Silahlı Kuvvetleri (Hezen Rızgariya Kürdistan-HRK) adı altında bir aparat oluşturmuştur. Örgüt, 15 Ağustos 1984'te Eruh ve Şemdinli'ye saldırarak savaşı başlattığını ilan etmiştir. HRK, Vietnam'daki Vietkong'un bir kopyası olarak Doğu Blokundaki 3-3'lük askeri sistem üzerinde oluşturulmuştu. (3 mangadan bir takım, 3 takımdan bir bölük) Böylelikle PKK-fiilen stratejik denge safhasını uygulamaya başlamıştır. Bu arada Çetin Güngör (Semir),

[53] Demirel, **Geçmişten…,** ss:131-133.

Ali Haydar Kaytan (Fuat), Baki Karaer (Süleyman) ve Resul Altunok (Davut) isimli PKK/MK üyelerince başlatılan örgütün Türkiye'deki silahlı eylemlerinin yerine ana kadrolarının yurt dışına kaydırılarak, faaliyetlerin Avrupa'da propagandaya dayalı olarak sürdürülmesi şeklindeki muhalefet hareketi Avrupa'daki on kadar sol Türk örgütüyle Aralık 1985'te PKK'yı teröristlikle suçlayan bildiri yayınlamasından sonra hizipleşme doruk noktasına çıkmıştır. PKK/MK ise bu görüşün aksine örgütün tüm kadrolarını gruplar halinde Türkiye'ye göndererek silahlı eylemlere devam edeceğini açıklamıştır. PKK'nın çizdiği yeni mücadele çizgisine göre Orta Kürdistan olarak nitelenen Botan alanında bir gerilla savaşı yürütülerek, yerel halk ayaklanmaları başlatılacaktı.[54]

Ancak bu yeni mücadele çizgisi, Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (Eniya Rızgariya Ne tawa Kürdistan-ERNK) isimli yeni bir cephe örgütlenmesinin oluşturulmasını gerektiriyordu. 1985 yılında Kuzey Irak'ta KDP ile gerilime giren PKK terör örgütü, ERNK adında yeni bir politik örgüt kurmuş, örgüt Barzani tarafından da kabul edilmek zorunda kalmıştır. 1985 bahar aylarında Türkiye'ye giren PKK militanları yerel ayaklanmaları gerçekleştirememiştir. PKK, ERNK ilanındaki bu ilk fiyaskodan sonra 1985 sonundan itibaren yeniden toparlanma hareketine girişmiştir. 1986'da ERNK'nın yeniden canlandırılması kararı alınmıştır. Bahar Atılımı adı verilen bu yeni eylem dönemi 1986 ayları süresince düzenlenen vur-kaç eylemleri ile 200'e yakın asker ve sivil öldürülmüştür. Bu dönemin en kanlı eylemleri Hakkari'nin Uludere ilçesinde 12 güvenlik görevlisinin öldürülmesi oluyordu. PKK'nın 25-30 Ekim 1986 tarihleri arasında Beka Vadisindeki Helve kampında yapılan III.Kongre'sinde HRK lağvedilmiş, ARGK kurulmuş ve 1986 yılı eylemleri sırasında kendilerine büyük zorluklar çıkaran köy koruculuğu sistemine topyekün saldırıya geçilmiştir. Bunların sindirilmesi ve HRK'nın fesh edilerek yerine Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu (Arteşe Rızgariya Gele Kürdistan-ARGK)'nın inşasına başlanması kararı alınmıştır.

[54] Denker, **Uluslararası…,** ss:59-60.

PKK, III. Kongre kararlarından sonra yurtiçinde terör eylemlerini yoğunlaştırmıştır. Askeri hedeflerin yanı sıra, kamu kurumlarının araçlarına, makine parklarına, yönetim binalarına saldırılar artmıştır.

Bu gelişmeler üzerine, PKK'nın 1987'de tırmandırdığı terörist faaliyetlerin yoğunlaşmasına karşılık yürürlükten kaldırılan sıkıyönetim yerine "Olağanüstü Hal" ilan edilmiş ve "Jandarma Bölge Asayiş Komutanlığı" kurulmuştur. Yurtiçinde faaliyetlerini yoğunlaştıran PKK ile asker ve polisten oluşan özel güvenlik güçleri arasındaki çatışmalar yoğunluk kazanmıştır. Bu dönemde başta Suriye olmak üzere Lübnan, Kuzey Irak, Yunanistan ve Rusya'dan büyük destek gören PKK, köy baskınlarına yönelmiştir. PKK'nın 1986-1987 yıllarında yoğunlaştırdığı bu eylemlerin amacı örgütü devlete karşı alternatif otorite olarak kabul ettirmekti. Bu nedenle hedefler özenle seçiliyordu. "İbret" yöntemi en kestirme "ikna" yolu olarak görülmekteydi. Güvenlik güçlerine kim bilgi veriyorsa "ajan" olarak ilan edilip mutlaka öldürülüyordu. Devlet olmanın simgeleri sayılan askerlik ve vergi yükümlülükleri ilan edilerek PKK otoritesine devlet havası ve niteliği kazandırılmaya çalışılıyordu. Esnaftan ve sınır geçişlerinden alınan haraca "vergi", zorla örgüte katılmaları "askere alma" işlemi adı veriliyor, örgüt otoritesi bölge halkı nezdinde alternatif devlet otoritesi olarak sunuluyordu. Bu kavramların kullanılması ve halk nezdinde bu yönde propaganda yapılması Öcalan ve PKK'nın "Parti-Cephe-Ordu" üçlemesi içinde "ordu"ya geçiş aşaması olarak görülüyordu. PKK'nın ordulaşma çabaları sürecinde gördüğü dış destek de çok önemliydi. İran-Irak Savaşı'nın yarattığı ortamı değerlendiren Öcalan ve PKK, 1988 yılında Bağdat ile yoğun bir ilişkiyi başlatmasını müteakip, İran'ın desteğini de sağlamaya yönelmiştir.[55]

---

[55] Demirel, **Geçmişten…,** ss: 134-135.

Böylece Suriye ve Irak'tan sonra İran'ın da hem Irak, hem de Türkiye'ye karşı PKK'yı kullanabileceği mesajı vererek, Türkiye'ye girişte İran'dan da yararlanmaya başlamıştır.

Öcalan'ın İran topraklarını da kullanmaya çabalaması özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin daha geniş bir alana yayılması zorunluluğunu doğuracak ve kontrolü zorlaştıracaktı. İran'ın, kuzeyden Türkiye'ye girişe izin vermesi PKK'yı çok rahatlatan bir gelişmeydi. Bu sayede iç bölgelere sarkabilen PKK, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin güçlerini daha geniş ve kontrolü zor bir alana yayılmasını sağlıyordu. Hem Irak, hem İran, hem de Suriye sınırından Türkiye'ye giriş yapabilme olanağına kavuşan PKK, halkı sindirmeye dönük eylemlerini kesintisiz sürdürmeye yönelmiştir. Üç sınırı birden kullanabilen örgüt, komşu üç ülkenin koruması ve desteği altında, coğrafyanın sunduğu olanaklardan da yararlanarak eylemlerini ve bölge halkı üzerinden baskısını artırmıştır. PKK'nın bu dönemde yararlandığı bir diğer gelişme ise İran-Irak Savaşı sırasında Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kuzey Irak'ta Barzani kuvvetlerine saldırmasıdır. Bu saldırılar üzerine Barzani kuvvetleri İran'a kaçmak zorunda kalmış ve Kuzey Irak'ta bıraktıkları silahlara PKK tarafından el konulmuştur. PKK, Barzani kuvvetlerinin İran'a çekilmesiyle boşalan Kuzey Irak'ta üslenmeyi ve yerleşik sistemler kurmayı ihmal etmemiştir. Ayrıca, Barzani kuvvetlerinin dağılmasıyla bir kısım Barzani'ye bağlı militan da PKK'ya katılmıştır. PKK hem eleman sayısını hem de silahlı gücünü arttırmıştır. 1987-1989 yılları arasında kanlı terör eylemleriyle bölgede halkın sindirilip, örgütü otoriter olarak göstermeye yönelik faaliyetlerin etkisi büyüktür. Bu eylemler PKK'nın Mart 1990'da kitle eylemlerine yönelmesinde uygun ortam yaratmıştır.[56]

Gerçekleştirdiği bu eylemlerle, yurtdışı kamuoyunda Kürtçülük hareketinin tartışılır hale gelmesini sağlayan PKK, insanlık dışı hunharca

---

[56] Bila, **Hangi…,** ss:44-46.

eylemleri nedeniyle uluslararası platformda "Terörist Örgüt" olarak tescil edilmiştir. PKK'nın eylemlerini gerek BM, gerekse Avrupa kamuoyunda Ulusal Kurtuluş Savaşı olarak kabul ettirmesi, ayrıca 1988 başlarında gerçekleştirmek istediği şehir örgütlenmelerine geniş darbeler vurulması sonrasında örgüt içerisindeki hizipleşmeleri tekrar su yüzüne çıkmıştır.

1989 başlarında PKK örgütünün Avrupa sözcülüğünü yapan Avukat Hüseyin Yıldırım'ın liderliğinde başlatılan muhalefet hareketi PKK-BD rumuzuyla yayınladığı bildiriler ve ayrıca "Şoreşa Kürdistan" isimli dergi ile ayrı bir çizgi izlemeye başlamıştır. Aynı yıl içerisinde PKK/MK üyesi Mehmet Cahit Şener, diğer MK üyesi ve ARGK üyesi Cihangiz Hazır (Baran) ile 17 militan, örgüt içerisinde demokratik prensiplerin işlemediğini ileri sürerek PKK-Vej'in (Diriliş) adı altında hizip oluşturmuşlardır. Ancak, M.C.Şener'in de PKK tarafından 1990'da öldürülmesi ile hizip etkinliğini yitirmiştir.26-31 Aralık 1990 tarihleri arasında gerçekleştirilen IV.Kongre'de 2000 yılına kadar bölgede bağımsız bir Kürdistan devleti kurmak için yerel ayaklanmaların başlatılması kararı alınmıştır. Kuzey Irak'taki bu kongreye güvenlik koşullarının uygun olmadığı gerekçesiyle Abdullah Öcalan katılmamıştır. Ayrıca bölge halkının sempatisinin kazanılmasına ağırlık verilerek devlet yanlısı vatandaşlar ile GKK'ya esnek davranılması, Eylül 1990'da hazırlanan "Şehir Talimnamesi" çerçevesinde legal kitle örgütlerinin ve basın yayın çalışmalarının artırılması kararları alınarak bu doğrultuda Özgür Halk, Ülke ve Dilan gibi yayınlar çıkartılmaya başlanmıştır. Abdullah Öcalan'ın HEP ve SHP İl ve İlçe merkezlerine sızılarak buraların örgütün ajitasyon ve propaganda merkezi haline getirilmesi, 1990 Genel seçimlerinde HEP'in desteklenerek parlamentoya temsilci sokulması şeklindeki talimatı gerçekleştirilmiştir. [57]

---

[57] Denker, **Uluslararası…**,ss:61-62.

Nitekim, Kürtler Türkiye'de "legal" anlamda ilk kez 1990 yılı ortalarında siyasi sahneye çıkmıştır. Bazı Kürt ve Türk siyasetçilerin girişimiyle başlatılan "Yeni Demokratik Oluşum" un sonunda partileşme kararı almış, "Yeni Demokratik Oluşum 1.Çalışma Kurultayı" sırasında yaptıkları tartışmalar ekseninde bir partinin kurulmasına karar verilmiş ve 7 Haziran 1990 tarihinde HEP, siyaset sahnesinde yer almıştır.[58]

Diğer taraftan, PKK'nın Orta Anadolu ve Kuzey Doğu'ya yayılma sürecinde Alevi kitlelerin, Alevi grupların Kürt kimlikleri daha da pekiştirilmeye ve Kürt hareketi ile bütünleştirilmesine çalışılmıştır. A.Öcalan, Türkmenler ile Kürtlerin birlikte olduğu, Türkmenlerin alt tabakaları ile Kürtlerin birleştiği, Türkmenlerin Kürtleştiği, Kürtlerin Türkmenleştiği tezini kullanmıştır.[59]

Avrupa'daki pek çok ülkede özellikle muhalefet partileri ve diğer kuruluşlardan aldıkları destek ve sempati ile mücadelesini yurtdışında ve siyasi platformda ele alması artık Türkiye tek bir örgüte karşı değil, fakat bunun arkasındaki güçlerle de mücadele etmek zorunda kalacaktır.[60]

PKK, Mart 1990'da gerçekleştirdiği Cizre, Silopi ve Nusaybin olaylarıyla beklediğinin üzerinde bir kitle katılımı olduğunu gözlemiştir. Bunun üzerine bir yandan terör eylemlerini tırmandırarak kitle desteğini artırmaya ve canlı tutmaya çalışırken, diğer yandan da çeşitli dernek ve partiler üzerinden siyasallaşma çabalarını artırmıştır. Burada dikkat edilecek olan husus, PKK'nın silahlı mücadele ile birlikte siyasi mücadeleyi birlikte yürütme stratejisine doğru bir yönelmenin gözlenmesidir.

---

[58] Demir, **Yasal…,** s: 89.

[59] Üşümezsoy, Prof.Dr.Şener, **Kürt"Kim"liği**, , İstanbul, İleri Yayınları, 2006.

[60] Bila, **Hangi…,** s: 48.

3. Körfez Savaşından Sonraki Dönem

PKK'nın beklemediği ve dengeleri değiştiren en önemli olay ise Irak'ın 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesidir. Önce nasıl tavır alacağını saptayamayan PKK'nın ilk beklentisi Irak'ın işgalden karlı çıkacağı ve bölgedeki gücünü ve etkinliğini arttıracağı yönünde olmuş, bu çerçevede Irak'la temaslarını yoğunlaştırmıştır.

ABD öncülüğünde koalisyon güçlerinin 17 Ocak 1991'de Irak'a başlattıkları askeri harekat, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi ve BM'nin Nisan 1991'de 36.paralelin kuzeyini Bağdat yönetimine yasaklaması kararıyla sonuçlanmıştır. Bu karar hem Türkiye, hem de PKK için önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu kararla birlikte Kuzey Irak'ta büyük bir otorite boşluğu doğmuştur. PKK bu boşluktan hemen yararlanmaya yönelmiş, silahlı gücünün önemli bir bölümünü Kuzey Irak'a intikal ettirmiştir. Irak ordusu ile işbirliği içerisine giren PKK, Kuzey Irak'a yerleşerek kamplar kurmuş ve mevcutları güçlendirmiştir.[61]

Irak ordusunun kuzeyden çekilirken bıraktığı silah ve mühimmat PKK'nın eline geçmiştir. PKK, bu gelişmeden sonra ağır silahlar kullanmaya başlamıştır. Bu silahların bir bölümü Türkiye içindeki PKK'lılara aktarılmıştır. PKK'nın Kuzey Irak'a yerleşmesinde sonra sınır geçişleri kolaylaşmış, silahlı eylemler ve kitle gösterileri yoğunlaşmıştır.

1991 yılı içinde yaşanan üç önemli gelişmeden;

Birincisi, karakol baskınlarından sonra Türk Silahlı Kuvvetleri'nin PKK ile mücadelede konsept değişikliğine yönelmesidir. Bu değişiklikle Türk Silahlı Kuvvetleri, "karakol, köy, mezra" gibi "birim savunması" yerine "alan hakimiyeti" konseptine geçmiştir.

---

[61] Bila, **Hangi…,** s:49.

İkincisi, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, Saddam Hüseyin'e karşı ikinci bir cephe açılması düşüncesine yakın yaklaşımı ile Musul ve Kerkük'ü de içine alan projeyi gündeme taşımasıdır.

Üçüncüsü, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) ile Halkın Emek Partisi (HEP)'nin seçim işbirliği yapmalarıdır. Bu işbirliği sonucu HEP, 20'ye yakın milletvekili ile parlamentoya girmiştir. PKK'nın kapalı desteği olduğu bilinen milletvekilleri SHP'den ayrılarak HEP'e geçmiştir. Bu gelişmeler PKK hareketinin siyasallaşmasında bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir.

4. Silah Bırakma Girişimi

1992 yılında güvenlik güçlerinin Kuzey Irak'a yaptıkları sınır ötesi harekat sonucunda PKK'nın silahlı gücü önemli darbeler yemiş, bu durum ise örgütte iç sıkıntılara neden olmuştur. 1992 yılındaki gelişmeler, bu yıla kadar yükselme döneminde olan örgütü duraklama ve giderek gerileme dönemine sokmuştur. Örgütte tıkanıklık yaşanmaya başlamış, sınırın Kuzey Irak tarafında da oluşturulan güvenlik şeridi PKK'nın buradaki hakimiyetini de büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

PKK, 1993 baharında etkili eylemler yapmak için hazırlık faaliyetlerini sürdürürken, Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği (IKYB) Lideri Celal Talabani'nin öncülüğünde Öcalan'ın ateşkese razı olması, silah bırakma girişimi şaşırtıcı bir gelişme olmuştur. Öcalan basın toplantısında her ne kadar "bu taktik değil" dese de, güvenlik güçleri "silah bırakma" kararını örgütün bir taktiği olarak nitelemiştir.

Sonuç olarak örgütün 1992 yılı içinde kadrolarına göstermiş olduğu hedeflerin çoğunu gerçekleştirememesi ve sınır ötesi-sınır içi operasyonlarla kadro kaybının artması ve uluslararası çevrelerde terörist imajının devam etmesi gibi olumsuzlukları tersine çevirebilmek amacıyla örgüt yönetimi tek taraflı sözde ateşkes ilan ettiğini açıklamıştır. Bu sözde ateşkesin birtakım

uluslararası hesaplarının da olduğu ve bu hesapların KYB lideri Celal Talabani tarafından PKK lideri Abdullah Öcalan'a iletildiği değerlendirilmektedir. Bu uluslararası hesaplarda Suriye'nin önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu dönemde, Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'ta güçlenen PKK'nın, güvenlik güçlerinin Ekim 1992'de gerçekleştirdikleri büyük Kuzey Irak operasyonuyla ağır darbe yemesi, lojistik destek yollarının tıkanması, Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini geliştirmesi, Suriye'nin Irak'a karşı ABD ve Türkiye tarafında yer almak zorunda kalması gibi etkenlere işaret etmek gerekir. Bu ortamda bir yandan PKK'nın, diğer yandan Suriye'nin sıkışması, Şam'ın Öcalan ve PKK'yı bir süre silah bırakmaya zorlaması sonucunu doğurmuştur.Bu zorlamada Kuzey Irak'ta Körfez Savaşı sonrası oluşturulmaya çalışılan statüyle ilgili olarak PKK'nın bir problem olarak görülmemesi amacının yattığı da söylenebilir. PKK, 1993 yılı içinde ikinci kez silah bırakma kararı almıştır. Bu karar yine Abdullah Öcalan tarafından 28.9.1993 tarihinde Lübnan-Bekaa Vadisi'nde bir basın toplantısıyla duyurulmuştur. Öcalan, bu kez siyasi diyalog kurulması yönünde ısrar ediyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi diyaloga yanaşması halinde silah bırakılacağı, bunun için tek koşullarının siyasi diyalog olduğu, bu diyalog kurulmazsa, sanayi tesislerinde ve turizm bölgelerinde eylemler yapacaklarını, 1994 yılında "Kürdistan Ulusal Meclisi"ni toplayarak "Savaş Hükümeti" kurulacağını, silahlı eleman sayısını da 30 bine çıkaracaklarını belirtmiş, ancak istediği yanıtı alamamış ve diyalogu da kuramamıştır. Diğer taraftan PKK'nın HEP'in PKK ile yurtiçi ve yurtdışında sürdürdüğü bölücü faaliyetlerinin kamuoyuna yansıması ve geniş kesimlerin tepkisini alması üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı HEP'in kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açınca, 7.5.1993 tarihinde DEP kurulmuştur. HEP'in yerine kurulan DEP'in ilk kararlarından biri 27 Mart 1994 yerel seçimlerini boykot etmek olmuştur. HEP ve DEP'in kuruluşları ve faaliyetleri güvenlik güçleri ve devlet tarafından PKK'nın siyasallaşma faaliyetleri olarak değerlendirilmiştir. Her iki parti de PKK ile ilişki içinde görülmüştür. Anayasa Mahkemesi HEP gibi DEP'i de kapatmıştır. DEP'in

kapatılmasından yaklaşık 1 ay kadar önce Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) kurulmuştur.[62]

5. Silahlı Faaliyetlerinin Gerilemesi

Örgütün 1994 yılından itibaren güvenlik güçlerince gerçekleştirilen operasyonlar ve "alan konsepti" adındaki yeni bir uygulamayı müteakip, silahlı faaliyetlerinde gözle görülür bir gerileme tespit edilmiştir. Bu durum PKK'nın kendi arasında bir iç sorgulamaya yönelmesine de yol açmıştır.

8.1.1995-28.1.1995 tarihleri arasında Kuzey Irak'ta toplanan 5.Kongrede PKK'nın programı ve tüzüğünde değişiklikler yapılmıştır. Bu kongrede sol örgütlerle ittifak ve Karadeniz bölgesine açılma ve intihar saldırıları türünde sansasyonel nitelikli eylemler gerçekleştirilmesi kararları alınmıştır. Sovyet Blokunun çöküşüyle birlikte, klasik sosyalizm söylemi yerine yeni bir söylem geliştirilmeye çalışılmıştır. PKK'nın 5.Kongreyi yaptığı süre içinde bir gelişme de "Sürgünde Kürt Parlamentosu" nun ilan edilmesi olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte, PKK uluslararası ilişkiler ve faaliyetler ağırlık vermeye başlamıştır. Silahlı eylem için hareket alanı daralan örgüt, iç ve dış siyasi çalışmalarda yoğunlaşmıştır. PKK, 30 Mart 1995 tarihinde geniş kitlelere hitap edebilmek ve sesini duyurabilmek amacıyla amacıyla MED TV kanalı ile 15 Mayıs 1995'te normal yayına başlamış, 12 Şubat 2004'te MED-TV'nin lisansının iptal edilmesini müteakip, yeni bir televizyon kanalı kurulmuştur. ROJ TV adıyla yurtdışında yayına başlayan bu TV kanalı 25 Şubat 2004'te test yayınına başlamış olup, halen yayınlar sürmektedir.[63]

PKK, 1994 ve 1995 yıllarında yurtiçi ve yurtdışındaki siyasi faaliyetlerini "Kürt kimliğinin tanınması" eksenine oturtan PKK, "Sürgünde Kürt Parlamentosu" nun muhatap alınması için gayret göstermiştir.

---

[62] Bila, **Hangi…,** ss:51-62.

[63] Demirel, **Geçmişten…**,ss:165-168.

1995 yılında üzerinde durulması ve analiz edilmesi gereken bir gelişme de HADEP'in 24 Aralık 1995 genel seçimlerine katılması ve aldığı sonuçtur. "Kürt kimliğinin tanınması, Kürt milliyetçiliği" ekseninde seçime giren HADEP'in aldığı bu sonuç siyasal ve sosyolojik açıdan üzerinde durulması gereken önemdedir. HADEP'in bazı illerde birinci parti konumuna yükselmesi, bölgede bir "siyasi coğrafya"nın oluştuğunu göstermektedir. Bu durum da HADEP'e oy verenlerin "Kürt ulusal bilinci" yaratmaya dönük faaliyetlerin bölge halkı tarafından destek gördüğü biçiminde yorumlanmasının yanı sıra, ağır bir terör süreci yaşayan ve terör baskısı gören bölgede bir sosyal ve siyasal taban oluştuğu da söylenebilir. Nitekim, seçimlerden sonra yapılan yorumlarda bölgede alınan sonucun HADEP açısından başarı olduğu vurgulanmıştır.

Bu çerçevede Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerde HADEP'e verilen oyları üç grupta sınıflandırmak mümkün olacaktır.Birinci grupta yer alanların, legal ve illegal bölücü faaliyetlere destek sunan ve ayrılıkçılık fikirlerini belirleyen kesimler olduğu açıktır. Çocukları, yakınları bölücü faaliyetler içerisinde yer almış olan bu kesimler, yoğun bir biçimde HADEP'e oy vermişlerdir. HADEP'e kanalize olan bölücü oyları da PKK yandaşları ve diğer Kürt milliyetçileri olarak iki kategoride ele almak mümkündür. PKK tarafından HADEP'e kanalize edilenler, PKK'nın amaçlarını ve yöntemlerini benimseyerek aktif olarak destekleyenler, yakınlarının çeşitli şekilde zarar görmesinden devleti sorumlu tutarak PKK'ya destek verenler, PKK'nın amaçlarına katılmamakla birlikte, idarecilere olan tepkilerinden dolayı PKK'yı destekleyenler olarak sınıflandırılabilir. PKK dışındaki sözde Kürt milliyetçilerince, oyları HADEP'e kanalize edilenler: Milliyetçilik anlayışları 'sözde Kürt kültürel kimliğinin tanınmasıyla' sınırlı olanlar, 'HADEP'e oy vermekle Kürtlüklerini ispat edeceklerini sananlar' gibi kesimlere ayrılabilir. HADEP'e oy veren ikinci kesim vatandaşların amaçları ise huzur ve barışın sağlanmasına katkıda

bulunmak şeklinde değerlendirilebilir. Terörist faaliyetler nedeniyle olağanüstü şartlar oluşmuş, bir çok kimsenin sosyal ve ekonomik hayatı alt üst olmuş, bölgede eğitim, sağlık altyapı hizmetleri aksamış, can ve mal güvenliği ortadan kalkmıştır. Bu itibarla bölge halkının önemli bir kesimi, 1995 yılı itibarıyla on yılı aşkın süredir devam etmekte olan bölücü terörün bir an önce bitmesini arzulamıştır. Üçüncü kesimin ise kendi partilerince belirlenen adayları ve bölgedeki idarecilerin tasarruflarına olan itirazları nedeniyle esas partilerine tepkisel davranan vatandaşlar olduğu meydana gelen gelişmelerden anlaşılmaktadır.[64]

Sonuç olarak, Türkiye genelinde HADEP'e verilen oyların, bir kısmının Marksist-Leninist örgütler ile bölücü örgütlere verilen oylar olduğu, diğer bir bölümün barış arzusunda olan ve barışın HADEP'in güçlendirilmesiyle sağlanacağına inandırılmış kesimlerin oyları olarak nitelendirilebileceği, bir bölüm oyun ise sistemin uygulama hatalarına duyulan tepki oyları olduğu değerlendirilmiştir.Bu bağlamda, HADEP'in aldığı sonuçlarla "Kürt kimliği, Kürt ulusal bilinci"ne dönük politikalar siyasi varlık haline gelmiştir.

6. İntihar Eylemleri

1996 yılı PKK'nın eylemlerinde istediği düzeye ulaşamadığı bir dönem olarak görülmekle birlikte, örgüt bu dönemde bir yandan intihar eylemlerine yönelmiş, diğer yandan da siyasi faaliyetlerine ağırlık vermeye çalışmıştır. Bu bağlamda, Hollanda'da ilan edilen "Sürgünde Kürt Parlamentosu" , kısa aralıklarla değişik Avrupa ülkelerinde toplanarak uluslararası ilgi ve desteği canlı ve güçlü tutmaya çaba göstermiştir.

PKK tarafından 5. Kongre sonrası dönemde kongrede ortaya konulan siyasi hedeflere ulaşılması açısından büyük önem atfedilen metropol alanlar

[64] Bila, **Hangi…,** ss:63-66.

için planlanan eylemlilik, güvenlik kuvvetlerinin metropollere yönelik etkin çalışmaları sebebiyle arzulanan düzeyde tırmandırılamamıştır. Örgüt, 1996 yılı içinde bir taraftan iç sorunlarına dönerken, diğer taraftan da eylem biçiminde değişikliğe yönelmiştir. PKK aynı dönemde Şam yakınlarındaki bir kampta da IV.Konferansı toplamıştır. Konferansta, "kurtarılmış alanların oluşturulması, silahlı gücün yaygınlaştırılması, kalabalık yerleşim yerlerine baskınlar düzenlenmesi, Serhildanların (sivil itaatsizlik, kitlesel başkaldırı eylemleri) başlatılması, Kuzey Irak'ın kuzeyinden başlayarak iktidar organları oluşturulması" kararları alınmıştır. 1996 yılında intihar eylemlerine yönelen PKK'nın, intihar saldırısı eylemlerinde kullandığı, örgüt mensuplarının kendi istekleri ile değil, sağlık nedenlerinden ötürü ve örgütün bunlar üzerinde kurduğu baskıdan dolayı bu eylemleri gerçekleştirmeyi düşündükleri tespit edilmiştir. İntihar saldırısı eylemlerine ilişkin planlamalar yurtiçi ve yurtdışında PKK ile iltisaklı kuruluşlar aracılığıyla düzenlenen toplantı, konferans, panel v.b.etkinliklerle barış, diyalog, siyasi çözüm gibi konuların sürekli işlendiği, bu yönde kamuoyu oluşturma çabalarının arttığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda örgüt, sözde barış, diyalog gibi kavramlar etrafında yürütülen faaliyetlerin örgütçe arzulanan şekilde sonuçlanmaması durumunda şehir merkezlerinde sürpriz olarak nitelenen eylemlerle bombalı intihar saldırılarının gerçekleştirilmesi ve bu eylemlerin tehdit unsuru olarak kullanılmasını açıklamıştır.[65]

20 Kasım 1996'da Norveç'in başkenti Oslo'da gerçekleştirilen altıncı toplantıda ise "Sürgünde Kürt Parlamentosu"nun Kuzey Irak'a taşınması kararı alınmıştır. Bu toplantıların yoğunlaştırılmasıyla birlikte uluslararası alanda siyasi faaliyetlere ağırlık veren PKK, 1997 yılını "final yılı" olarak ilan etmiştir. PKK, 1997 yılında bir taraftan "PKK Güneylileşmiştir." sloganıyla Kuzey Irak'ta kurumsallaşma faaliyetlerini yoğunlaştırırken, bir taraftan da "PKK Türkiyeleşiyor" sloganıyla yurtiçinde iç politikaya ağırlık koymaya özen

[65] Demirel, **Geçmişten…,** ss169-182.

göstermiştir. 1997 yılında Öcalan'ın belirlediği hedefler doğrultusunda "barış ve çözüm" temalı faaliyetlere ağırlık veren örgüt, Türkiye'de ve Avrupa'da çeşitli organizasyonlar gerçekleştirmiştir. Bu eylem ve organizasyonların ortak amacı Türkiye ve Avrupa kamuoyunda "barış teması"nı işleyerek sempati ve destek bulmaktı.[66]

PKK'nın, 1997, 1998 ve Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılları boyunca yasallaşma çabalarına ağırlık verdiği söylenebilir. Bu amaçla hem Türkiye'de hem de Avrupa'da siyasal çalışmalar ve organizasyonlar ön planda olmuştur. Öcalan ve PKK, faaliyetlerini legalleşme, Kürt kimliğinin tanınması, kültürel haklar, yurtiçinde siyasete legal yollardan katılma ve ağırlık koyma ekseninde yürütmüştür. Öcalan ve PKK, Eylül 1998'de başlayan ve Öcalan'ın yakalanmasıyla sonuçlanan süreç ve sonrasında "Bağımsız Kürdistan" tezinden uzaklaşarak, yeni koşullarda, strateji değişikliğine yönelmiştir.

Kanlı Terör eylemlerinin başladığı 15 Ağustos 1984 – 30 Eylül 1999 tarihine kadar geçen dönemde 21.631 terör olayı gerçekleşti. Olaylardan 6.742'si saldırı, 8.511'i güvenlik kuvvetleriyle çatışma, 3473'ü mayın döşeme ve bombalama suretiyle patlama, 411'i gasp, 1076'sı yol kesme ve adam kaçırma, 758'i kanunsuz toplantı düzenleme, 660'ı bildiri dağıtma şeklinde gerçekleşti. Bu olaylarda 4.018'i asker, 1.264'ü GKK, 254'ü polis olmak üzere 5.536 güvenlik görevlisi şehit oldu. 8.644'ü asker, 1723'ü GKK, 987'si polis olmak üzere 11.354 güvenlik görevlisi yaralandı. 4.558 vatandaş bu olaylarda hayatını kaybetti. 5.853 vatandaş da yaralandı. Bu olaylara neden olan 18.741 terörist ölü ele geçirildi. 2.133 terörist de güvenlik güçlerine teslim oldu. Güvenlik güçlerinin yapmış olduğu, başarılı

[66] Bila, **Hangi…,** ss:67-71.

operasyonlar neticesinde, örgüte ait 23.611 uzun namlulu silah, 5552 tabanca, 21.276 bomba ve çok miktarda mühimmat ele geçirildi. [67]

Terör ateşinin, varoluşuna saldırılan Türkiye için artık karar günleri yaklaşmıştı. Türkiye ile Suriye ve İran arasında PKK destekçiliği konusundaki tartışmalar, bölgedeki suların ısındığının ilk işaretleriydi. 16 Eylül 1998 tarihinde Suriye sınırına giden Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş, "sabrımız taştı" mesajını vermişti. Türkiye'nin Avrupa ülkelerindeki ve bu konudaki hükümetin girişimleri muhalefet tarafından da desteklenmesi sonucu baskılar netice vermekteydi.

PKK'nın kuruluşundan bu yana Türkiye'nin önüne çıkardığı zorluklar dikkate alındığında, Türkiye'nin Abdullah Öcalan'ı ele geçirme/yok etme arzusu bilinen bir gerçekti. Türkiye Abdullah Öcalan'ın Suriye'yi terk ettiğini öğrendiği andan itibaren peşinden ayrılmadı. Ne olursa olsun Abdullah Öcalan yakalanacaktı. Bu bağlamda Türkiye, ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerle işbirliğine gitti. Türkiye'nin Abdullah Öcalan'ı yok etmek amacıyla daha önce gerçekleştirdiği operasyonlardan haberdar olan ABD'li yetkililerce Türkiye'ye teslim edilmesi tek bir şarta bağlanmıştı. Abdullah Öcalan, Türkiye'ye sağ getirilecek, mahkemede adil yargılanacak ve öldürülmeyecekti.

Bu aşamada Türkiye'nin Suriye'ye uyguladığı baskı sonucu bu ülkeden çıkarılan Abdullah Öcalan, bir süre Yunanistan, İtalya ve Rusya'da sığınma bulduktan sonra ABD'nin bastırması ve sağladığı istihbarat ve operasyon desteği sonucu 15 Şubat 1999'da Kenya'nın başkenti Nairobi'de yakalanmış, medyatik bir operasyonla Genelkurmay Özel Kuvvetleri'nin eşliğinde, özel bir uçakla Türkiye'ye getirilmiş, İmralı adasındaki cezaevine

---

[67] Özkan, Tuncay, **Abdullah Öcalan Neden Verildi? Nasıl Yakalandı? Ne Olacak?** İstanbul, Alfa yayınları, , 2005 s:58.

askeri tecrit koşulları altında konmuştu.[68] (A.Öcalan'ın kaçış ve yakalanış öyküsü, Bkz. Ek-2)

Türk halkı, 15 Şubat'ı 16 Şubat'a bağlayan gece sabaha doğru 03.00'te Türkiye'ye getirilen Öcalan'ın yakalanmasını dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in 16 Şubat 1999'daki basın toplantısından öğrenmişti. PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasındaki yardımı nedeniyle Türkiye-ABD arasındaki ilişkiler de/yaklaşımlar da doruğa çıkmış ve Türkiye yıllardır "terörizme karşı mücadele" desteğini bulmuştu.

Ancak ABD, şart olarak Abdullah Öcalan'ın yargılanması ve öldürülmemesi konusunda Türkiye'den garanti ve güvence istiyordu. ABD'ye göre en önemlisi buydu. Ama ABD'nin Abdullah Öcalan gibi önemli ve büyük bir kozu, yani masadaki en önemli kartı olan Kürt kartını Türkiye'ye vermesindeki amacı neydi? Yıllar sonra Başbakan Bülent Ecevit bile bu sözü tekrarlayacaktı.

Bu sorunun aşağıdaki şekliyle yeralan cevabının yanlış olmadığı düşünülmektedir.

1975 yılından bu yana Barzani ve Talabani ile silah ve para ilişkisi içinde bulunan ABD için Barzani ve Talabani ikilisi bölgenin vazgeçilmez unsurlarıydı. ABD bunu pekiştirmek amacıyla bölgeden topladığı 5000 peşmergeyi Amerikan vatandaşı yapmış, eğitimle destekleyerek Kuzey Irak'a yeniden yerleştirmiştir. Bu noktada da Kuzey Irak'ta ABD'nin yardımıyla altyapı sorunları çözüme kavuşan, kurumları yeniden yapılandırılan bir hükümet ve bölge devleti hızlı adımlarla kuruluyordu. Abdullah Öcalan ve PKK yapısı, Türkiye'nin üzerindeki sıkı baskısı, lideri, fikri ve gelecek planlarıyla ABD'nin bölge politikalarını ve Kuzey Irak'ta oluşturduğu Kürt tampon devlet fikrini zedeleyecek bir aşamadaydı.

---

[68] Yetkin, Murat, **Tezkere, Irak Krizinin Gerçek Öyküsü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004 s:20.

Kanımca İşte bu noktada ABD, Abdullah Öcalan'ı Türkiye'ye vererek, bu aşamada etkisizleştirmeyi amaçlamıştır.

7. Strateji Değişikliği

PKK, Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra strateji değişikliğine yönelmiştir. Bu bağlamda Abdullah Öcalan, demokratikleşme, demokratik çözüm söylemlerini yüksek sesle dile getirmeye başlamış, "Kürt kimliği-kültürel haklar" taleplerinde bulunmuştur. Bununla birlikte örgüt adının değişikliği de gündeme gelmiş ve bu doğrultuda isim değişikliğine gidilmiştir.

PKK, 1990'lı yılların sonuna kadar, "Bağımsız Kürdistan"ı hedeflediğini ve bu hedefe ulaşıncaya kadar geçecek süreci ve bu süreçteki faaliyetlerini de "Ulusal Kurtuluş" havası ve yaklaşımı içinde sunmaya ve yürütmeye çalışmıştır. Ancak, silahlı gücü ve silahlı propaganda olanakları zayıflayınca bu hedef yerine "Demokratik Cumhuriyet" tezini öne alarak strateji değişikliğine yönelmiştir. Bu yöneliş Öcalan'ın yakalanmasından sonra, daha da belirgin hale getirilmiştir. "Bağımsız Kürdistan", "Bağımsız Birleşik Kürdistan", "Büyük Kürdistan" hedef ve söyleminin yerine, "Demokratik Cumhuriyet" tezi konulmuştur. Öcalan, yakalanıp yargılanmaya başladıktan sonra "ayrılık" ve "ayrılıkçılık" yerine, "birlik, bütünlük, bir arada yaşama" söylemine geçmiştir. Bunu yaparken de Kürtlerin varlığının kabul edilmesi, dil ve eğitim hakkı tanınması, kültürel taleplerinin karşılanması talepleriyle "demokratik cumhuriyet" tezinin içini doldurmaya çalışmıştır. Savunmasında "federasyon"u çözüm olarak görmediklerini işleyen Öcalan, "Demokratik çözüm" adını verdiği yaklaşımında "Kürt kimliği-kültürel haklar" ekseninde talepler gündeme getirmiştir. Abdullah Öcalan'ın savunmasını oturttuğu "demokratik çözüm" tezi, "iki kurucu halk" yaklaşımına dayanmaktadır. Öcalan'a göre, Türkiye'nin Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı Türk ve Kürt halkları birlikte vermişlerdir. Ancak, Cumhuriyet kurulduktan sonra bu iki "kurucu halk"tan biri yok sayılmıştır. Öcalan, görüşlerini "Kürt

sorununun demokratik çözümü hem bu sürecin temel nedeni, hem de tanımlayanıdır, Cumhuriyetin ilk iki dönemi kuruluşta stratejik bir müttefik olduğu halde, milliyetçilik ve isyanlar nedeniyle Kürtlerin dışlanması ve inkarıyla geçmiştir, Halbuki ulusal kurtuluşun önderi M.Kemal hareketi organize ederken, Kürtler ve Türkleri etle tırnak gibi birbirine muhtaç iki stratejik müttefik olarak ilan etmişti." şeklinde ifade etmiştir. [69]

Türklerin 1071'de Malazgirt Zaferi'ni Kürtlerin katkısıyla kazandığını, 1514 Çaldıran Savaşı'nı yine Kürtlerin desteğiyle kazandığını, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu'da güç haline gelmesinin de yine Kürtlerin yardımıyla olduğunu öne süren ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın Kürtlerle birlikte verildiğini ifade eden Öcalan'ın bu yaklaşımından çıkan anlam, "iki stratejik müttefik" olarak nitelediği Türklerin ve Kürtlerin yeniden "masaya oturmaları"nı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında "yapılmayan ortak kuruluşu" gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Öcalan, "Türk ulusu" veya "Kürt ulusu" demek yerine, dünyadan örnekler vererek ülke adının esas alınmasını ve ikisini de kapsar biçimde, "Türkiye ulusu" denilmesini önermektedir." Öcalan'ın yakalanmasından sonra iyice belirginleştirilen strateji değişikliğinin Türkiye için önerileri, Ortadoğu ülkeleri için de yaygınlaştırılmıştır. Öcalan, bu yaklaşımını savunmasında "Demokratik Ülke, Özgür Anayurt", "Demokratik Ortadoğu, Birleşik Anayurt" sloganlarına dönüştürmüştür. Öcalan, Ortadoğu'da mevcut siyasi sınırların veri kabul edilerek, bu ülkelerin demokratikleşmesi ve "Avrupa Birliği" gibi bir birlik oluşturmaları gerektiğini savunmuştur. Öcalan'ın, savunmasında geliştirdiği strateji değişikliği, milliyetçiliği de reddeden bir nitelik taşır. PKK ve yarattığı şiddetle, "Kürt kimliği, Kürt milliyetçiliği, millet bilinci" yaratmayı hedefleyen stratejiden, Öcalan'ın yakalanmasından sonra, milliyetçiliği eleştiren, bir söyleme geçilmiştir. 20.yüzyıl savaşlarını Fransız Devrimi'nin yükselttiği milliyetçilik ve burjuva sınıfının ulus olgusuna dayandıran Öcalan, strateji

---

[69] Bila, **Hangi…,** ss:86-96.

değişikliğiyle "Bağımsız Kürt Devleti"nden "Demokratik Cumhuriyet" tezine kayarken, Kürt milliyetçiliğinin de demokratik kriterleri çözüm yolu olarak gördüğünü savunmasında belirtmekte ve Türkiye için, hakim ulus milliyetçiliği (Türk milliyetçiliği) ile yerel ilkel milliyetçiliği (Kürt milliyetçiliği) çözümsüzlük olarak nitelemektedir. Öcalan, strateji değişikliğine, PKK'nın adının değiştirilmesini de almış, İmralı'da yargılanmasına başlanılmasıyla birlikte, PKK'nın da yeni bir örgütlenme ve anlayışa yönelmesini istemiştir. PKK programının ayrılıkçılık değil, ülkenin bütünlüğüne göre yeniden düzenlenmesini talep ederek, "demokratik ülke, özgür parça" anlayışına geçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öcalan, terör eylemleri ve bu eylemlerde ölenlerden kimlerin sorumlu olduğunun da yapılacak bir araştırmayla belirlenmesini, örgüt hukuku açısından nasıl yargılanıp cezalandırılmaları gerektiğine ilişkin özeleştirinin yapılmasını ve bunlardan dersler çıkarılmasını da istemiştir. Öcalan, yeni dönemde eskiden olduğu gibi PKK adıyla hareket etmenin, siyasi faaliyette bulunmanın doğru bir tavır olmadığını da belirtmiştir. Nitekim, PKK'nın adı önce KADEK, sonra KONGRA-GEL-Kürdistan Halk Kongresi olarak değiştirilmiştir. Öcalan, PKK'da isim dahil bu dönüşümün her ülkenin siyasi, kültürel ve hukuki yapısına göre gerçekleştirilmesini istemiştir.[70]

Öcalan savunmasında barış ve uzlaşı teklif ediyor, kendisine bir şey olması halinde ise örgütüyle buna yanıt verileceğini de ekliyordu. "İmralı sürecini Anadolu ve Mezopotamya barışına dönüştürmek görev olarak halklarımızın ve tüm sorumlu güçlerin önündedir" diyerek, "barış tezi"ni işliyor, ancak aksi halde olabilecekleri sıralayarak da silahlı gücü olduğunu anımsatıyordu. Öcalan, ayrılık fikri taşımadıklarını, PKK'nın son Kongresi (7.Kongre) kararlarında bu hususun vurgulandığını belirtmiştir. Söz konusu kongre kararları gereğince Abdullah Öcalan, örgütün onursal başkanı ilan

[70] Bila, **Hangi…,** ss:86-102.

edilmiş, yine sözde demokratik Cumhuriyet ve Barış projesi adı ile formüle ettiği bir stratejisini kabul ettiğini açıklamıştır.[71]

Abdullah Öcalan'ın İmralı'daki yargılanma sürecinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gönderdiği savunmasında ortaya koyduğu strateji değişikliğinin PKK tarafından da aynen benimsendiği görülmektedir.

PKK, Öcalan'ın yakalanmasından hemen sonra Mart 1999'da yaptığı 6.Kongrede sert ve tehdit nitelikli kararlar açıkladıysa da, 2-23 Ocak 2000 tarihleri arasında topladığı 7.Kongresi'nde, Öcalan'ın çerçevesini çizdiği strateji değişikliğini aynen benimsemiş ve "Demokratik Cumhuriyet" tezi olarak kayda geçirmiştir. Bu strateji değişikliğini karara dönüştüren PKK, Öcalan'ın idam cezasının infaz edilmemesi ve kendisine "siyasal çalışma özgürlüğü" tanınması gerektiğini de vurgulamıştır. PKK, 7.Kongrede, Öcalan'ın, bağımsız Kürdistan'dan vazgeçen, Kürtlerin yaşadığı bütün ülkelerde demokratik bir yapı kurulmasını öneren, "demokratik ülke, özgür parça" tezi tekrarlanmıştır. Türkiye için de, ayrılma yerine "Demokratik Cumhuriyet" hedefinin esas alındığı açıklanarak, strateji değişikliği ilan edilmiştir. PKK, 7.Kongresinde örgütün silahlı mücadele yönteminin rolünü büyük ölçüde tamamladığı ve Öcalan'ın silahlı mücadeleyi bırakma kararını benimseyerek teyit ettiğini de karar altına almıştır. PKK'nın yeniden yapılandırılması gereğine de işaret edilen 7.Kongre kararlarında PKK'nın isim değişikliğinin sinyalleri de verilmiş, silahlı mücadele yerine siyasi mücadelenin esas alınacağı da kararlar arasında sayılmıştır.[72]

8. KADEK'in Kurulması

PKK'nın strateji değişikliğinin esasını, Abdullah Öcalan'ın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne sunduğu savunması oluşturur. PKK, Öcalan'ın

---

[71] Demirel, **Geçmişten…,** s:233.

[72] Bila, **Hangi…,**ss: 103-106.

yakalanmasından sonraki faaliyet ve kararlarını bu savunma esasına uygun olarak gerçekleştirmiştir. Abdullah Öcalan strateji değişikliğine giderken silahlı mücadelenin yerini siyasi mücadele almış, bu doğrultuda örgütün adı da değiştirilmiştir. Dolayısıyla demokratik çözüme doğru yol alınmıştır.

Diğer taraftan PKK'nın adının değiştirilmesi Öcalan ve örgüt açısından zorunlu hale gelmişti. Öcalan, strateji değişikliğiyle örgüt adının da değiştirilmesi gerektiğini düşünüyordu. Silahlı mücadeleyi kaybeden PKK ve Öcalan, siyasi mücadele kararı alırken yeni bir örgüte gereksinim duymaktaydı. Dünyada terör örgütü olarak tanınan PKK adıyla faaliyet göstermenin zorluğu ortadaydı. Dolayısıyla Öcalan'ın yakalanmasıyla birlikte geliştirdiği strateji değişikliğinin bir gereği olarak, silahlı mücadele yerine siyasal mücadele ön plana çıkarılırken, PKK'nın yerine de KADEK geçirilmiştir. Öcalan'ın, "Bağımsız Kürdistan" yerine, "Demokratik Cumhuriyet", "Bağımsız Birleşik Kürdistan" yerine, "Demokratik Ortadoğu Birliği", PKK yerine, Türkiye, Irak, İran ve Suriye Kürtlerini kapsayan ve temsil iddiası taşıyan "Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi" yaklaşımı PKK tarafından kabul edilmiş, karar altına alınmış ve uygulamasına geçilmiştir.

Yeni stratejiye uygun örgüt PKK değil, KADEK'ti. PKK tarihe bırakılmış, yerine KADEK konulmuştur. Bu çerçevede; PKK'nın Ulusal Diriliş olan misyonunu tamamladığı ve KADEK'in de Demokratik Kurtuluş misyonu ile ortaya çıktığı ifade edilmiştir.[73]

Bu çerçevede, PKK'nın yerine KADEK'in kurulması, PKK'nın terör örgütü niteliğini unutturmak, terör listesinin dışında kalmak girişimi olduğu düşünülmektedir.

---

[73] Demirel, **Geçmişten…**, s:243.

4-10 Nisan 2002 tarihleri arasında toplanan PKK'nın 8.Kongresi, KADEK'in 1.Kongresi olarak ilan edilmiş ve bu toplantıda Öcalan'ın savunmasında geliştirdiği yeni strateji kararlara dönüştürülmüştür. Buna göre silahlı mücadele yerini siyasal mücadeleye bırakıyor, ancak, silahlı güç Türkiye sınırında muhafaza ediliyordu. KADEK'in kuruluşunun ilan edildiği bu kongrede bir dizi kararlar alınmış olup, bu kararlara "Apocu Dönüşüm" adı verilmiştir. Bağımsızlık yerine "Kürtlerin demokratik kültürel hakları" konulmaktaydı. KADEK'in kuruluş kongresi olarak nitelenen PKK'nın 8.Kongresi Abdullah Öcalan'ın, bölgedeki tüm Kürtler için liderliğinin tescili amacına yöneliktir. İlk amacı Öcalan'ın yaşamını garanti etmek ve dünya ve özellikle de Avrupa kamuoyuna, bir siyasal mücadele mesajı vermektir. 11 Eylül 2001'de New York'ta İkiz Kulelere yolcu uçaklarıyla yapılan ve binlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan terör saldırısı, terörle mücadele konusunda ABD ve Avrupa'da yeni kararlar alınmasına yol açmıştır.[74]

Bu süreçte Türkiye, PKK'nın Avrupa Birliği'nin terör listesine alınması için yoğun girişimler başlatmıştı. Örgütün Avrupa desteğini tümüyle yitirmemesi açısından da isim değişikliğine gitmesi gerekiyordu. Nitekim PKK'yı terör listesine almamakta ısrar eden Avrupa'nın 11 Eylül olayından sonra kayıtsız kalması da giderek zorlaşıyordu. Nitekim, PKK, KADEK adını aldıktan kısa bir süre sonra, 2 Mayıs 2002'de Avrupa Birliği Daimi Temsilciler Komitesi, PKK'yı terör listesine alırken, KADEK'i dışarıda bırakmıştır. Türkiye, KADEK'in bu listeye alınması gerektiğini savunduysa da, komite, bu örgütü terör örgütü olarak görmediğini, PKK'nın devamı olduğuna dair bir veri bulunmadığı yanıtını vermiştir. Böylece, KADEK terör örgütleri listesinin dışında kalmıştır. Öcalan ve PKK, isim değişikliğiyle amacına ulaşmış oldu. Öcalan ve PKK, KADEK'i uluslararası alanda meşruiyet kazanmak için kurmuştur. PKK, ABD ve AB'nin terör listelerinde kalırken, KADEK, ABD ve AB'den "terör örgütü" damgası yememiştir. Örgütün,

---

[74] Bila, **Hangi…,** ss:110-114.

KADEK ismini feshetmesinin ABD'nin bölgeye müdahalesi, AB ülkelerinin Kopenhag kriterleri çerçevesinde çıkarılan uyum paketlerini yeterli görmeleri, sözde siyasal serhildan eylemlerinin başarısız olması ve örgüt elebaşı Abdullah Öcalan'ın yine örgütün karşı karşıya bulunduğu sorunlardan kaynaklanan kişisel kaygıları gibi bir çok nedeni sayılsa da en temel nedenin tüm bu nedenleri doğrudan etkileyen muhatap alınmaması olduğu değerlendirilmektedir.[75]

9. PKK-AB Taleplerinin Örtüşmesi

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik için aday ülke statüsü kazanmasıyla başlayan süreçle (1999 Helsinki Zirvesi) PKK'nın da strateji değişikliğine yöneldiği süreç örtüşmektedir. Türkiye, 2002 yılında en büyük tartışmaları idam cezasının kaldırılmasında yaşamıştır. İdam cezasının kaldırılmasının AB'ye girişin bir önkoşulu niteliğinde olması, diğer taraftan idam mahkumları arasında PKK lideri Abdullah Öcalan'ın bulunması, Ankara üzerinde çifte baskıya neden olmaktaydı. Olağanüstü toplanan TBMM, 3 Ağustos 2002 tarihinde idam cezasının kaldırılmasını, Kürtçe dahil anadilde öğrenim ve yayın olanağı sağlanmasını içeren AB uyum yasalarını kabul etmiştir.

PKK, bu dönemde Avrupa Birliği paralelinde politikalar üreterek, Türkiye'nin dış politikasıyla örtüşen bir süreç yakalamaya çalışmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefini dış politikasının ilk maddesi haline getirmesi, bu bağlamda Kopenhag Kriterleri'ne uygun olarak, demokratikleşme, insan hakları, azınlıklar ve kültürel haklar alanında Ulusal Program'a yerleştirdiği vaatler, PKK'nın bu çizgide yoğunlaşmasına, Avrupa Birliği baskısından yararlanmasına da yol açmıştır. AB'nin öncelikleri ile PKK-KADEK'in taleplerindeki bu örtüşme, her şeyden önce Öcalan ve

[75] Çakır, **Türkiye'nin…,** s: 203.

PKK'nın strateji değişikliğini, AB ekseni ve amaçlarına oturtmakla amaçları açısından isabetli olduklarını göstermiştir. Bu örtüşme nedeniyle Türkiye'nin AB'nin önceliklerine uygun adım atma konusunda dikkatli olması, zamanlamasını ve sonuçlarını iyi düşünmesi gerektiği tartışmalarına neden olmuştur. Ankara, AB'ye giriş için önkoşul olarak görülen kararları alırken, aynı zamanda PKK-KADEK'in taleplerini de dolaylı bir yoldan yerine getirmiş olmuştur. Başka bir ifade ile PKK-KADEK, AB üzerinden Öcalan'ı da kapsayacak şekilde idam cezasının kaldırılması, Kürtçe öğrenim ve yayın olanağı tanınması amaçlarına ulaşmıştır.[76]

10. KADEK'in Yerini KONGRA-GEL'e Bırakması

Dünyadaki sosyalist sistemin dağılması ile birlikte Soğuk Savaş'ın sona ermesinin örgütte ideolojik bir boşluk yaratması, örtülü olarak devam eden fiili desteğin kesilmesi, yeni stratejik arayışların nedenlerinden birisini teşkil etmektedir.

Türkiye'de HEP-DEP-HADEP-DEHAP'la siyasallaşma sürecinde kapatılan her partinin yerine yenisi kurularak meşruiyet zemini yakalanmaya çalışılırken, benzeri bir süreç de yurtdışında PKK'da yaşanmaktaydı. Uzun süre PKK'yı terör listesine almakta direnen Avrupa Birliği, KADEK kurulunca, PKK'yı terör listesine almıştı.

Ancak, Türkiye, KADEK'in de terör listesine alınmasında ısrar etmekte, Avrupa ülkelerine bu yönde yoğun baskı uygulamaktaydı. ABD, 11 Eylül nedeniyle terör örgütlerine karşı müsamaha gösterilemeyeceğini açıklamış, PKK'dan sonra KADEK'i de terör örgütü listesine almıştı. Benzeri sinyaller Avrupa Birliği'nden de gelmekteydi. Öcalan'ın yeni stratejisi PKK'yı unutturmak, yerine ABD ve Avrupa'nın kabul edebileceği bir yeni örgüt

[76] Bila, **Hangi…,** ss:115-119.

ismiyle gündemde olmaktı. Terör örgütü olarak nitelendirilemeyecek yeni bir isimle kabul görmekti. Nitekim, PKK'nın işlevini tamamladığının ilan edildiği 8.Kongre'de kurulan KADEK'i öne sürmüştü.KADEK de istenilen sonucu vermemiştir. ABD'den sonra Avrupa'dan da KADEK'in de terör listesine alınacağı sinyallerinin gelmesi, ABD'nin Irak'ı işgaliyle ortaya çıkan yeni durum, Türkiye'nin AB uyum yasalarını çıkarmaya başlamasıyla kazandığı dış destek, KADEK'i de zorlamaya başlamıştır. Bu koşullarda 26 Ekim-6 Kasım 2003 tarihleri arasında Kandil Dağında toplanan KADEK'in 2.Olağanüstü Kongre'sinde bu örgütün feshedildiği ve yerine KONGRA-GEL'in (Kürdistan Halk Kongresi) kurulduğu ilan edilmiştir. Söz konusu gelişmeler çerçevesinde KADEK'in yerine KONGRA-GEL'in kurulmasını müteakip, Abdullah Öcalan onursal genel başkan ilan edilerek terörist başına örgütün stratejisinin belirlenmesinde denetleyici ve yürütme kurulunun aldığı kararları onaylayıcı bir konum verilmiştir.[77]

KONGRA-GEL'in ilanıyla birlikte örgütün Leninist örgütlenme ve parti anlayışını da terk ettiği açıklanmıştır. KONGRA-GEL'in başkanlığına da eski DEP milletvekili Zübeyir Aydar getirilmiştir. Ayrıca, kongre, Abdullah Öcalan'ı da "Kürt Halk Önderi" ilan etmiştir.Kandil Dağındaki kongrede KADEK'in feshedilme gerekçeleri şöyle ifade edilmiştir.

"1.Demokratik ekolojik sisteme denk düşecek yeni bir örgütlenmenin yolunu açmak;

2. Kapsayıcı, demokratik, özgür katılıma imkan veren ve Leninist parti etkilerini aşan yeni bir yapılanmaya yol açmak;

3. Bu temelde Kürt halkını temsil edebilecek, uluslararası kriterlere uygun, meşru, demokratik ve yasal siyaset yapabilen bir muhataplık durumunun gelişmesinin yolunu açmak;

4. Egemen ulus-devletlerle Kürt sorununun barışçıl, demokratik çözümünü gerçekleştirmek için KADEK örgütsel varlığına son verir."

---

[77] Demirel, **Geçmişten…,** s:250.

Terör örgütü nitelemesinden kurtulmak için PKK'yı feshedip, KADEK'i kuran örgüt, aynı niteleme KADEK için de sürünce, bu kez "Leninist-sosyalist" izlenimi silmek ve böylece AB ve ABD'ye daha yakın bir konuma gelebilmek için bu yapıyı da terk ettiğini vurgulayarak KONGRA-GEL'i kurduğunu ilan etmiş oldu.[78]

Kasım 2003'te KADEK'in kendini feshetmesi ve yerine KONGRA-GEL'in kurulduğunun ilan edilmesinden sonraki süreçte, örgütte bir süredir hissedilen ayrışmada ABD'nin Irak'ı işgalinin etkisi bulunduğu yönünde yaygın bir kanı oluşmuştur.KONGRA-GEL'in oluşumundan sonra Osman Öcalan başta olmak üzere PKK'nın üst düzey yöneticileri örgütten ayrılmışlardır. Anılanlar, A.ÖCALAN'ın eleştirisi ve çağrısı üzerine yeniden dönerek, örgüte özeleştiri vermiş, ancak bir süre sonra bir kez daha ayrılmış ve ayrı bir hareket başlattıklarına ilişkin bir bildiri yayınlamışlardır. Abdullah Öcalan, bu bölünmeyi engellemek ve örgütün bütünlüğünü korumak için KONGRA-GEL'in dışında "PKK'nın yeniden örgütlenmesi, yeni bir anlayışla yeni bir parti kurulması" kararı vermiş ve bu kararı avukatları aracılığıyla iletmiştir. Abdullah Öcalan, kurmak istediği yeni dönemi, "PKK'nın yeniden yapılanması ve KOMA-GEL dönemi olarak ifade etmektedir.Abdullah Öcalan'ın yeni anlayışına göre önerdiği formülün içini, "Demokrasi+genel kamu otoritesi olarak Türkiye, İran, Irak ve Suriye devleti" doldurmaktadır. Osman Öcalan, karısı ve bir grup arkadaşı örgüte dönüp yeniden ayrıldıktan sonra KONGRA-GEL'den ayrı olarak PKK'nın yeniden kurulması çalışmalarını müteakip, ABD ile işbirliğine yönelmek, ABD ve Talabani'nin kontrolüne girmekle suçlanmışlardır. Osman Öcalan'ın liderlik ettiği "Demokratik Barış İnisiyatifi" 2-5 Ağustos 2004'te düzenlediği konferansta Yurtsever Demokratik Parti'yi (Partiye Welatparez'e Demokratik-PWD) ilan etmiştir. Osman Öcalan, ABD'nin Irak'ı işgali ve sonrasında doğan ortamı

---

[78] Bila, **Hangi…,** ss:163-167.

desteklemekte, ABD'nin işgalini fırsat olarak görmekte, ayrıca Kuzey Irak'ta Barzani-Talabani liderliğindeki Kürt devletini de benimsemektedir. PKK-KONGRA-GEL'den kopuş bu görüş ayrılığına dayanmaktadır.

Osman Öcalan ABD-Talabani-Barzani cephesine yanaşırken, PKK-KONGRA-GEL'in şiddet kullanmasına, silahlı eylem yapmasına da karşı çıkmakta ve bu noktadan sonra ABD politikalarının desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır.

11. Faaliyet Alanları

Örgüt, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde planladığı 9 faaliyet alanı yanında, Türkiye'deki diğer bölgelerde de Metropol Eyalet örgütlenmelerini geliştirmiştir.

Doğu ve Güneydoğu'daki Eyalet Yapılanması

1. Botan Eyaleti,
2. Mardin Eyaleti,
3. Serhat Eyaleti,
4. Dersim Eyaleti,
5. Güneybatı Eyaleti,
6. Amed Eyaleti,
7. Garzan Eyaleti,
8. Gap Eyaleti,
9. Erzurum-Orta ile birleşti,
10. Behdinan
11. Çukurova,

şeklinde,

Metropol Eyalet Yapılanması ise,

1. Metropol Eyaleti: İstanbul merkez olmak üzere Marmara bölgesinin tüm şehirleri,

2. Metropol Eyaleti: İzmir merkez olmak üzere Ege bölgesinin tüm şehirleri,
3. Metropol Eyaleti: Ankara merkez olmak üzere, Konya, Cihanbeyli, Kulu, Aksaray, Haymana, Şerefli Koçhisar,
4. Metropol Eyaleti: Adana merkez olmak üzere Antalya, İçel, Hatay ve Çukurova bölgesi illeri, ayrıca Karadeniz bölgesi de ayrı bir çalışma alanı,

olarak belirlenmiştir.[79]

12. Gelir Kaynakları

PKK terör örgütü, gelirini yurtiçi ve yurtdışından vergilendirme adı altında topladığı paralarla sağlamaktadır.

12.1. Yurtiçi Gelir Kaynakları

PKK terör örgütü, sözde 3.Kongresinde örgüte maddi gelir sağlama amacıyla "VERGİLENDİRME KANUNU" adı altında alınan kararlarda, kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerini alan Kürt kökenli müteahhit ve taşeronlarla ekonomik faaliyette bulunanlardan makbuz karşılığı vergi adı altında para alınması kabul edilerek, örgüte maddi destek sağlanması kararlaştırılmıştır.

PKK terör örgütü eylem faaliyetlerini devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu geliri;

- Para ve mal bağışı yoluyla aidatlar,
- Vergilendirme-cezalandırma,
- Gasp, soygun ve tehditle para toplama,
- Kaçırılan bazı şahısların serbest bırakılmaları karşılığında ailelerinden fidye alma,

[79] Denker, **Uluslararası…**,s:66.

- Devlet ihalelerine giren müteahhit firma ve şahıslarla Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimize yolcu taşıyan seyahat acentalarından tehditle alınan paralar,
- Yerel yönetimlerden baskı ve tehdit yoluyla sağlanan gelirler,
- Güneydoğu Anadolu bölgesinde çocuklarını askere gönderen vatandaşlardan ceza olarak tehditle alınan paralar,
- Metropol alanlarda Kürt kökenli sanayici, işadamı ve otel sahiplerinden tehdit yoluyla para alarak,

temin etmektedir.

12.2. Yurtdışı Gelir Kaynakları

Örgüt yurt içinin yanı sıra, yurt dışından da gelir temin etme girişimlerini sürdürmektedir.

PKK terör örgütü, sözde 7. Olağanüstü Kongre sonrasında gerçekleştirmeyi planladığı faaliyetlere ilişkin olarak hazırladığı "Dönemsel Faaliyet Planı"nda sözde Kürt sermayesinin aynı çatı altında toplanması amacıyla ticari kuruluşların oluşturulması hususu da yer almıştır.[80]

Diğer taraftan, yurtdışında örgüt paralelinde kurulmuş bulunan dernekler aracılığıyla düzenlenen yardım kampanyaları, üye aidatları ve bağışlar, kültürel etkinlikler, yayın gelirleri, tehdit, şantaj, gasp, ticari işletmeler, adam kaçırma faaliyetleri, ilticacılardan sağlanan gelirler örgüte aktarılmaktadır. PKK terör örgütü, Avrupa'daki yan kuruluşları ve dernekleri vasıtasıyla yürüttüğü faaliyetleriyle de aşağıdaki şekillerde para temin etmektedir.[81]

Bu çerçevede;

---

[80] Demirel, **Geçmişten…,** ss:379-380.

[81] Denker, **Uluslararası…**, s:67.

- Yardım kampanyaları,
- Üye aidatları,
- Bağışlar,
- Kültürel etkinlikler,
- Yayın gelirleri,
- Tehdit, şantaj, gasp yoluyla,
- Ticari işletmeler,
- Adam kaçırma faaliyetleri,
- İlticacılardan sağlanan gelirler,
- Yabancı kurum ve kuruluşlardan yardım mahiyetinde maddi destek sağlamak,
- Asya ve Ortadoğu ülkelerinden temin ettiği uyuşturucu maddelerini çeşitli yollarla Avrupa ülkelerine taşıyarak, buralarda pazarlamak,
- Paravan kuruluş, dernek ve oluşumlar meydana getirerek ilgili ülke devletinden maddi yardım almak,
- Sahte para basmak, sahte pasaport, kimlik v.s.temin etmek,
- Çeşitli Avrupa ülkelerinde örgüt adına çalıştırılan işyerleri işletmek ve elde edilen geliri örgüte aktarmak,
- Çeşitli soygun, gasp ve yollarla para temin etmek,
- PKK bazı Avrupa ülkelerini uyuşturucu madde ve insan kaçakçılığı sırasında transit geçiş güzergahı olarak kullanmak suretiyle, gelir temin etmeye çalışmaktadır.

12.3. Uyuşturucu Kaçakçılığı

PKK terör örgütü, sürdürdüğü silahlı eylemler ve sahip olduğu teşkilatlanma yapısı nedeniyle faaliyetlerini ve varlığını devam ettirebilmek için önemli miktarda gelir kaynağına ihtiyaç duymaktadır. Milyonlarca masum insanın ölümüne neden olan uluslararası terörizm ve uyuşturucu ticareti hem maddi-manevi zararlara neden olmakta, hem de insanlığı tehdit eden sonuçları da beraberinde getirmektedir.

Bu bağlamda bütün terör örgütleri gibi PKK'da terör eylemlerine devam edebilmek için finans kaynağı olarak uyuşturucu ticaretine atılmıştır. Uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerini de direkt kendi mensupları vasıtasıyla değil, örgüte yakın kişiler aracılığıyla yaptırmakta ve uyuşturucu kaçakçılarından da belirli oranda pay almaktadır.

PKK terör örgütünün Türkiye'de silahlı eylemlere başladığı 1984 yılından itibaren artan militan kadrolarının silah ve lojistik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla uyuşturucu şebekeleriyle irtibata geçerek, Ortadoğu, Türkiye, Avrupa hattında organize bir uyuşturucu ticaretine yöneldiği gözlemlenmektedir.

1984-1998 yılları arasında PKK tarafından organize edilen 155 narkotik vak'ası sonrasında; 2.503 kg.eroin, 13.361 kg. esrar, 4.256 kg.bazmorfin, 2.126 kg. hintkeneviri, 22.440 kg. asetik asit anhidrit, 621 kg. kokain, 277.000 amfetamin tablet, 1080 kg. sodyum karbonat ele geçirildiği, 572 kişinin yakalandığı, OHAL bölgesinde PKK'ya ait sığınaklarda 7.466 kg. esrar, 1.984.000 kök hintkeneviri, 63 kg.eroin, 33 kg.bazmorfin ele geçirildiği ve bir uyuşturucu imalathanesi bulunduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda, Van merkezli, Başkale-Yüksekova-Şemdinli üçgeninin PKK açısından en önemli rant kapısını oluşturduğu açıktır. [82]

Gerçekte önceleri uyuşturucu madde kaçakçılığı organizasyonlarından, faaliyetlerine göz yumma ve koruma sağlama karşılığı komisyon alan PKK terör örgütü uyuşturucu madde kaçakçılığının sağladığı kazancın büyüklüğünü anlayınca bizzat bu işin içinde yer almayı tercih etmiştir.[83]

---

[82] Hürriyet Gazetesi, 2 Şubat 2007.

[83] Demirel, **Geçmişten…**, s:384.

PKK halen; Avrupa uyuşturucu trafiğini elinde tutmakta ve bu yolla büyük kazançlar sağlamakta, Avrupa ülkelerinde bir çok merkezden dünya gençlerine pazarlamaktadır. Kazandığı paranın bir bölümünü örgüte harcamakta ise de kalan büyükçe bir bölüm başta liderleri olmak üzere üst kademedeki yöneticilerin Avrupa Bankalarındaki kişisel hesaplarına yatırılmaktadır. Bunun böyle olduğu Almanya'nın PKK terör örgütünü yasaklaması ile birlikte, banka hesapları ve örgüt kasalarında ortaya çıkan belgelerle de kanıtlanmıştır. [84]

12.4. Silah Kaynakları

PKK'nın Ortadoğu alanında kalıcı bir şekilde yerleşmesi, bölge ülkeleri ve güçleri ile ilişkiler kurması, silah gücündeki artışı doğrudan etkileyen unsurların başında gelmektedir. Örgüt, başlangıçta silah ihtiyacının büyük bölümünü 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgali neticesinde FKÖ mensuplarının bırakıp kaçtığı veya ölülerinin üzerinden alınan silahlardan karşılamıştır. Bu silah ve mühimmatın Lübnan'daki Helve kampında depolanması ile ilk silah potansiyeli oluşmuştur.

Örgütün, silah temini konusundaki diğer çalışmalarını şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- Yurtiçinde eylemler sırasında yöre halkının elindeki silahların önemli bir kısmını propaganda ve baskı yoluyla almışlardır.
- Yurtiçi ve yurtdışında örgüt adına bağış, yardım, ceza, vergilendirme, gece düzenleme ve kampanyalarla sağlanan finansman, uluslar arası silah kaçakçılarıyla geliştirilen işbirliği çerçevesinde silaha dönüştürülmüştür.

---

[84] Denker, **Uluslararası…**,s:68.

- Yine, uluslararası düzeyde gerçekleştirilen uyuşturucu kaçakçılığından sağlanan önemli miktarlardaki gelir, silah ve mühimmat temininde en etkin finans kaynağını teşkil etmiştir.
- Bu arada çeşitli menfaat çelişkileri nedeniyle Türkiye'nin istikrarını hazmedemeyen yabancı devlet ve örgütlerden, silah ve mühimmat konusunda sağlanan destek giderek artış kaydetmiştir.
- Güvenlik güçleri ve binalarına yapılan saldırılarda çok sayıda silah ve mühimmat gaspedilmiştir.
- Saddam tehditi karşısında Türkiye ve İran'a sığınan K.Irak'lı peşmergelerin bıraktıkları top, havan gibi silahlara sahip olunmuştur.
- Yurtiçindeki yönetim birimleri, silah-mühimmat sorununun halli için yöredeki kaçakçılardan azami şekilde istifade etmektedir.
- Yöre halkının silahlanma konusundaki geleneksel eğilimi de dikkate alındığında, bölgede silah potansiyelinin önemli boyutlara ulaştığı değerlendirilmektedir.
- Kafkaslar ve özellikle Ermenistan üzerinden yurtiçine silah sevkiyatı yapılmasına çaba sarfedilmektedir.
- Yine Kıbrıs Rum Kesiminden tedarik edilen silahların da muhtemelen Lübnan, Suriye, Yunanistan kanalları kullanılmak suretiyle yurtiçine aktarılmaktadır.
- Sovyet Rusya ve Doğu bloku ülkelerinin dağılması sonucu bu ülkelerde meydana gelen otorite boşluklarından azami derecede istifade edilerek silah temininde önemli mesafe katettiği değerlendirilmektedir. [85]

[85] Denker, **Uluslararası…,** s:69.

12.5. İnsan Kaçakçılığı

PKK terör örgütü mensuplarını gerekli sahte belgeler düzenleyerek yurtdışına kaçırmakta, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Macaristan ve İtalya'da faaliyet gösteren insan kaçakçılığı şebekeleri ile bu ülkelerdeki kendi mensupları vasıtasıyla işbirliği içerisinde hareket etmektedir. Terör örgütü PKK'nın değişik amaçlarla kullandığı sahte belgelerin düzenlenmesi ve kullanacak olanlara ulaştırılması, Avrupa'nın değişik bölgelerinde bulunan ve ülke bürosu adı verilen örgüt birimlerince yürütülmektedir. Ülke büroları bütün Avrupa ülkelerinde örgüt mensuplarının ve kuryelerin seyahatlerini organize ederek, Avrupa'da terör örgütü PKK'nın faaliyetlerini sürdürmesini sağlamaktadır. Yasadışı yollardan Avrupa ülkelerine götürülen kaçak kişilerin yurt dışına götürülmek için ödedikleri paranın dışında, bu kişiler gittikleri ülkelerde kazandıkları veya işsizlik parası adı altında aldıkları paradan bir kısmını zorunlu olarak örgüte vermektedirler. Güneydoğu Avrupa ülkelerini "Geçiş Güzergahı" olarak kullanmaktadırlar.

13. PKK'nın Kampları

PKK , yurtdışındaki muhtelif kamplarında örgüt mensuplarının gerek eğitim, gerekse barınmalarını sağlamaktadır. Bunlar arasındaki en önemli kamplardan bazıları şunlardır;

1995 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğince Atrush isimli kampa yerleştirilen göçmenlerin barındığı kamptan PKK mensuplarının yararlanması üzerine kapatılan sözkonusu kamptan ayrılanların bir bölümünün taşındığı, Makhmur bölgesindeki **Makhmur**, örgütün ana karargahı olan ve PKK üst düzey sorumlularının bulunduğu **Kandil**, (Kandil kamp alanına bağlı 8 adet (Zeli, Dole-Koge, Şehit Ayhan, Şehit Harun, Kala Turka, Kani Cengi, Bele Kaii, Batı Cephesi) bulunmaktadır.), Zağros dağlarının batısında Şefik dağı eteklerinde **Hakurki**,

Lolan suyu yakınında içerisinde bir terzihane ve baraj bulunan, askeri-ideolojik olarak iki bölümden oluşan **Hınere,** yeni katılımların barındığı Lolan deresi yakınında **Lolan,** Zap nehri yakınında Türkiye sınırına 5-6 saat yürüyüş mesafesinde ve Irak'ın yurt içine terörist aktarımlarında konaklama amaçlı kullanılan **Zap,** Çukurca ilçesinin karşısında Irak topraklarında yer alan **Metina,** Dağlıca kasabasının karşısında Irak'ın kuzeyinde **Avaşin,** Türkiye-Irak sınırı arasındaki Haftanin vadisi içerisinde ve Türkiye sınırına üç saatlik yürüyüş mesafesindeki **Haftanin,** Van'ın Başkale ilçesi sınırına mücavir İran-Irak sınırında yer alan ve bölük düzeyinde silahlı unsurları bulunan **Kelereş,** İran/Salmas'a 10 km.mesafede, Piran deresinin iki yakasında kurulu, dokuz barınak, bir okulun yeraldığı **Piran,** İran topraklarında, Hakkari/Yüksekova'nın doğusunda **Şehidan,** örgüt mensuplarınca kış aylarında kullanılan geniş kayalık bir arazi üzerinde kurulu, Ağrı dağının karşısına denk gelen İran topraklarındaki **Danbat,** Van'ın ili Başkale ilçesine iki saatlik yürüyüş mesafesindeki **Kozareş,** İran'ın Piranşehir kentine bağlı Elvatan köyüne 11 km.uzaklıktaki **Kuran**, kamplarıdır. [86]

14. PKK'nın propaganda faaliyetleri

Örgüt, Türkiye aleyhine olumsuz kamuoyu yaratmak için çeşitli iddialarla uluslararası demokratik kitle kuruluşlarına müracaatta bulunarak kendilerinin bir terör örgütü olmadığını, bilakis Kürt halkının bağımsızlığı için mücadele veren gerilla kuvvetleri olduklarını vurgulamaya çalışmaktadır.

Örgüt fikirleri doğrultusunda hareket etmeyen şahısları tehdit etmek, kaçırmak, hain-ajan diye nitelendirerek sözde mahkeme etmek ve çoğunlukla öldürmek suretiyle şiddete dayalı propagandasını da kesintisiz devam ettirmektedir.

---

[86] Demirel, **Geçmişten…**,ss:389-401.

Terör örgütü PKK mensubu veya Kürt orijinli vatandaşlarımız, Avrupa ülkelerinin vize uygulaması nedeniyle güvenlik kuvvetlerimizin takibatı altında olduklarını belirterek, bu ülkelere iltica etmekte ve iltica etmek için de Kürt olduğunu beyan etmek yeterli olmaktadır.[87]

14.1. Basın-Yayın Organları

Örgüt, ülkemiz aleyhine olumsuz kamuoyu yaratmak üzere çeşitli iddialar ortaya atarak, uluslararası demokratik kitle kuruluşlarına müracaatta bulunmak, ayrıca örgüt propagandası yapmak için TV-Radyo istasyonları açmak veya çeşitli Avrupa ülkelerinin istasyonlarına açıklamalarda bulunmak suretiyle dünya kamuoyunu etkilemeye çalışmaktadır.

Avrupa'nın çeşitli ülkeleri başta Fransa, Almanya, İsveç, Belçika ve İngiltere olmak üzere Kürtlerin insan haklarıyla ilgilenmiş gibi görünseler de aslında kendi devlet politikalarının örtülü bir şekilde propagandasını yapan kuruluş ve derneklerini PKK politikasının emrine zaten vermiş durumdadırlar. Bu kapsamda örgüt aşağıdaki yayın organlarıyla sesini dünyaya duyurmaya çalışmaktadır.

İllegal;

- Serxwebun (Almanya)
- Berxwedan (Almanya)
- Çandaşer (Kamplarda yönetim ve basın grubu tarafından yazılıp,basılıyor.)
- Feyka Kürdistan (Almanya)
- Revşen (Almanya)
- Feyka İnfo (Almanya)
- Kürdistan Report (Almanya)
- Dossier Du Kürdistan (Fransa)

---

[87] Denker, **Uluslararası…**, s:71.

- Kürdistan Resiste (İsviçre)
- Kürdistan Mektubu (Almanya)
- Kurden Prozesz Aktuel (Almanya)
- Kürdiches İnformation Blatt (Avusturya)
- L'avenir (Fransa)
- NYTPRA-Kürdistan (Danimarka)
- Koerdistan (Hollanda)
- Voice of Kürdistan (İngiltere)
- Kürdistan Liberation (İngiltere)
- Kürdistan'ın Sesi (Yunanistan)
- Riya Karker (Libya)
- Denge Arteşe Gele (İran)
- Savtul Kürdistan (Suriye)
- Denge Kürdistan (Lübnan)
- Serhevtin (Lübnan)
- Kovera Kürdistan (Lübnan)
- Denge Amed (D.Bakır)
- Jına Serbılınd (Almanya)
- Serhıldan (Almanya PAK'ın yayın organı)
- Dilan (D.Bakır)
- Qerina Berxwedan (Ülke içi)
- MED TV (Görsel)

Legal;

- Yeni Ülke (Kapatıldı)
- Özgür Gündem (Kapatıldı)
- Yeni Politika
- Ülkede Özgür Gündem
- Özgür Halk
- Welat
- Revşen
- Devrimci Yurtsever Gençlik

14.2. Silahlı Propaganda

Hedefleri doğrultusunda varlıklarını duyurup, cephesel kadronun yanında ordulaşmayı sağlayarak, silahlı mücadeleye başlayan, propaganda ve ajitasyon faaliyetlerine ağırlık vererek, militan kadrosunu artıran, siyasi ve askeri yönden eğitime tabi tutan örgüt, tespit ettikleri bölgelerde kamp çalışmalarında bulunmuş ve vergilendirmeye ağırlık vermiştir.

Örgüt, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kurtarılmış bölge kurmak için 1984'ten itibaren "Bahar Atılımı" adı altında silahlı mücadeleye başlamış, 15 Ağustos 1984'te Hezen Rızgariye Kürdistan-Kürdistan Kurtuluş Birliği (HRK) adlı askeri aparatını oluşturduğunu ilan etmiştir. Kurtarılmış bölgeler kurmak ve faaliyetlerini burada risksiz bir şekilde yürütebilmek için eylemlerini büyük şehirlerde de yoğunlaştırarak dikkati oraya çekmek istemekte ve yöre halkını da yıldırarak bulundukları yerleri terk etmeye zorlamaktadır. Gerilla faaliyeti göstermekte ve yerleşik düzene sahip değildir. Birlikleri devamlı manevra yaparak yer değiştirmekte, kendilerini kamufle etmektedirler. Gündüzleri de faaliyet göstermelerine rağmen, genelde geceleri eylem yapmakta, vur-kaç taktiği uygulamakta, sabah olmadan da geri çekilerek gizlenmektedirler. Sınırın dağlık ve sarp bölgelerinde sınır güvenliği tam sağlanamadığından, bu tip yerler teröristlerin kaçmak için tercih sebebi olmaktadır. PKK terör örgütünün yan kuruluşu olan, Parti-Cephe ve ordusunu güçlendirmek amacıyla 21 Mart 1985'te kurulan ERNK, yurtdışından ülkemize gelecek olan turistlere propaganda faaliyetlerinde bulunmuş, sözde Kürdistan olarak adlandırdıkları bölgeye gidecek olan turistlerin can güvenliklerinin olmadıklarını beyan etmişlerdir. [88]

---

[88] Denker, **Uluslararası…,** ss:72-73.

Örgütün Fransa ve Almanya kamuoyunu etkilemek için PKK kuruluşlarının yasaklanmasını protesto amacıyla Türkiye aleyhinde bildiriler yayınlayarak, Türk ordusunun Fransa ve Almanya'dan gelen silahlarla Kürtlere saldırdığı ileri sürülmektedir. Son gelişmeler çerçevesinde; PKK terör örgütünün Türkiye içindeki silahlı gücü büyük ölçüde erimiştir. 1990'lı yıllarda 600-700 kişilik gruplarla jandarma karakolu basabilen örgüt, bugün en çok 7 kişilik gruplarla dolaşmaktadır. Bu nedenle de yapılan operasyonlar istenilen sonucu vermemektedir. Örgüt Türk Silahlı Kuvvetleriyle karşı karşıya gelmekten çok kaçma ve gizlenme taktiği izlemektedir. Yaptığı eylemler mayın ve tuzak kurmak gibi sıfır risklidir. Buna karşılık örgütün propaganda gücündeki artış dikkati çekmektedir. Örgütün yanında yer alan ve Türkiye'de yasal olarak kabul edilen pek çok kurum dernek ve yayın organı bulunmaktadır.[89]

Bu çerçevede; Ekonomiyi zaafa uğratmaya çalışan teröristler, bir diğer gelir kaynağı olan ve önemli oranda gelişme gösteren turizmi de baltalamaya çalışmaktadırlar. Bu amaçla turistik bölgelere bomba atma, saldırı gibi eylemler yapmakta, yerli ve yabancı turistlerin ölmelerine ve yaralanmalarına sebep olmaktadırlar. Avrupa'da, İran ve Suriye'de PKK terör örgütünün yasaklanması ve bölgede yapılan başarılı operasyonlar sonucu avantaj kaybına uğrayan, propaganda gücünü önemli ölçüde kaybeden PKK terör örgütü, kaybolan gücünü yeniden kazanmak için önceden aldığı kararlar ve izlediği silahlı propaganda yöntemleri gereğince katliam türü silahlı terör eylemlerine devam edecektir.

14.3. Etnik Propaganda

Kurulmuş olan bütün Kürt teşekküllerinin hedeflerine ulaşabilmek için uyguladıkları taktikler hep aynı olmuştur. Bu faaliyetler kapsamında;

---

[89] Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 2007.

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun geri kalmışlığı bahane edilerek, bu bölge sakinlerinin sömürülmekte olduğu propagandası yapılmakta,

- Çeşitli vesilelerle toplantılar düzenlenerek halka Kürtçe hitap edilmekte, ayrı bir millet oldukları Kürtçe Radyo ve TV dinlemeleri/izlemeleri telkin edilmekte,

- Bölge halkı güvenlik kuvvetlerine karşı direnmeye teşvik edilmekte, eski isyanlarda ölen veya idam edilenler istismar edilerek, halkta orduya ve hükümete karşı nefret hissi uyandırılmak istenmekte,

- Bölge halkında Kürtçülük şuurunun uyandırılması için kitap, afiş, bildiri, bülten gibi yayınlar hazırlanarak dağıtılmakta, Kürtçe eğitim-öğretim yapılması ve radyolarda Kürtçe program uygulanması, Kürtçe dergi ve kitap çıkartılmasının serbest bırakılması istenmekte,

- Barzani ve Avrupa'daki Kürtçülerle irtibat kurularak, Kürt davası uluslararası bir problem haline getirilmeye gayret gösterilmekte ve isyanlar bahane edilerek, Türk düşmanlığının uyandırılmasına ve ayakta tutulmasına çalışılmaktadır.

Bölge halkının büyük çoğunluğu eğitimsiz ve ekonomik yönden güçsüz olmakla birlikte, kanunlara saygılıdır. Ancak anayasanın sağladığı geniş hürriyet imkanlarını istismar eden bölücü, çıkarcı ve istismarcı Kürtçü zümre, bazı parti ve örgütlerle de işbirliği yaparak, halen Güneydoğu'da sinsice yaygın bir şekilde faaliyette bulunmaktadır.

PKK, 15 Ağustos 1984'te başlattığı ve Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 15 Şubat 1999 tarihine kadarki 15 yıllık dönemde, yaygın terör eylemleriyle, silahlı propaganda aşamasında kalmıştır. 1991 Körfez Savaşı ve sonrasında Kuzey Irak'ta oluşan boşluk nedeniyle bir süre silahlı gücünü arttıran PKK, eylemlerini tırmandırmışsa da askeri açıdan "denge" aşamasına geçememiştir. 1992 yılında konsept değişikliğine yönelen ve "alan hakimiyeti" stratejisini uygulamaya koyan Türk Silahlı Kuvvetleri karşısında, bu yıldan

başlayarak askeri açıdan gerilemeye başlamış ve 1995 yılında Kuzey Irak'a yapılan büyük çaplı operasyonlarla silahlı etkinliğini giderek yitirmiştir.

PKK bu süre zarfında başta Suriye ve Yunanistan olmak üzere Irak, Lübnan, Libya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Ermenistan ve Batı Avrupa ülkelerinden, bu ülkelerdeki çeşitli dernek ve sivil toplum kuruluşları tarafından askeri ve siyasi destek görmüştür. 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra, bölgede söz sahibi olmak isteyen ABD ile Batı Avrupa ülkeleri PKK'yı terör örgütü olarak ilan etmişler, ancak, yan kuruluşlarının faaliyetlerine son vermemişlerdir. Körfez Savaşı sonrası Bağdat yönetimi için yasak bölge ilan edilen 36.Paralelin kuzeyi Kürt Devleti'nin fiili sınırı olarak çizilmiş; Provide Comfort harekatı süresince insani yardım faaliyetleri içinde Kuzey Irak'ta devlet olmanın gerektirdiği kurumların oluşturulmasına başlamıştır. Bu süreçte PKK da askeri açıdan güçlendirilmiştir. Nitekim, 10-11 Ocak 1992'de Çekiç Güç'e bağlı bir helikopterin Cudi Dağı üzerinde PKK'lılara yardım malzemesi atması/ attığının ileri sürülmesi, Ekim 1992'de Kuzey Irak Operasyonu sırasında yaralı PKK'lıların Çekiç Güç helikopteri ile kaçırıldığı haberinin yayılması Türkiye'de Çekiç Güç'e karşı duyulan tepkiyi artırmıştır. Askeri açıdan bu destek dalgalanmalar göstermişse de siyasi açıdan özellikle Batı Avrupa ve ABD, sorunun siyasallaşması ve siyasal çözüm aranması yönünde ağırlık koymuşlardır.

Bu dönemde Türkiye'nin daveti üzerine Türkiye ve Kuzey Irak'taki üslere yerleşen ancak bir süre sonra çıkartılamaz hale gelen Çekiç Güç kısa bir süre sonra KDP, KYB ve diğer küçük Kürt partileri ile ilişki kurduğu gibi PKK ile de temas kurmuştur. Çekiç Güç'ün varlığının Kuzey Irak'ta devlet otoritesinin sağlanmasına engel teşkil etmesi ve PKK ile ilişkisinin tespit edilmesi, bu güce karşı sert ama sonuçsuz tepkilerin oluşmasına neden olmuştur.

Bu süreçte zikredilmesi gereken bir olgu da PKK'nın silahlı propaganda dönemindeki eylemlerinin sonuçta bir "Kürt ulus bilinci" yaratmak amacına dönük olduğudur ki, terör süreciyle paralel yürütülen siyasallaşma faaliyetleriyle bu yolda mesafe almıştır.[90]

Bu çerçevede; "Kürt kimliği"ne dayalı bir siyasallaşma yaşandığı ve Güneydoğu'da bir "siyasal coğrafya" oluştuğu söylenebilir. Siyasallaşma sürecinde HEP'in SHP ile ittifak yaparak TBMM'ye girmesi, kapatılınca yerine DEP'in, o kapatılınca HADEP'in, onun yerine de DEHAP'ın kurulması ve bu partilerin 1995, 1999, 2002 genel seçimleri ile 2004 yerel seçimlerinde yüzde 4-6.2 arasında değişen oranlarda oy almaları siyasallaşmanın boyutlarını göstermektedir.

Bu partilere verilen oyları güdüleyen asıl faktörün Kürt milliyetçiliği olduğu, bu tercihi yapan seçmenin PKK'nın amaç ve taleplerini siyasal alana taşımak ve Kürt kimliğinin tanınmasını sağlamak amacıyla seçime giren bu partileri, etnik ortak payda nedeniyle destekledikleri açıktır. HEP'ten DEHAP'a kadar kurulan bütün partilerin etnik ve bölgesel parti niteliğinde kalmaları da bunu göstermektedir. Türk güvenlik güçlerinin 1995'ten sonra giderek kesinleşen biçimde hakimiyet kurmalarından sonraki süreçte, PKK'nın, silahlı etkinliğini yitirmeye başlamasıyla, siyasallaşma faaliyetlerine ağırlık verdiği; bağımsızlık iddiasından, siyasi diyalog çabalarına kaydığı; "barış teziyle" "PKK Türkiyelileşiyor" sloganıyla iç politikaya ağırlık koymaya yöneldiği söylenebilir. Bu durum, PKK'nın Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra "Bağımsız Kürt Devleti" iddiasından "Demokratik Cumhuriyet" iddiasına doğru strateji değişikliğine geçişinin başlangıcı sayılabilir. Abdullah Öcalan'ın Şubat 1999'da Türkiye'ye getirilmesi, yargılanması ve İmralı Cezaevine konulmasından sonra strateji değişikliği netleştirilmiştir. Öcalan, İmralı'da yazıp Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne

---

[90] Özdağ, **Türkiye…,** s:72.

gönderdiği ilk kapsamlı savunmasında, bağımsız Kürt devleti tezinden vazgeçerek, yerine demokratik Cumhuriyet tezini koymuştur. Öcalan'ın "demokratik çözüm" dediği bu strateji değişikliği "iki kurucu halk" yaklaşımıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeniden oluşturulması ve yeni anayasasında "Türk ve Kürt" olarak iki kurucu ulusun kabul edilmesi talebine dayanmaktadır. Etnik temele dayalı olmayan Türk üst kimliğini reddeden ve soruna "Türk Ulusu" ve "Kürt Ulusu" bağlamında bakan, bu çerçevede "Türkiye Ulusu" denilmesini öneren söz konusu yaklaşım; Öcalan ve PKK'nın, "Bağımsız Büyük Kürdistan Devleti" iddiasından, 1999 sonrasında geldiği çizgiyi göstermektedir. Demokratik Cumhuriyet'ten kastettiği budur. Bu bir nüve önerisidir. Aynı model Kürtlerin yaşadığı Irak, İran ve Suriye için de savunulmaktadır. "Demokratik ülke, özgür anayurt" , "Demokratik Ortadoğu, birleşik anayurt" sloganlarının özünü oluşturmaktadır. Açılımı ise Türkiye'nin "Türk-Kürt", İran'ın "Fars-Kürt", Irak'ın "Arap-Kürt", Suriye'nin "Arap-Kürt" olmak üzere iki uluslu devletler olduğunun kabul edilmesi ve buna göre yeniden yapılandırılmalarıdır. Dört ülkedeki demokratikleşmeden amaçlanan bu modelde, yine dört ülkedeki Kürtler arasında, Kürtler için "devlet olmayan bir otorite" olarak KONGRA-GEL veya KOMA-GEL (Halk Kongresi) öngörülmekte ve bu oluşumda alınacak kararlar doğrultusunda dört ülkede kurulu Kürt partileri aracılığıyla siyasi kararlar ve haklar alınması bir mekanizma olarak önerilmektedir. Öcalan, bu modeli "dört ortak devlet" olarak ifade etmektedir. Bu yapının oluşturulması sonrasında ise Ortadoğu'da mevcut sınırlar değiştirilmeden, Avrupa Birliği benzeri bir Demokratik Ortadoğu Birliği kurulması Öcalan tarafından dile getirilmektedir. PKK-KONGRA-GEL'in bağımsız Kürt devleti yerine koyduğu hedef bu şekilde tanımlanmaktadır. Öcalan'ın geliştirdiği yeni modele harita üzerinde bakıldığında, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de "demokratik ortak" konumu öngörülen Kürtler arasında KONGRA-GEL (Halk Meclisi) koordinatörlüğünde siyasal ilişki bulunacağından fiilen "Birleşik Büyük Kürdistan" oluşturulacak, ancak, bağımsız devlet olarak ilan edilmeyecek anlamı çıkmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin silahlı mücadeleyi kazanmasından ve Abdullah

Öcalan'ın Türkiye'ye getirilmesinden sonraki döneme, PKK'nın talepleri açısından bakıldığında ise siyasi ve hukuki alanda AB süreciyle örtüşen sonuçların ortaya çıktığı söylenebilir. A.Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi ve 1999 yılının sonunda Türkiye'nin AB'ye aday ülke konumunun kabul edilmesiyle başlayan reform süreci önemli düzenlemeler getirmiştir.[91]

Avrupa Birliği'nin talepleri olarak yapılan reformlar aynı zamanda PKK'nın talepleri olarak gündemde tutulmuş konulardır. Bu süreçte taleplerini AB talepleriyle aynı mecrada tutan PKK, sonuçları da örgüt başarısı olarak sunmuş ve savunmuştur.

Sonuç olarak ise, PKK-KONGRA-GEL, yapılan düzenlemelerin "Kürt sorununu" çözmeye yetmeyeceğini, Kürt kimliğinin ve kültürünün tanınması ve bunun Anayasal ve yasal güvenceye alınmasını, iki ulusu kabul eden bir anayasa yapılmasını, Kürtçe eğitime de olanak sağlanması taleplerini gündeme getirmiştir.

Abdullah Öcalan ve PKK-KONGRA-GEL'in Türkiye'nin üniter ve genel ulus-devlet çatısı altında, Örgüt açısından çok önemli sayılabilecek bir sonuç Abdullah Öcalan'ın çabalarına rağmen, PKK-KONGRA-GEL'in bölünmesidir. ABD'nin Irak'ı işgalinden sonraki süreçte, Abdullah Öcalan'ın kardeşi Osman Öcalan'ın ayrı bir örgüt kurarak PKK-KONGRA-GEL'den üst düzey isimlerle birlikte kesin olarak ayrıldığını ilan etmesi, Öcalan ve PKK-KONGRA-GEL açısından bir belirsizliği ifade etmektedir. Bu bölünmenin en önemli özelliği Osman Öcalan'ın ABD'nin yanında yer alması, PKK'nın işlevini tamamladığını belirterek ayrı bir politikaya yönelmesidir. ABD-Talabani-Barzani ittifakına katılan Osman Öcalan, liderliğini yaptığı yeni örgütü Yurtsever Demokratik Parti (Partiye Welatparez'e Demokratik-PWD) ile Abdullah Öcalan ve PKK-KONGRA-GEL'den bağımsız hareket edeceğini ilan etmiştir. ABD'nin desteklediği Osman Öcalan'ın, Abdullah Öcalan'a karşı

[91] Bila, **Hangi…**,ss:263-265.

yeni lider olarak öne çıkarılması, PKK-KONGRA-GEL ile PWD arasında hakimiyet çatışmasına yol açmıştır.[92]

Mezkur gelişmeler çerçevesinde; ABD'nin Osman Öcalan'ı yanına alarak başlattığı yeni sürecin Abdullah Öcalan ve PKK-KONGRA-GEL'in geleceği için olduğu kadar Türkiye için de çok önemli olacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan; Güvenlik birimlerince hazırlanan bir rapora göre, Güneydoğu Anadolu bölgesinde Kürt-İslamcı hareket, PKK Kürtçülüğü ve Barzani Kürtçülüğü olmak üzere 3 bölücü eğilimin yükselmeye başladığı, bu 3 hareket içinde şu aşamada en az güçlü olan Barzani hareketinin olduğu, ancak bu hareketin yükselme hızında birinci sırada yer aldığı belirtilmektedir. Raporda ayrıca; Barzani'nin Kuzey Irak'ta terör örgütü PKK güçlerinin zarar görmemesi için her türlü desteği yaptığı, bazı unsurların da kendisine katılması için çaba harcadığı, PKK mensuplarından Türkiye'de ailesi olanlara maaş verdiği hususları yer almaktadır.[93]

15. Sonuç

Kasım 1978'de gizli bir örgüt olarak kurulan ve Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunu içine alacak şekilde, Irak, İran ve Suriye'nin de belli bölgelerini kapsayan coğrafyada "Birleşik Büyük Kürdistan Devleti'ni" kurmayı amaçlayan PKK terör örgütünün bu hedefine ulaşmak için belirlediği strateji ise "savunma-denge-taarruz" aşamalarına dayanan uzun süreli halk savaşıdır. Bu çerçevede örgüt, devlet otoritesini sarsmak, halkı devletten uzaklaştırmak, alternatif otorite oluşturmak amacıyla silahlı propaganda yöntemini benimsemiş ve 1984 yılından itibaren kırsal kesimlerden başlayarak, yaygın terör eylemlerine girişmiştir.

---

[92] Bila, **Hangi…**,ss:266-267.

[93] Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 2007.

Türk Sol Örgütlerinin, Kürt sorununa yaklaşımlarına/çözüm önerilerine bir tepki olarak ortaya çıkan ve kuruluşunu ilan ettiği tarihten itibaren, asıl amacının öncelikle Kürt halkına Kürtlük bilinci vermeyi, bilahare siyasallaşmayı sağlamak olduğu bilinen PKK'nın, yaklaşık 30 yıldır sürdürdüğü silahlı mücadelede kabul edilmese de başarılı olduğu söylenebilecektir.

1990'lı yıllardan itibaren TBMM'ye girmeyi başaran örgüt, Kasım 2002 seçimlerinde barajı aşamadığından milletvekilliği kazanamamış olmasına rağmen, Mart 2003 mahalli seçimlerinde, Türkiye genelinde 56 Belediye Başkanlığı ile Belediye ve İl Genel Meclis üyeliklerini ele geçirmiştir.

Bu bağlamda güneydoğu Anadolu bölgesinde yükselmekte olan bu bölücü eğilimlerin etkisiz hale getirilmesi için öncelikle devlet kurumlarının konuyu bir bütün olarak ele alması ve bu yönde yaklaşımda bulunması, önlemlerini bu çerçevede alması gerekmektedir. Askeri önlemlerin yanında, adli, siyasi, sosyal ve ekonomik önlemlerin de alınması gerekmektedir. Aksi takdirde, bölgedeki gelişmelerin görünürde daha da olumsuz yöne hızla kayabileceği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan; PKK tamamen ortadan kaldırılsa/ örgüt kendisini feshetse dahi, Kürt halkına etnik bilinci yerleştirmesinden dolayı, sürdürdüğü silahlı mücadelede kısmen de olsa başarılı olduğu, bundan sonraki mücadelesini ise diğer Kürtçü örgütlerle birleşerek siyasi platformda devam ettireceği, ayrıca, Türkiye'nin resmen kabul etmemesine karşılık K.Irak'ta varlığını fiilen sürdüren federe, bilahare bağımsız bir Kürdistan kurulması ile birlikte bu oluşumu planlayan ülkelerin desteğiyle birleşme çabalarına/arayışlarına gireceği, düşünülmektedir.

Son dönem itibarıyla da PKK/KONGRA-GEL terör örgütünün; üst düzey yöneticileri tarafından Mayıs 2007 ayı ortalarına kadar sözde ateşkes sürecinin korunacağı açıklanmış olsa da önümüzdeki günlerde örgüt mensuplarının fırsat bulmaları halinde şehir merkezlerinde ses getirici eylem girişimlerinin, dağlık alanda ise mayınlama, tuzaklama tarzı eylem arayışlarının devam ettiği, bölgedeki diğer unsurlarla karşılıklı çıkar ilişkileri kapsamında faaliyetlerini sürdüreceği, Irak kuzeyindeki kaçakçılardan silah, malzeme ve teçhizat temin etme yönündeki gayretlerine hız kazandıracağı değerlendirilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM
PKK'NIN TÜRK – ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

1.Giriş

Türk dış politikası "toprak bütünlüğünü korumaya yönelik güvenlik endişeleri", "ülkenin refah düzeyinin yükselmesini sağlayacak yeterli sermaye birikiminin sağlanması" ve "rejimin ya da hükümetlerin devamlılığını mümkün kılacak içeriye dönük mesajlar" çerçevesinde bir dış politika izlemeye çalışmaktadır. Türkiye'nin herhangi bir ülkeyle ilişkilerinde günümüzde de bu yaklaşım geçerliliğini korumaktadır.

Yaklaşık iki yüz yıla yaklaşan Türk-Amerikan ilişkileri, II.Dünya Savaşı'ndan sonra, bu üç unsurun birlikte bulunduğu dönemlerde gelişme kaydetmiş, bu unsurlardan biri ya da birkaçının yokluğunda ilişkilerde gerileme ve gerginlik yaşanmıştır.

Resmi olarak 1830 yılında Osmanlı döneminde başlayan Türk-Amerikan ilişkileri 1917-1927 arasında kesintiye uğramış, ancak daha sonra normale dönmüştür. 1946-1954 yılları arasında sorunsuz ilerleyen Türk-ABD ilişkileri Türkiye'nin 1952'de NATO'ya kabulü ile askeri ilişkiler kurumsal çerçeveye oturmuştur. 27 Mayıs darbesiyle başlayan yıllarda ilişkilerde yaşanan sorunlarda artış gözlenmiştir. 1964'te ABD Başkanı Lyndon Johnson'un Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmasını önlemek için Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği mektup, Türk-Amerikan ilişkilerinin dönüm noktalarından biri olmuştur. Johnson mektubundan sonra Türkiye-ABD ilişkileri inişli-çıkışlı bir seyir izlemeye başlamıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu, Türkiye'nin Ortak Savunma Anlaşmasını feshi dolayısıyla yaşanan sorunlar ikili ilişkilerin ana görüntüsünü oluşturmuştur.

Ermeni karar tasarıları, Türkiye ve Yunanistan'a yapılan yardımlarda 7/10 oranı vb. konular nedeniyle Türk-ABD ilişkilerinde zaman zaman gerginlik yaşansa da Soğuk Savaş dönemi ve sonrası ilişkiler stratejik ortaklık seviyesine kadar yükselmiştir.

Diğer taraftan, PKK'nın kurulmasıyla ilişkileri inişli-çıkışlı hale getiren Kürt sorunu, PKK konusunda uyguladığı çifte standart politikası, zaman zaman müttefikliğe gölge düşürse de ilişkiler çok fazla zedelenmeden devam etmekteydi.

1 Mart 2003'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Irak'ta ABD'ye destek olmak için askerlerine Türk topraklarını açmayı öneren hükümet tezkeresinin reddi ilişkilerde ağır yaralar açtı. Bunun üzerine ABD'nin müttefik olarak Talabani ve Barzani'yi kabul etmesi Kürtlerle Kuzey Irak'ta işbirliği yapması, Türk askerinin başına çuval geçirmesi, ilişkilerde güven ve bunalım sonucu doğurmuştur.

Bu çerçevede, tarihsel süreç içerisinde zaman zaman inişli/çıkışlı, ilerleme/gerileme ve gelişme/değişme gösteren Türk-ABD ilişkileri, ABD'nin Kuzey Irak'ı işgali öncesi Türkiye'nin topraklarını kullanma, yardım sağlama girişimlerini içeren 1 Mart 2003 tarihli tezkere'nin TBMM'nce reddedilmesi ilişkilerde ağır yaralar açmıştır.

2. 2003 Irak Savaşı'na kadar Türk-ABD ilişkileri

1830 yılında Osmanlı döneminde resmi olarak başlayan Türk-Amerikan ilişkileri 1917-1927 yılları arasında on yıllık dönemde kesintiye uğramıştır. Bu süre zarfında meydana gelen en önemli gelişme ABD Senatosunun yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasında 1923 yılında imzalanan Dostluk ve Ticaret Antlaşmasının onaylamayı reddetmiş olmasıdır. Diplomatik ilişkiler, 1927 yılında yeniden başladıktan sonra, ilişkiler göreceli

olarak iyi bir yönde ilerlemeye başlamıştır. Bununla birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler bu zaman içerisinde asgari düzeyde seyretmiştir.

"Başlangıcından sonuna kadar Osmanlı-ABD ilişkilerinin tüm evrelerinde göze çarpan temel özellik, Osmanlı Devleti'nin çekingen ve ihtiyatlı, ABD'nin ise hevesli ve atak davranmasıdır."[94]

II.Dünya Savaşı'ndan sonra büyük gelişim kaydeden Türkiye-ABD ilişkilerinde SSCB'nin Türkiye'den toprak dahil taleplerde bulunması belirleyici rol oynamıştır. 1947'de açıklanan Truman doktrini çerçevesinde verilmeye başlanan Amerikan yardımından bu yana Türkiye ve ABD genel olarak sıkı ve samimi ilişkilere sahip olmuşlardır. [95]

Bu çerçevede; ABD ile Türkiye'yi bir ittifak sistemi içinde bir araya getiren temel neden, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin güvenliğine karşı oluşturduğu tehdittir. Osmanlı İmparatorluğu ve Rus Çarlığı arasında çatışma ve savaşların başladığı devirlerden beri Rusya Türkiye için hep potansiyel bir tehlike oluşturagelmiştir.

Sovyet talepleri neticesinde dengeleyici güç arayışına giren Türkiye, "NATO'nun güney kanadını güçlendireceği düşüncesiyle ABD'nin üyelik başvurusunu da desteklemesi neticesi" 1952'de NATO'ya girmiş ve konjonktürün de etkisiyle Türkiye tamamen Batı'ya yönelmiştir. 1945-60 arasında Türkiye, ABD başta olmak üzere Batı ile dostça ilişkiler tecrübesi yaşamıştır. Aynı dönemde, Türkiye'nin SSCB ve Ortadoğu ile ilişkilerinde ise soğukluk yaşanmaktaydı. 1945-60 arası pürüzsüz ilişkileri, 1960-80 arasında sorunlu bir dönem takip etmiştir. 1960'larda özellikle Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasıyla, bazı sorunlar Türkiye-ABD ilişkilerini gölgelemeye başlamış ve Türk-Yunan ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. 1960-80 arasında Kıbrıs

---

[94] Erhan, **Türk-Amerikan …** , ss:92-94.

[95] Uslu, **Türk- Amerikan İlişkileri … ,** s:17.

sorunu Türk dış politikasında temel gündemi oluşturmakta ve bu sorun Türk dış politikasına büyük ölçüde şekil vermekteydi. Bu dönemde, 1962 Küba Krizi ve SSCB ile ABD arasındaki bir anlaşma sonucu Jüpiter füzelerinin Türkiye'den çekilmesi, 1964'te Johnson Mektubu, haşhaş üretimi yasağı, 1975-78 arası Türkiye'ye yönelik silah ambargosu iki ülke arasındaki önde gelen sorunlardı.1980'lere, hatta 1980'lerin sonlarına kadar Türk-Amerikan ittifakı iki kutuplu dünya ittifaklarının tipik bir örneği olmaya devam etti. Dünyanın iki düşman kampa bölündüğü Soğuk Savaş döneminde süper güçler arasındaki ilişkinin türü, Türk-Amerikan ittifakını da etkiledi.[96]

1980'lerde Kıbrıs sorununun Türk Dış Politikası üzerinde etkisi azalmış ve Türk-ABD ilişkileri gelişmeye başlamıştır. 1979'da İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesi, Türk-ABD ilişkileri üzerinde önemli bir etki yapmıştır. Şah'ın İran'da devrilmesi ile ABD bölgede bir dostunu, müttefikini kaybederken, üstelik anti-Amerikan İslamcı bir rejimin kurulması, ABD'yi çok tedirgin etmiştir. Bu durum karşısında müttefik olarak Türkiye'nin bölgedeki önemini artırmıştır. Ayrıca, 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgali Soğuk Savaş'ın tırmanmasına yol açarak, Türkiye'nin ABD için önemini artıran ve ABD'yi Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeye teşvik eden diğer bir faktör olmuştur. Diğer taraftan, 12 Eylül 1980 askeri ihtilali ilişkileri düzeltme konusunda ABD'ye yeni bir imkan sunmuştur. Türkiye'deki askeri rejim üç yıl sürmüştür. Üç yıl süren askeri yönetim sonrası genel seçimlerde iktidar olan Özal, ABD ile yakın ilişki kurmuş ve bu yöndeki desteğini Körfez Savaşı sırasında ABD'den esirgememiştir. Ancak bu dönemde bile özellikle Ermeni Sorunu, Kürt sorununun yavaş yavaş ortaya çıkması, Türk-Yunan anlaşmazlığına bağlı sorunlar ve Kıbrıs Sorunu, yardım, askeri ve ekonomik konular ilişkilerde pürüz olmaya devam etmiştir. Ancak, ilişkilerin gölgelenmesine izin verilmemiştir.[97]

---

[96] Uslu, **Türk- Amerikan İlişkileri…** , s:25.

[97] Dumanlı, Cihangir, "Türkiye ile ABD'nin Çıkarları Örtüşüyor." **Cumhuriyet Strateji**, 3 Temmuz 2006.

"Soğuk Savaş döneminde Varşova Paktı ile NATO gerilimlerinden en çok etkilenen ülkeler arasında yer alan Türkiye, 20. Yüzyılın ikinci yarısı boyunca ABD ile SSCB'nin arasında denge kurmak zorunda kalmıştır."[98]

Türkiye'nin, askeri ve ekonomik yardım ihtiyacı ve ABD'nin Türkiye'nin bu konudaki isteklerine verdiği karşılık Türk-Amerikan ilişkilerinde her zaman rol oynayan diğer bir önemli husus olmuştur.

2.1. Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler

Soğuk Savaş sonrası iki ülke arasında "Stratejik Ortaklık" seviyesinde değerlendirilen/ nitelendirilen ve üst seviyelere tırmanan Türk-ABD ilişkileri 2003 yılında dibe vurmuştur. Bu dönemdeki ortak tehdit algılaması sonucu Türkiye'nin ABD ile müttefik olmasını sağlamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Türkiye-ABD ilişkileri zayıflamamış, bilakis tam tersine gelişmiştir. İngiltere ve İsrail kadar olmasa da, bu ilişki stratejik ortaklık olarak adlandırılabilecek bir seviyeye yükselmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD tek süper güç haline gelmiştir. Bu konumu koruyabilmek için ABD küresel ve bölgesel dengeleri muhafaza etme, gelişmeleri gözlemleme ve yönlendirme ihtiyacını hissetmiş ve hala da hissetmektedir. ABD bir taraftan Asya'daki oluşmaya başlayan küresel rakiplerle mücadele etmeye çalışırken, diğer taraftan Avrupa'da gelişen Avrupa Birliği adıyla mesafe kaydetmiş olan bütünleşme hareketini de gözlemlemek, yönlendirmek ve böylece kendi pozisyonunu muhafaza etmek zorunda kalmıştır. "Küresel imparatorluk hedeflerini yerine getirmek için dünyanın kritik bölgelerinde önemli askeri güçleri bulunduran ABD, gelecekte karşısında bütünleşmiş, rakip bir Avrupa görmek istememektedir. 2003 Irak

---

[98] Balbay, Mustafa, **Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri,** İstanbul, Çağ Pazarlama, Gazete, Dergi, Kitap, Basın ve Yayın A.Ş. ,2004 s: 19.

savaşı sırasında NATO'dan gelen çatlak sesler, AB içinde özellikle AB'nin motoru kabul edilen Fransa ve Almanya'nın ABD'ye karşı tavır almaları ve üstelik bu iki ülkenin Rusya ile yakınlaşması ABD için geleceğe dair önemli göstergeler olmuştur. Bu nedenle ABD Avrupa'daki gelişmeleri gözlemlemek ve yönlendirmek istemektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yükselişe geçen diğer bir tehdit Uluslararası Terörizm olmuştur. 11 Eylül 2001'de Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı, bu tehdit karşısında dünyanın en büyük gücünün bile aciz kalabileceğini gözler önüne sermiştir. Irak savaşı sonrası terörist saldırılar Irak dışına; S.Arabistan ve Türkiye gibi ülkelere de sıçramıştır. Örneğin Türkiye'de Sinagoglara, bir bankaya ve İngiliz Konsolosluğu'na saldırılar yapıldı. Böylece hem Türkiye, hem İsrail, hem ABD ve hem de İngiltere'ye mesaj verilmiş oldu.[99]

Soğuk Savaş sonrası bir çok bölgede oluşan istikrarsızlıkları, sorunları süper güç olarak çözmeye çalışan ABD, yeni dönemde BM ve NATO'yu da etkin bir şekilde kullanmıştır/ kullanmaktadır. Fakat ABD, küresel ve bölgesel gelişmelere ve sorunlara karşı politika üretebilmek, önlemler alabilmek için bu yönde küresel ve bölgesel müttefiklere de ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçevede soğuk savaş sonrası dönemde Türkiye, ABD tarafından stratejik, psikolojik, kültürel ve ideolojik sebeplerden dolayı daha önemli bir ortak olarak görülmeye başlanmıştır.

2.1.1. Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Önemi

Soğuk Savaş sonrası dönemde, bir çok nedenden dolayı ABD küresel ve bölgesel sorunlarla mücadele bağlamında Türkiye'nin önemli roller oynayabileceğine inanmıştır. Türkiye'nin Batı ittifakı ve ABD açısından taşıdığı stratejik önemi Türk-Amerikan ittifakının güçlü, etkili dayanıklı olmasını sağlayan en önemli faktörlerden biriydi.

---

[99] İdris Bal, " Türk ABD İlişkileri, ABD ve NATO ile İlişkiler, ABD'nin Türk Ordusu Düşmanlığı; Tehditten Silah Çekmeye" **21.Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Ankara, Ankara Global Araştırmaları Merkezi, 2006, ss:152-153.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Doğu-Batı zıtlaşmasının ortadan kalkması, Türkiye'nin yeni dönemde diğer ülkeler gözünde stratejik açıdan ikinci planda kalarak bu gelişmelerden en fazla zarar gören devlet konumundaydı. Soğuk Savaş sonrası NATO alanı dışında gerçekleştirilen ilk kuvvet kullanımı ve müdahaleyi temsil eden Körfez krizinin çıkışıyla birlikte Türkiye yeniden stratejik açıdan en önde yer aldı.

ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde birden değil, fakat tedrici bir şekilde Sovyetlere karşı Türkiye'nin Batı ittifakının köşe taşlarından biri olabileceği inancına ulaştı. Bu yüzden ABD, Sovyetlerin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'ya yayılma yolları üzerinde doğal engel oluşturduklarını düşündükleri Yunanistan ve Türkiye'ye ekonomik ve siyasi destek sağlama yoluna gittiler. ABD'ye göre Türkiye ve Yunanistan'ın kaybedilmesi durumunda Doğu Akdeniz ve Ortadoğu bölgesinin tümü kaybedilecekti. 1950'liler boyunca Amerikalılar Türkiye'yi hep Sovyetler Birliği'ni çevreleme ve durdurma politikalarının önemli bir halkası olarak gördüler ve bu doğrultuda önemli bağlar oluşturdular.[100]

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin Ortadoğu politikalarını belirleyen konu başlıkları arasında "enerjinin dünya pazarlarına kesintisiz ulaştırılması" bahanesiyle petrol kaynakları üzerinde denetim sağlanması; "medeniyetler arası buluşma adına" radikal İslam'ın etkisizleştirilmesi; "Çifte Çevreleme" stratejisiyle İran ve Irak'ın izole edilmesini, böylelikle bölge ülkelerinin kitle imha silahlarına sahip olmalarının engellenmesi sayılabilir.[101]

1917'deki Rusya'daki Bolşevik İhtilali sonrası Komünizm tehlikesi çerçevesinde, Türkiye, NATO içinde bu tehlikeye karşı Batı savunması için bölgede önemli bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise

---

[100] Uslu, **Türk-Amerikan İlişkileri…,** s:88.

[101] Latif, **Çelişkiler Projesi… ,** s:22.

Türkiye'nin etrafındaki tüm bölgeler istikrarsızlaşmıştır. Bu gelişmeler Türkiye'yi dünya politikasında çevre olmak yerine merkez haline getirmiştir. Bu durum ise, ABD'yi Türkiye ile işbirliğine teşvik etmiştir. Bu nedenle Türkiye-ABD ilişkileri zayıflamak yerine güçlenmiştir, hatta bu ilişkiler "Stratejik Ortaklık" olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Soğuk savaş sonrası dönemde Türkiye ve ABD hem bölgesel, hem de küresel seviyede işbirliği yapmaya başlamıştır. 1980'lerdeki bazı gelişmeler Türkiye'nin Amerika için önemini daha da artırmıştır.

Bu gelişmeler şunlardı.

1. Ortadoğu'nun, Batı ülkelerinin ekonomik refahları için hayati önem taşıyan hammaddeler ve özellikle enerji açısından temel kaynak olma vazifesini görmeye devam etmesi,

2. Sovyet askeri gücünün güney bölgelerinde artması, Afganistan'ın SSCB tarafından işgali, Suriye'de artan Sovyet askeri gücünün güney bölgelerinde artması,

3. 1979'daki İran devrimi ve sonrasında siyasi İslam'ın etkisini artırması bölgenin istikrarına yönelik tehditler ortaya çıkarması,

4. İran rehine krizinin ortamı gerginleştirmesi,

5. 1980'ler boyunca devam eden İran-Irak Savaşı bölgenin istikrarını sarsması,

6.1980'lerde Türkiye'nin doğusundaki bazı havaalanlarının genişletilmesi, Ortadoğu'da acil durumlarda hemen kullanılabilecek kuvvetler açısından Türkiye'nin önemi artırması,

7. 1991'de Irak' a karşı oluşturulan koalisyon içinde ve savaş sırasında Türkiye'nin önemli rol oynaması,

Amerikalı yetkililerin Türkiye'nin stratejik önemini yeniden Ortadoğu bağlamında değerlendirmelerine neden oldu.[102]

---

[102] Uslu, **Türk-Amerikan İlişkileri…,** s:208.

SSCB'nin dağılması sonrası oluşan Avrasya'daki güç boşluğu ile ilgilenme bağlamında iki ülke Orta Asya'da işbirliği içinde politika üretmişlerdir. Türk modeli Kafkas ve Orta Asya'daki Müslüman nüfuslu ülkelere takip edilmesi gereken bir yol olarak ortaya atılmıştır. Türk modeli ile kastedilen Türkiye'deki işleyen hali hazırdaki yönetim biçiminden ziyade bazı önemli prensiplerdi. Türk modeli terimi sembol olarak, çok partili demokrasi, Müslüman toplumda laiklik, pazar ekonomisi, Batı'ya yakınlık ve Batı ile işbirliği özelliklerini ifade için kullanılmıştır. Amaç bu ülkelerin dikkatlerini İslami Ortadoğu, özellikle İran ve S.Arabistan yerine Batı'ya çekmekti. Sonunda bu politika başarılı da olmuştur. ABD hem Rusya, hem de Çin'i dengelemeye çalışırken, SSCB sonrası bağımsız olmuş Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını korumalarını ve güçlendirmelerini de istemektedir. Türkiye ise, Kafkasya ve Ortadoğu'daki Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını destekleme bağlamında da önem taşımaktadır. Bölgeye yakınlığının ötesinde Türkiye'nin bölge ile etnik, dinsel, kültürel-dilsel yakınlıklara da sahip olması, ABD'yi Türkiye ile işbirliğine teşvik etmiştir. Türkiye de temelde kültürel ve tarihi sebeplerden dolayı, tabii müttefikler olarak gördüğü bu cumhuriyetlerin bağımsızlıklarının güçlenmesini istemekteydi. Böylece, Rusya da sınırlanmış olacaktı. ABD ayrıca, Rusya'dan Orta Asya'ya, Karadeniz'den İran'a uzanan enerji olanaklarıyla dolu bir Kafkaslar bölgesindeki Rusya'nın petrol ve doğalgaz taşımacılığındaki tekelini de kırmayı amaçlamakta, ayrıca İran'ı da izole etmek istemekte, bu nedenle ABD, İran ve Rusya'yı bypass eden, Türkiye üzerinden geçen ve 2006'da hayata geçirilen Bakü-Ceyhan projesini desteklemektedir. Global bazda oluşan bir güç olarak ABD, AB'yi yönlendirmek ve gözlemlemek istemektedir. Bu bağlamda AB içindeki gelişmeleri takip etmek ve yönlendirmek için İngiltere'nin yanında üye olması halinde ikinci bir araç olabilir. Bu yüzden, ABD'nin Türkiye'ye AB üyeliği için desteği, Türkiye'nin de ABD'den bu konuda desteğini talep

etmesinin, global bazda kültürel diyalogun ötesinde, bu açıdan da ele alınmalıdır.[103]

11 Eylül saldırıları öncesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin geri kalmış İslam dünyasına model olmasına/ yapılmasına ilişkin iddialar ortaya atılmıştır. Daha 11 Eylül saldırıları yapılmadan önce de, ABD Başkanı Clinton tarafından da, Türkiye'yi İslam Dünyası için bir model olarak işaret etmiş ve gelecek yüzyılın şekillenmesinde Türkiye'nin alacağı rolün önemli olduğu ileri sürülmüştü.

Özellikle 11 Eylül saldırıları Türkiye'yi, daha da değerli hale getirmiştir. Türkiye, İslam Dünyası ile Batı arasında köprü olarak kabul edilmekte, diyalog ve barış için Türkiye'nin rolü önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin, küresel bazda kendine düşen rolü oynayabilmesi için önce kendi içinde sorunlarını çözüp, toplumsal konsensüsü yakalayabilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin geçmişe dayanan önce sağ-sol, daha sonra ASALA ve son dönemde PKK ile mücadelede terörle mücadele tecrübesi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, bu tecrübeler teröre karşı global savaşta Türkiye'yi önemli bir yere koymaktadır. Bölgesel problemler de ABD'yi Türkiye ile işbirliğine teşvik eden önemli bir faktördü. Türkiye, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasların ortasında stratejik olarak önemli bir yer işgal etmektedir. Çevresindeki bölgelerle etnik, kültürel, tarihi bağlarından dolayı Türkiye bölgede anahtar ülke haline gelmiştir. Osmanlının bu bölgeleri (Orta Asya hariç) uzun süre yönetmesi ve bu ortak tarihe sahip olması etnik, kültürel ve psikolojik yakınlıklara yol açmıştır. Türkiye bölgede uygulanan/ uygulanacak güvenlik, tarihi ve kültürel sebeplerle, hiçbir senaryonun dışına çıkarılamaz hale gelmiştir. II. Körfez Savaşı'nda (1991) Türkiye'nin önemi görüldüğü gibi, Balkanlardaki ve Kafkaslardaki gelişmeler de bunu göstermiştir. Türkiye'nin oynayabileceği küresel ve bölgesel rollerin yanında,

[103] Bal, **21.Yüzyılda … ,** s: 157.

göz ardı edilmemesi gerekir. Türkiye'nin, Batı değerleri temelinde kurulmuş olması ve Batı'nın da, Türkiye için ulaşılması gereken bir hedef olarak kabul edilmesi, hem bölgesel, hem küresel politika için önemli ve ABD'nin Türkiye'ye önem vermesinde bu faktörün de ilave bir rolü vardır. İşte bu faktörlerden dolayı ABD, Türkiye'ye Soğuk Savaş sonrası dönemde hem küresel, hem de bölgesel gelişmelerle ilgilenme bağlamında önem vermiş ve ilişkiler bu sayede "Stratejik Ortaklık" seviyesine çıkmıştır. Ancak bu ilişkilerin gelişiminde ABD'nin beklenti/ kaygılarının yanı sıra, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde beklenti, kaygıları da söz konusu ilişkilerin gelişiminde belirleyici olmuştur. [104]

2.1.2.Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Önemi

Türkiye'nin Ortadoğu, Orta Asya ve Balkanlar gibi dünyanın önemli istikrarsız bölgelerinin birleştiği kavşak noktasında bulunmasından kaynaklanan stratejik konumu, ABD için vazgeçilemez bir dış politika faktörüdür. Türkiye, Batı ve ABD açısından Soğuk Savaş döneminde de önemli bir ülke olmuştur.

SSCB ve Bulgaristan'a komşu olan Türkiye bu dönemde SSCB-Komünizm yayılmacılığına karşı görevi görmekteydi. Ancak, Doğu Bloku ve SSCB dağıldıktan, komünizm de bir ideoloji olarak tehdit olmaktan çıktıktan sonra Türkiye'nin bu bağlamda ABD ve Batı için önemi de yok olmuş, Türkiye önemli olduğunu ispat edecek yeni arayışlara yönelmiştir. Bu çerçevede fikir babalığını Özal'ın yaptığı "Türkiye Karadeniz Ekonomik İşbirliği" (KEİ) Projesini ortaya atmıştır. Pakistan ve İran ile ilişkilerini Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) çerçevesinde geliştirmeye çalışmıştır. Bu arada ABD'nin Türkiye'ye önem verip yakınlaşması, bölgede ve Avrasya'da roller önermesi Türkiye'yi sevindirmiştir. Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ile

---

[104] Bal, **21.Yüzyılda …** s:158.

sorunlar, Ermeni sorunu, Terörizm, Su sorunu başta olmak üzere, dış politika konularında yalnız bırakılan Türkiye, müttefiklerinden beklediği desteği görememiştir. Bu nedenle güçlü ve etkili dış desteğe ihtiyaç duyan Türkiye bir dost arayışına girmiş, bu konuda ABD'yi istediği desteği alabilecek güçlü bir müttefik olarak görme eğilimine girmiştir. Kıbrıs sorunu ve Türk-Yunan ilişkileri konularında ABD'den Türkiye'ye beklenen destek gelmese de, Türkiye'yi terör konusunda destekleyen ABD, Yunanistan ve İtalya'nın Öcalan'ı gizlemeye çalıştığı bir ortamda Türkiye ile işbirliğine gitmiştir. Fakat Kürt sorunu konusunda görüş ayrılıkları halen mevcuttur. Diğer taraftan, SSCB'nin dağılması Türkiye'yi mutlu etse de, Rusya'nın hala güçlü ve nükleer bir güç olarak bölgedeki varlığı, Türkiye'yi tedirgin etmekte ve denge arayışına gitmesine yol açmaktaydı. Her ne kadar Türkiye, NATO üyesi olsa da, NATO'nun rolü önemli ölçüde değişmiş ve ABD ile direkt yakınlaşma Türkiye için bu bağlamda daha öncelikli/ tercih edilir olmuştur. ABD'nin anlam kazanmasına yol açan diğer bir faktör ise ekonomik ve teknolojik konulardır. Soğuk Savaş sonrası karşı karşıya kaldığı ekonomik krizlerin yanı sıra, 2001'de yaşadığı, kriz etkisini uzun süre devam ettirmiştir. Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu hem parasal, hem de teknolojik desteği verebilecek en iyi ülkenin ABD olduğu düşünülmektedir. Ancak ABD'nin sağladığı bu teknolojik destek Türkiye'yi özellikle savunma sanayisinde ABD'ye büyük ölçüde bağımlı hale getirmiştir. Bu durum ise Soğuk Savaş sonrası dönemde de, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini geliştirerek devam etmesine yol açan diğer bir etken olmuştur. Genel olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye ve ABD, dünyaya bakış ve gelişmeleri değerlendirme bakımından bir çok ortaklıklara sahiptirler. Her iki taraf da Kafkaslar'da, Orta Asya'da, Balkanlar'da, Orta Doğu'da barış ve istikrardan yanaydı. Hem ABD, hem de Türkiye bölgedeki Rus nüfuzunu kırmaya, yeni Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını güçlendirmeye çalışıyorlardı. Her iki ülke de bölgede İran'ı kontrol altında tutmak istiyor ve İran rejiminin Orta Asya ülkelerine ihraç edilme tehlikesinden çekiniyorlardı. ABD, Ortadoğu'da İsrail'i destekleyip, onun yalnızlığını gidermeyi ve Ortadoğu'da barışı sağlamayı

amaçlarken, Türkiye'de özellikle 1996 sonrası İsrail ile güvenlik kaygılarından dolayı yakınlaşmaya başlamıştır. Bu yakınlık ABD'yi fazlasıyla memnun etmekteydi. Türkiye, Ortadoğu'daki barış sürecini desteklemekte, Filistin kesimi ile de ilişkilerini iyi tutmaya çalışmaktadır. Uluslararası Terörizm ve Radikalizm her iki ülke tarafından ortak tehdit olarak kabul edilmektedir. Çıkarların büyük ölçüde örtüşmesi savaş sonrası dönemde Türkiye ve ABD'yi yakınlaştırmıştır.[105]

Temel olarak yukarıdaki etkenler sayesinde Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye de, ABD ile işbirliğine ihtiyaç duymuştur. Sonuçta, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Türkiye-ABD ilişkilerinin "Stratejik Ortaklık" olarak adlandırılmasına yol açmıştır.

Diğer taraftan, her ne kadar Soğuk Savaş sonrası Türkiye-ABD ilişkileri Stratejik Ortaklık" olarak adlandırılsa da, iki ülke arasında bir çok konuda farklı yaklaşım ve görüş ayrılıkları da varlıklarını devam ettirmiştir. K.Irak ve Kürtler, Ermeni Sorunu, Yunanistan ile ilişkiler konusu, Kıbrıs, Türkiye'deki İnsan Hakları konularında Türkiye ve ABD görüş ayrılıkları içerisindeydi. Bu görüş ayrılıkları yüzünden, ilişkileri tanımlamak için kullanılan "Stratejik Ortaklık" söylemi de tartışmaya açık hale gelmiştir. Fakat iki taraf da uyuşmazlık konularına vurgu yapmamaya, örtüşen çıkarları öne çıkarmaya gayret etmiştir. Bu çerçevede, uyumlu ilişkiler 2003 Irak Savaşı'ndaki sorunlu döneme kadar devam etmiştir.

3. 2003 Irak Savaşı

Dünya'nın sayılı istikrarsız bölgelerinden ve çıkar çatışmalarının başında gelen Ortadoğu'da istikrarsızlığı hazırlayan bir çok faktör vardır.

---

[105] Bal, **21.Yüzyılda …,** ss: 159-162.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yeni problemler de ilave olmuştur. Bu bağlamda Irak'ın 1990'da Kuveyt'i işgali bariz bir örnektir. Ortadoğu istikrarsız ortamıyla dünyadaki terörist örgütler için güvenli bir sığınak haline de gelmiştir.

Yakın geçmişte bölgede Arap-İsrail savaşları ve devam eden Filistin sorunu dışında, Irak-İran savaşı, Irak'ın Kuveyt'i işgali ve bunu takip eden ABD liderliğindeki koalisyon güçlerinin Irak'a karşı savaşı ve Kuveyt'in bağımsızlığına tekrar kavuşması gerçekleşmiştir. ABD'nin Irak'a saldırı konusundaki ısrarı, Irak'ın bölgeye yön verecek bir güç olmasını engellemekten başka, savaş sonrasında yeni dünya düzeni projesinin de bir parçası olarak Ortadoğu bölgesine şekil verme düşünceleriyle de ilgiliydi.[106]

ABD, dünyadaki tek hegemon güç olarak kalmak istiyordu. Bunun içinse dünyayı kendi düşüncelerine uygun olarak yeniden "inşa" etmek niyetindeydi. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesini bahane ederek Ortadoğu'ya savaş yoluyla müdahalenin ve yeniden yapılandırmanın ilk aşamasını başlatan ABD'nin temel stratejisi, "yeni bir rakip gücün küresel düzeyde karşısına çıkmaması, çıkacak olanların hemen etkisizleştirilmesi" şeklindeydi. I. Körfez Savaşı bu anlamda rakip ülkelere karşı gözdağı vermek amacıyla başlatılmış bir savaştı.[107]

Savaş sonrası ABD'nin politikalarına ve girişimlerine bakmak, bu ülkenin Irak'a karşı savaş açmadaki kararlılığına da ışık tutacaktır.

II.Körfez savaşı sonrasında Saddam'ın iktidarda kalması özellikle ABD yönetimini rahatsız etmeye devam etmiş ve 11 Eylül saldırıları sonrası oluşan rüzgarı arkasına alan ABD, Saddam yönetimine 2003 yılında son vermiştir.

---

[106] Uslu, **Türk …,** s:288.

[107] Latif, **Çelişkiler …,** s:59.

2003 Irak Savaşı bir taraftan küresel güçler arasında görüş ayrılığına, yol açarken, diğer taraftan Türkiye-ABD ilişkilerinde ciddi sorunlara sebep olmuştur. Aslında 2003 savaşına (III. Körfez Savaşı) kadar Türkiye, ABD ile Irak konusunda devamlı işbirliği içinde olmuştur. II.Körfez Savaşı'nda ABD ile işbirliği yapmış, daha sonra ise Kuzey'deki Kürtlerin Saddam rejiminden korunması için Çekiç Güç ve Kuzeyden Keşif Gücü bağlamında işbirliğine devam etmiş, ekonomik olarak büyük zarar görse de ilk günden itibaren ambargoya riayet etmiştir. Saddam'ın K.Irak'ı kontrolünün engellenmesinde Türkiye anahtar rol oynamıştır. Türkiye'nin işbirliği olmadan Saddam'ın K.Irak'ı kontrol etmesini engellemek çok zor olacaktı. Fakat III.Körfez Savaşı'nda (2003) Türkiye'nin ABD taleplerine olumsuz cevap vermesi ilişkilerde sorunlara yol açmıştır. Bu Türkiye'nin ABD'ye yönelik devamlı bir şekilde işbirliğine açık politika anlayışında bir değişiklik anlamına da gelmekteydi.[108]

3.1. ABD ve 2003 Irak Savaşı

1991 yılındaki Irak harekatında başta Türkiye olmak üzere, uluslararası kamuoyu ve BM kararlarının desteği ABD'nin savaştaki meşruiyetini haklı kılmaktaydı. Ancak, söz konusu savaşı müteakip, ABD'nin uyguladığı/ uygulattırdığı, ambargolar henüz beklenen sonucu sağlamamıştı.

Bu çerçevede ABD'ce, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunun, ayrıca, yeni silahlar edinme çabası içinde bulunduğunun ileri sürülmesi üzerine, BM denetçileri Irak'ta bir dizi denetim yapmıştır. Ancak, silah denetçilerinin faaliyetlerini ve uluslararası camianın Irak'a baskısını yeterli bulmayan ABD, 11 Eylül saldırıları sonrası oluşan rüzgarı da arkasına alarak Saddam'ı devirmiştir. 1991'deki Irak harekatında Türkiye'nin yanı sıra, BM

---

[108] Bal, **21.Yüzyılda…,** s:163.

kararları ve geniş bir cephenin desteğini alan ABD, bu harekatında istediği/ beklediği desteği bulamamıştı.[109]

Bu defa Fransa, Almanya, Rusya ve Çin muhalefetinden dolayı BM Güvenlik Konseyi'nden işgali meşrulaştıracak yeni bir karar çıkartamayan ABD, yeni bir BM kararının Irak'a müdahale için şart olmadığını ve 1441 sayılı kararın savaşı meşrulaştırdığını öne sürmüştür. Bu bağlamda, ABD, Irak operasyonuna haklılık kazandırmak için sık sık özel istihbarat bilgilerini de bu hususta destek sağlayacağına inandığı Türkiye ile paylaşmıştır.

Temel olarak bu savaş, ABD tarafından teröre karşı global savaşın bir parçası olarak değerlendirilmiştir. İlk adım Afganistan'da Talibanı devirmek ve bu rejimin desteğini sona erdirmek olmuştur. İkinci adım ise Saddam'ın Irak'taki rejimine son vermek olarak kendini göstermiştir.

ABD, Irak planları ve teröre karşı savaş hedeflerini içeren "stratejik planı"nı dört aşamalı öngörmüş, halinde olup, bu planda herhangi bir coğrafya belirtilmeksizin, teröre karşı dünyanın neresinde olursa olsun mücadele edeceği vurgulamıştır.

Bu mücadelenin hedefi olarak şu kesimler seçilmiştir.

1. ABD'ye ve öteki sivil kurumlara karşı herhangi bir terörist saldırı,
2. Genel terörist organizasyonlar,
3. Teröristleri destekleyen devlet rejimleri,
4. Kendi topraklarında terörist barındırılmasını engelleyemeyen ülkeler.[110]

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile tek süper güç haline gelen ABD, bu durumunu muhafaza edebilmek için bir taraftan küresel bazda Çin-Rusya

---

[109] Yetkin, **Tezkere…,** s:27.

[110] Balbay**, Irak…,** ss:20-21.

yakınlaşmasını ve ortaya çıkan Şanghay İşbirliği Örgütü'nü takip etmek/ yönlendirmek ihtiyacını hissederken, diğer taraftan Soğuk Savaş'ın fırtınalı yıllarında kendi kanatları altında koruduğu Avrupa'nın sivrilmesini kontrol altına alma çabaları içerisine girmiştir. İmparatorluğunu 21. yüzyılda da sürdürmek isteyen ABD, 120 ülkedeki 860 adet üs'te (15 büyük, 14 orta, 826 küçük) toplam 325.000 asker bulundurmaktadır. ABD'nin Afganistan ve Irak'taki harekatının maliyeti ise 400 milyar Doları bulmuştur.[111]

Irak'taki çatışma ve saldırılarda 2003'ten bu yana ölen ABD askeri sayısı 3.195, yaralı sayısı 32.544'tür. İngiltere'nin 134, ABD öncülüğünde ve koalisyona katılan diğer ülkelerin (23 ülke) kaybı ise 124 olmuştur. Sivillerden ise 64.000 kişi ölmüştür. Irak'ta halen 140 bin civarında ABD askeri bulunmaktadır.[112]

Diğer taraftan, Ortadoğu bölgesi hidrokarbon kaynakları bakımından dünyanın en zengin bölgesidir. Her ne kadar Hazar Denizi'nde ve Orta Asya'da yeni petrol rezervleri keşfedilse de Ortadoğu bölgesi hala stratejik öneme sahiptir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisinin (%65.3) bölgede bulunması ve işleme maliyetinin düşük olması gerçeği, diğer taraftan dünya bilinen doğalgaz rezervlerinin ise üçte birinden biraz fazlasının (%36.1) Ortadoğu'da bulunması bölgeyi cazibe merkezi haline getirmekte ve dış güçlerin bölge politikasına müdahale etmelerini teşvik etmektedir.[113]

Son 150 yılda dünyada 950 milyar varil petrol tüketilmiştir. Bilinen yataklar ise 1.200 varil, bu da 200 yıllık petrol rezervi anlamına gelmektedir. Bugün için yılda 29 milyar varil tüketilmektedir. Bölgedeki bilinen petrol kaynakları incelendiğinde İran (8,5), Irak (10,7), Kuveyt (9,2), Umman (0,5), Katar (1,4), Suudi Arabistan (24,9), Suriye (0,2), Birleşik Arap Emirlikleri (9,3)

---

[111] http:// www.centcom.mil/sites/uscentcom

[112] Anadolu Ajansı, 14 Mart 2007.

[113] Bal, **21.Yüzyılda…,** s:165.

ve Yemen'in (0,4) rezerve sahip olduğu görülmektedir. Bu da yukarıda yer aldığı gibi toplam kaynakların yüzde 65,3'ünü oluşturmaktadır.[114]

Soğuk Savaş döneminde SSCB ve ABD Ortadoğu politikasında öncü rol oynadılar. Soğuk Savaş sonrasında ise ABD ve diğer Batı güçleri Ortadoğu politikasına ilgi gösterdiler. Fakat Rusya ve Çin gibi diğer güçlerin de bölgede yer edinme çabaları devam etmektedir. Bu ülkeler petrol ve doğalgaz rezervleri, bunların üretimi ve fiyatlandırması üzerinde etkili olmak istemekte, ABD ise bu kaynakların üretiminde, pazarlanmasında daha fazla rol alma ve gelişmeleri yönlendirmeyi arzu etmektedir.

1991 Savaşı'ndan sonra Saddam yönetimi ve Irak sorunu ABD iç ve dış politikasının temel konularından biri olmaya devam etmiştir. ABD Başkanı Bush yönetimi tarafından 11 Eylül saldırılarından sonra Saddam'ın bölge ve dünya barışı için tehlike arz eden bir lider olduğu ve Irak'ın da kitle imha silahlarına sahip olduğu hem ABD kamuoyu önünde hem de dünya kamuoyu önünde sıklıkla vurgulanmıştır. Bu durum bir taraftan ABD yönetiminin Saddam'a yönelik atacağı adımlar için meşruiyet kazanma bağlamında olumlu bir zemin hazırlarken, diğer taraftan farkında olmadan ABD yönetimi için Saddam'ı etkisiz hale getirmek amaçlanmıştır. Başka bir deyişle, artık geri dönülemeyecek "psikolojik bir şartlanmışlık" da oluştu. ABD'nin Saddam rejimini devirme yöntemini tartıştığı dönemde Ankara'da hazırlanan Irak raporunda, Saddam'ın aşiret ayaklanmasıyla devrilemeyeceği öngörülmekteydi. Irak'ta 150 aşiret bulunduğu, 30'unun etkin olduğu, nüfus bakımından en küçük aşiretin ise 1 milyondan fazla nüfusa sahip, "Bani Halidi" aşireti olduğu, yüz bin silahlı gücü bulunduğu, ABD'nin Irak'a yönelik bir kara harekatında aşiretleri kendi yanında tutmak için gayret sarfettiği, bununla birlikte aşiretlerin genel bir ayaklanma ile Bağdat rejimini değiştirmesinin zayıf olduğu değerlendirilmiştir.[115]

---

[114] Latif, **Çelişkiler…,** s:29.

[115] Balbay**, Irak…,** s:68.

Amerikan dış politikasının yapımında ve uygulanmasında çok geniş bir yelpaze bulunmaktadır. Bunlar arasında yer alan çok sayıda baskı grubu (lobi) da bulunmaktadır. Ayrıca Ortadoğu'daki kaynaklarla ilgisi olan lobiler de özellikle petrol ve silah lobileri, ABD'nin Irak'a yönelik müdahalesini teşvik etmişlerdir.[116]

ABD'nin dış ve ulusal güvenlik politikaları genellikle başkanların adıyla anılan doktrinle tanımlanmaktadır. Ancak Bush doktrini önceki başkanların doktrininden farklıdır. Diğer doktrinler tehdit altındaki ülkelere doğrudan veya dolaylı ABD desteğini öngörmelerine karşın, Bush doktrini diğer ülkelerin ABD'yi desteklemelerini öngörmektedir.[117]

Bu çerçevede Bush ve yönetimindeki bürokratlar bu savaşa giden yolda etkili olmuştur. ABD iç, dış ve küresel politikalarıyla ilgili bir çok sebepten dolayı Irak'a müdahale konusunda kararlıydı. Fakat ABD, 1991 Körfez Savaşı'nda ve Taliban'a karşı gerçekleştirilen Afganistan Savaşı'nda arkasında bulduğu uluslararası desteği bu defa görememiştir. NATO ve AB içinde çatlaklar oluştu, Fransa ve Almanya ABD'ye karşı açık tavır aldı, Kanada bile desteklemedi. Rusya ve Çin de Taliban'ın devrilmesini ve Irak'ın işgalini desteklemediler. 146 üyeli Bağlantısızlar Hareketi de savaşa karşıydı. Bu bağlamda ABD, Irak'a komşu ve Soğuk Savaş sonrası ABD ile stratejik işbirliği içinde olan Türkiye'den yaklaşan savaşta aktif rol almasını, topraklarını, ABD askerinin kullanımına açmasını istemiştir. [118]

Operasyonun ana üssünün Türkiye olmasında ısrar eden ve kara harekatını Türkiye topraklarından yönetmeyi planlayan ABD, bunun için 250 bin ABD askerinin yanı sıra 17-20 bin Türk askerinin görev almasını öngörmüş, ayrıca Akdeniz kıyısındaki tüm limanları "bildirimsiz" kullanmak ve

---

[116] Uslu, **Türk…,** s:71.

[117] http://www.centcom.mil/sites/uscentcom

[118] Bal, **21.Yüzyılda…,** ss:166-167.

Türkiye üzerinden ikinci cephe açmak istediğini bildirmiştir. Buna karşılık öncelikle Türkiye'nin askeri borçları silinecek (6-7 milyar Dolar), Türkiye'nin satın almak istediği silahlarla ilgili sorunlar giderilecek, Türkiye'ye Kerkük petrollerinden pay verilecekti. Bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye'deki üs ve limanların ABD'li uzmanlarca tamir ve donatımını içeren tezkere, 6 Şubat 2003'te TBMM'de oylanmış ve 193'e karşı 308 oy ile kabul edilmiştir. Türkiye'nin ülkede yabancı asker bulundurma/ K.Irak'a asker göndermesine ilişkin 1 Mart tezkeresinin oylanması öncesi ABD'ye üst düzey yetkililerden oluşan bir heyet göndermiş, 2. tezkerenin geçmesinin kolay olmayacağı, Türkiye'siz (Kuzey Cephesi açılmadan) bir savaşta ABD'nin maliyetinin ağır olacağı düşünceleri 10-14 Şubat 2003'te ABD Başkanı Bush ve yetkililere aktarılmış, bu çerçevedeki yaptıkları görüşmeler/ pazarlıklar ise sonuçsuz kalmıştır. Tereddütler içerisindeki Türkiye, sorunun barışçı yolla çözülmesini, Irak'ın BM kararlarına uymasını, yapılacak bir müdahale için ise BM Güvenlik Konseyi'nden bir karar çıkmasını istiyordu. Barışçı çözüm arama bağlamında da somut bir gelişme kaydedilemedi. Bu bağlamda 1 Mart 2003'te TBMM'de yapılan oylamada ikinci tezkere kabul edilmemiştir. Türkiye sonunda askerini göndermediği/ savaşta aktif rol almadığı gibi, ABD askerinin Türk topraklarını kullanmasına da izin vermedi. [119]

Türkiye, ABD ile ilişkileri fazla germemek için sadece hava sahasını savaş başladıktan sonra açtı. İlişkilerin daha da bozulmamasını önlemek için de Türk askerinin Kuzey Irak'a gönderilmesi ve yabancı kuvvetlere Türk hava sahasının açılması iznini veren üçüncü bir tezkere gündeme gelmiş ve 202 ret oyuna karşılık 332 oyla, 20 Mart 2003 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir.

3.2. Türkiye ve 2003 Irak Savaşı

Körfez Savaşı'ndan bu yana Türkiye, toprakları üzerindeki askeri üsleri, Kuzey Irak'ta Saddam yönetimini sona erdiren ve pratikte Irak'ı ikiye bölen

---

[119] Balbay, **Irak…,** ss:84-199.

operasyonlar çerçevesinde NATO dışı amaçlarla kullanmasına izin vermektedir. Türkiye hala da Kuzey Irak'taki ABD girimleri için topraklarının kullanılmasına göz yummaktadır.

Türkiye'de kamuoyunda yaklaşan krizin dışında kalmak gerektiğini ve ABD'nin taleplerine hayır denmesi gerektiğini ileri süren kesimler bulunmaktaydı. Diğer taraftan ise daha cılız bir şekilde bu krizin Türkiye'yi ister istemez kendi içine çekeceğini ve bir şekilde masanın bir yerinde oturarak Türkiye'nin milli çıkarlarını koruyabileceğini ileri süren kesimler de mevcuttu. ABD'nin taleplerini ve Irak savaşını değerlendirirken Türkiye'nin göz önüne alması gereken bir çok faktör mevcuttu. Coğrafik konumu nedeniyle savaşın Türkiye'yi etkisi altına alacağı, belki de içine çekeceği büyük bir ihtimal dahilindeydi. İki ülkenin gücü, küresel/ bölgesel dengeler göz önüne alındığında, Türkiye ABD'yi savaştan döndürecek güce sahip değildi. ABD ise, Türkiye'ye/ uluslararası kamuoyuna rağmen savaşabilecek güçteydi. Türkiye'de ABD'nin Kuzey cephesi olmadan savaşa giremeyeceği gibi bir yaklaşım sergilenmişti. Türkiye savaşa girmese/ desteklemese ABD ile ilişkilerinin bozulmasından dolayı önüne ekonomik, siyasi ve güvenlikle ilgili faturalar çıkacaktı. Kendi iradesi dışında zaten gerçekleşecek bir müdahaleye dahil olduğunda ise masada yer alacak, bölgeye yönelik kararlarda kısmen de olsa söz sahibi olacak ve Türkiye'nin hem de Irak halkının hayrına olabilecek inisiyatifler alma imkanını da kazanacaktı. Bunun derecesi Türkiye'nin etkinliği ile doğru orantılı olacaktı. Örneğin savaş sonrası Türkmenlere ait tapu kayıtlarının imha edildiği yönünde bilgiler intikal etti. Bu bağlamda eğer Türkiye aktif bir politika izleseydi, olumlu bir rol oynayabilirdi. Türkiye'nin II.Dünya Savaşı sonrası ABD ile başlayan ve NATO şemsiyesi altında derinleşen Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle de Stratejik Ortaklık seviyesine çıkan ilişkileri uluslararası ilişkilerde yalnızlaşan Türkiye'ye yardımcı olduğu gibi ABD'nin bölgesel-küresel politikaları için de kolaylıklar sağlamaktaydı. ABD ile ilişkilerin zarar görmesi durumunda Türkiye'nin yalnızlığının daha da derinleşme ihtimali vardı. Türkiye'nin terör anlayışı

konusunda Avrupa ile Türkiye arasında çok ciddi anlayış farkı varken, Türkiye'nin istediği ölçüde olmasa da Türkiye'yi en iyi anlayan müttefiki ABD olmuş, hatta Öcalan'ın yakalanmasında iki ülke arasında işbirliği yapılmıştı. ABD ciddi bir ekonomik kriz geçiren Türkiye'ye krizi daha az hasarla atlatma konusunda yardımcı olmuştu. ABD ile ilişkilerin bozulmasının borçlanma ihtiyacı devam eden Türkiye'ye yeni ekonomik sorunlar oluşturması ihtimal dahilindeydi. Türkiye'nin Irak'taki gelişmelerle ilgili beklenti/ kaygıları bulunmaktaydı. Türkiye, bir taraftan Irak içerisindeki Türkmenlerin ezilmemesi ve yeni oluşumda yerlerini almaları gerektiğini savunurken, diğer taraftan Kuzey Irak'ta bir "Kürt Devleti" görmek istemiyordu. Bölgede yerleşen PKK kalıntılarını da tamamen yok etmek istiyordu. Türkiye savaş sonrası Irak'ta oluşacak pazardan payını almak ve de Irak'ın yeniden yapılanmasında söz sahibi olmak istiyordu. Bu durum Türkiye'nin gelişen olaylar karşısında tarafsız kalma isteğini imkansız denebilecek bir duruma getirmişti. Türkiye'nin savaş sonrası gelişmelerde söz sahibi olabilmesi, bahsi geçen beklentilerini gerçekleştirip, olumsuzluklardan korunabilmesi için hoş olmayan bir zorunluluk gibi gözükmekteydi. Aksi takdirde, Türkiye'nin başını ağrıtacak ve Türkiye'yi rahatsız etmek isteyen bölgesel ve küresel güçlerin elinde maşa olmaya hazır bir devlet ortaya çıkma ihtimali vardı, eksik olan uluslararası tanınmaydı. Bölgedeki Türkmenlerin ise kendi haklarını savunabilecek ne bir gücü, ne de askeri bir caydırıcılıkları vardı. Onların geleceği Türkiye'nin onları aktif olarak destekleyebilmesine bağlıydı. Sonuç itibarıyla, Türkiye'yi yaklaşan savaşta aktif olmaya, ABD'nin taleplerine evet demeye teşvik eden faktörler rağmen, TBMM 1 Mart 2003 tarihinde, ABD'ye Türk topraklarını kullanma ve Türk askerinin yurt dışına gönderilme izinlerini içeren tezkereyi reddetmiştir. Bu ABD için büyük bir sürpriz olmuştur. Böylece Kuzey cephesi açma planları boşa çıkmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında birçok faktör rol oynamıştır. Tezkerenin reddedilmesine ve Türkiye – ABD ilişkilerinin zarar görmesine yol açan gelişmeleri anlayabilmek için gelişmeler üzerinde etkili olan bazı faktörleri inceleyen İdris Bal'a göre;

1. ABD'nin tavrı ve yaklaşımı ele alındığında; ABD'nin, savaş öncesi Türkiye'nin desteğini kesin alacağı varsayımı ile hareket etmesi, onun konuyu yeterince ciddiye almamasına, Türk kamuoyu, Türk Silahlı Kuvvetleri, milletvekilleri, Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, baskı grupları nezdinde yeterli çalışmalar yapmaması,

2. İki ülke arasındaki yakın (veya stratejik) ilişki, Çekiç Gücün ve daha sonra da Kuzeyden Keşif Gücü'nün muhalefet partilerince, kamuoyu tarafından ve medyaca çok eleştirilmesine rağmen her seferinde meclisten geçerek sürelerinin uzatılması,

3. Müzakerelerin devam ettiği bir sırada, 6 Şubat 2003'de kabul edilen bir tezkere ile Türkiye'deki üs/ limanların modernize edilmesine ve bu amaçla bir kısım Amerikan askeri personelinin Türkiye'ye gelmesine izin verilmiş olması,

4. ABD'nin Türkiye'yi her zaman yanında görme alışkanlığı,

gibi hususlar etkili olmuştur.

Türkiye'yi çantada keklik gören ABD, bu ihmalinin faturasını ödemiştir. Bu ihmali İdris Bal tarafından da vurgulanan ABD, liberal ve ABD yanlısı fikirleri ile bilinen Özal'ın, Cumhurbaşkanı iken Nisan 1993'te vefat ettiğinde, cenaze töreninde Dışişleri Bakan Yardımcısı, Suriye Devlet Başkanı Hafız Al-Esat'ın Haziran 2000'deki cenaze töreninde Dışişleri Bakanı seviyesinde temsil edilirken, Ürdün Kralı Hüseyin vefat ettiğinde ise hem başkan William J.Clinton, hem de eski başkanlardan Jimmy Carter (1977-1981) törende hazır bulunmuşlardır. Bu durum, bir taraftan Türkiye-ABD ilişkilerini stratejik ortaklık olarak tanımlarken, diğer taraftan ABD'nin Türkiye'yi ihmal ettiğinin, belki de küçümsediğinin bir göstergesiydi. [120]

Yukarıda yer alan gelişmelerin de etkisiyle Türkiye'de farklı faktörler arasında Türk medyasında ve savaş öncesinde akademik çevrelerde

---

[120] Bal, **21. Yüzyılda…,** s:168.

Türkiye'nin ABD'ye hayır demesi ve savaş dışı kalması gerektiğini ileri süren argümanlara ilişkin İdris Bal 'ın görüşleri aşağıda şu şekilde yer almaktadır.

Buna göre;

1. 1991'deki II.Körfez Savaşı sonrası Türkiye'nin zararlarının karşılanmadığı, bu nedenle ABD'nin vaatlerine güvenilmemesi gerektiği, aktif rol almanın Türkiye'ye ekonomik yük getireceği, Türkiye'nin Arap dünyası ile ilişkilerinin kötüleşeceği, Irak'ta yeni kurulacak devletin de Türkiye'nin savaşa karışması halinde Türkiye'ye sıcak bakmayacağı ve gelecekteki ilişkilerin bu durumdan olumsuz etkileneceği, Türkiye'nin bağımsız politikalar üretmesi gerektiği, Irak'ta Türkiye'nin çıkarları ile ABD'nin çıkarlarının çatıştığı, savaşın meşruiyetinin olmadığı, gibi argümanlar ortaya atılmıştır. Özellikle Kuzey Cephesi olmadan ABD'nin Irak'a saldıramayacağı, eğer saldırırsa Irak'ın ikinci bir Vietnam olacağı, Saddam'ın ciddi bir direniş göstereceği, ABD'ye hayır denilerek savaşın önlenebileceği, savaşa hayır demenin milli onurun bir gereği olduğu, gibi yorumlar/ haberler Türk medyasına hakimdi. Bu doğrultuda, tüm kurumlar/ kuruluşlar ister istemez belirli ölçülerde etkilenmişlerdir.

2. Ayrıca, yeni hükümetin tecrübesizliğinin yanı sıra, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) lideri Recep Tayyip Erdoğan milletvekili ve başbakan olmaması, nedeniyle tezkereyi desteklediğini ilan etse de, milletvekilleri kontrol altına alınamadı.

3. Liberalizm, insan hakları, demokrasi gibi değerlerin savunucusu olduğunu ileri süren AK Parti'nin dünyadaki bayraktarlığını yapan ABD ile fikri planda büyük ölçüde örtüşmesinden bile söz etmek mümkündü Fakat AK Parti içinde de savaşa ve ABD'ye karşı grupların varlığı ve belki de parti liderliği seviyesinde bile tereddütlerin olması, Meclis Başkanının da ABD taleplerine karşı olduğunu açıkça beyan etmesi.

4. Cumhurbaşkanı'nın ABD taleplerine ve savaşa karşı muhalefetini ortaya koyması, Devletin başı olarak Cumhurbaşkanı Sezer'in aldığı bu tavrın TBMM üzerinde etkili olması,

5. Türk Silahlı Kuvvetlerinin de açıkça olmasa bile, zımni olarak Irak'taki muhtemel bir savaşa ve ABD taleplerine karşı olması, 28 Şubat 2003 Milli Güvenlik Kurulu toplantısında bir karar alınmaması.

6. Cumhurbaşkanı, TSK ve kamuoyunun tutumlarından etkilenen Ana muhalefet partisi CHP'nin de de tezkereye karşı olması, CHP'nin, Irak krizinde hükümetten tamamen ayrı bir çizgi takip etmesi.

7. Bazı kesimlerin ABD'nin, Türkiye'deki "statüko"yu yok edebilecek bir güç olarak algılaması.

Yukarıda yer alan birçok kesimce Irak Savaşı ile ilgili "meşruiyet" sorunu gündem getirilmiştir. Bu ilk bakışta doğru bir yaklaşımdı. Çünkü ABD Güvenlik Konseyi'nden karar çıkaramamıştı.[121]

Bu şartlar altında Türkiye'de tezkere geçmedi. Daha sonra savaşın başlamasını müteakip, Türkiye, ABD'ye 20 Mart 2003'te hava sahasını açmıştır. Bu durum, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerini daha fazla germeden dostça ilişkileri devam ettirme isteğinin bir göstergesiydi. Fakat bu olumlu bir adım olsa da, tezkereden dolayı yara alan Türkiye-ABD ilişkilerini düzeltmek için yeterli değildi.

4. ABD'nin Kürt Politikası

ABD'nin "Kürt" meselesi ile ilgisinin yüzyıllık geçmişi olsa da bölgedeki esas politikası petrol alanlarının korunması ve İsrail'in varlığıdır.

Bu çerçevede, Türkiye'nin tezkereyi reddetmesinden dolayı, Türkiye-ABD ilişkilerinin yara alması, Türkiye'nin ABD üzerindeki etkisinin kalkması ve Türkiye'nin savaş dışı kalarak aktif rol almayacağının belli olması en çok haklı olarak Kuzey Irak'taki Kürtleri sevindirmiştir. Çünkü onlar Türkiye'nin aktif rol oynayarak kendi konumlarının zayıflatılmasından çekinmekteydiler. Bu ihtimalin ortadan kalkması onları tabii olarak rahatlatmıştır. Bu durum,

---

[121] Bal, **21.Yüzyılda…,**ss:172-173.

Kürtlerin hem savaşta; hem de savaş sonrası Irak'ın yapılanmasında önemli roller oynayabilmeleri için uygun bir zemin hazırlamaktaydı.

Bu bağlamda; PKK, ABD'yi tehdit etmediği için göstermelik tedbirlerle ayakta tutulmaktadır. Hatta ABD'li yetkililerce muhatap bile alınmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası Batı'nın Türkiye'deki Kürtlere ilgisi olağanüstü artmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır.

1. Kürt hareketinin özellikle Avrupa'daki lobisinin başarılı etkinlikleridir.

2.Avrupa'nın bir Kürt nüfusa sahip olması ve artan bu nüfusun, geldikleri ülkelerdeki sorunu buraya taşımalarıdır. Artık Batı'nın da bir Kürt sorunu olması, Kürtlerin Batı'da kamu düzenini bozucu bir takım eylemlere girişmeleri, ister istemez Batılı devletleri sorunun içine çekmektedir.

3. Batı'nın azınlıkların korunması ve azınlık/ insan hakları konusundaki genel eğilimi de, Kürt sorunuyla ilgilenmelerine yol açmaktadır. Özellikle Türkiye'de 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbeden bu yana bir çok Batılı ülke ve örgüt Türkiye'yi yakından izlemektedir. Bu çerçevede insan hakları ihlalleriyle birlikte Kürt sorunuyla da ilgilenmektedirler.

4.Türkiye'nin bir Batı ülkesi olarak AB'ye girmek istemesidir.

5. Sonuncu ve en temel neden ise, Batılı devletlerin Ortadoğu ve Türkiye'ye yönelik politikalarında Kürtlerden yararlanmak istemeleridir.

Batı'da Kürt sorununa yaklaşımda iki farklı eğilim mevcuttur.

Birinci eğilim, Kürt sorun ile PKK'yı özdeşleştiren ya da en azından arasında kesin bir ayrıma girmeyen eğilim ki, bunu ana hatlarıyla Avrupa temsil etmektedir.

İkincisi, Kürt sorunu ile PKK arasında kesin bir ayırım yapan ve ikisini ayrı değerlendiren eğilimdir. Bu eğilim ABD'ce temsil etmektedir. Bu iki farklı eğilimin doğmasında bir takım siyasal ve stratejik nedenlerin yanı sıra, Avrupa'nın Kürt göçmenlere daha açık bir konumda olmasının etkisi vardır. Görünürde ABD ve Batı Avrupalı ülkeler NATO müttefiki olan Türkiye'yi PKK'ya karşı desteklemektedirler. Ama bu destek sadece sözden ibaret kalmakta, kimi devletler doğrudan, kimileriyse dolaylı olarak PKK'dan yana

tavır almaktadırlar. Batı'nın niçin 1990 sonrası terör örgütü olarak kabul ettiği PKK'yı dolayısıyla terörizmi dolaylı olarak desteklediği, faaliyetlerine göz yumduğu/ onunla temas kurduğu hususuna ilişkin yaklaşımlar Erol Kurubaş tarafından şu şekilde vurgulanmıştır.

1. 1990 sonrası Batı, yeni dünya ve bölge yapılanması içinde "Türkiye'nin bölgesel bir güç" olmasını engellemek istemektedir Batı yanında zayıf, denetlenebilir ve yönlendirilebilir bir Türkiye istemektedir. PKK'yı da bu amaç için kullanmaktadır.

2. Bazı çevrelere göre Batı'nın PKK'ya desteği kıta Avrupasının büyükleri ile ABD arasında, Ortadoğu ve Kafkasya üzerindeki çıkar çatışmalarından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede ABD'nin Kuzey Irak Kürtlerini kullanmasına karşı, Avrupalı devletler PKK kozunu ellerinde tutmak ve böylece ABD'yi dengelemek istemektedirler.

3. Batı terörizmi temelde ulusal, görmekte, uluslararası topluluğun sadece devletlerin dış politikalarını etkilemeye yönelik olan "uluslararası terörizm" konusunda işbirliği yapması gereğine inanmaktadır. Bu mantık çerçevesinde Batılı ülkelerin birçoğu örgütlerin yaptığı terörist eylemleri kınamamakta, suçluları iade etmemektedir.[122]

1990'ların ortasından itibaren Türk diplomasisinin de katkılarıyla Batı kamuoyunun Türkiye'deki Kürt sorununa ve PKK'ya yaklaşımında çok güçlü olmasa da iki açıdan değişim gözlenmiştir. İlk olarak, Kürtlerin kendi kaderlerini tayin etmeleri fikrini cesaretlendirmenin tehlikeli ve gerçekle bağdaşmayan bir yaklaşım olduğu, daha net bir şekilde anlaşılmıştır. İkincisi, Avrupa kamuoyu Türkiye'yi PKK ve destekçilerine karşı ölçüsüz güç kullanmakla eleştirirken, PKK'nın da bir terör örgütü olduğunu kabullenmiş ve gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerini de kınamıştır. Sonuç olarak Batı'nın Kürtlere olan ilgisi, sorunun uluslararası platformlara taşınmasına yol açan en önemli etken olmuştur.

---

[122] Kurubaş**, Kürt…,II.Cilt,** ss:221-223.

4.1. ABD'nin Irak ve Kürt Sorununa Karşı Yaklaşımı

Körfez Savaşı öncesinde ABD'nin Irak yönetiminin Kürtlere ve Şiilere karşı giriştiği her türlü sindirme ve şiddet hareketlerine göz yummasından sonra savaşın ertesinde Amerikan yönetimlerinin, Saddam'ı yıkma ile varlığına tahammül etme, Kürtlerin pratikte bağımsızlığını sağlama ile Kürt devletine izin vermeme politikaları arasında gidip gelmesi, ilginç ve hala hangi noktaya varacağı tam olarak belirlenemeyen hususlardır.

ABD'nin Ortadoğu genelinde Kürtlere yönelik ilgisi 1950'li yıllarda yoğunlaşmaya başlamıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda ise özellikle Irak Kürtleri iki kutuplu dünya düzeninin Ortadoğu'ya yansıyan mücadelesinde Batı ve Doğu blokları tarafından kullanılmaya başlanmışlardır. Ancak, 1970'li yılların ortasında Batı tarafından terk edilen Kürtler, Saddam tarafından siyasal ve askeri bir güç olmaktan kısa bir süre içinde çıkarılmışlardır. Kürtlerin tekrar ABD politik denklemine dahil edilişi, 1990'lı yıllarda özellikle 1992-93 döneminde ABD'nin Irak ve İran'a yönelik Kürt politikası çerçevesinde şekillenmiştir. Körfez Savaşı'nın başlamasından önce yapılan Amerikan planlarında önemli bir yer tutmayan Kürtler, ABD'nin "Çifte Muhasara" politikasını yürürlüğe koyması ile birlikte artan bir öneme sahip olmaya başlamışlardır.

Çifte Muhasara politikasının teorik temelleri 18 Mayıs 1993'te Clinton yönetiminin Ulusal Güvenlik Komitesi Dışişleri sorumlusu Martin Indyk tarafından ortaya konulmuştur. İngiltere'nin Ortadoğu bölgesinden 1971'de tamamen çekilmesinden sonra bu bölgenin sorumluluğunu Batı dünyası adına alan ABD'nin Basra Körfezi ve politikasının temelini Irak ve İran'ı birbirlerine karşı kullanmak ve bir tür "Fren-Denge" sistemini uygulamak oluşturuyordu. [123]

---

[123] Özdağ, **Türkiye…,** s:109.

Bu bağlamda, ABD bölgede sivrilen Irak'ın gücünü azaltmayı düşünüyordu. ABD tarafından Saddam'ın Kuveyt'ten çıkarılması sonrasında Irak'ın geri kalan askeri gücünü kontrol etme ve tahrip etme politikası izlenecekti. Görünen oydu ki, savaştan sonra Ortadoğu'da ABD varlığı uzun yıllar üst düzeyde tutulacak ve Saddam'a karşı uzun süreli bir çevreleme, yalnız bırakma, gücünü belli düzeyin altında tutma ve yaptırımlarla denetim altında tutma politikası uygulanacaktı.

Savaşın sonunda Bağdat'ın ülke çapında otoritesini bir an kaybetmesi ve ABD'nin de olumlu sinyal göndermesiyle ülkenin kuzey ve güneyindeki Kürt ve Şii gruplar aynı anda ayaklanıyor ve kısa sürede birçok şehrin yönetimini ele geçiriyorlardı.

Irak yönetimi müttefiklerin saldırısından arta kalan asker ve silahlarıyla Kürtlere karşı operasyon başlatırken, ABD askerleri operasyonu uzaktan seyrediyordu. Dünya kamuoyunun Kürtlerin feci durumuna odaklanmasıyla, Amerikan helikopterleri Kürt göçmenlere yardım malzemesi indiriyordu. BM Güvenlik Konseyi'nin 5 Nisan 1991'de aldığı kararla Kürtlere acil yardım faaliyeti başlatılır ve Türk sınırına yığılan Kürtler Kuzey Irak'ta kurulan kamplara yerleştirilirken, ABD'nin tutumu da yavaş yavaş değişmeye başlıyordu. Zaten ABD kuvvetleri Irak'ın %15'ini işgal etmiş, tüm hava sahasını kontrol altına almıştı. ABD insancıl müdahale çerçevesinde 36. paralelin Kuzeyinde "Kürtler için bir güvenli bölge" ilan etmekti. Kısa bir süre önce Kürtlerin katliamını izleyen ABD, şimdi Türkiye'nin güneydoğusuna Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa askerlerinden oluşacak bir uluslararası güç yerleştirme projesiyle Kuzey Irak'ta fili olarak bir Kürt devleti oluşturma ya da ileri de kurulacak bir Kürt devletinin temellerini atma konumuna gelmişti.[124]

---

[124] Uslu,**Türk…,** ss:295-296.

ABD'nin Kuzey Irak'ta uçuşa yasak güvenli bir bölge oluşturma ve bu bölgeyi Türkiye'ye konuşlandırılan Çekiç Güç ile kontrol etme politikasında ısrarlı olması, bölgedeki en önemli müttefiki Türkiye açısından büyük problemler doğuran ve bu devletle ilişkilerini gerginleştiren çok ciddi bir gelişmedir.

Bölgenin belli ülkelerinin en önemli sorunu olan Kürt azınlıklar, bu devletleri "hizaya sokmada" kolayca kullanılabilecek her zaman geçerliliğini koruyan, oldukça elverişli bir araçtır. Sn. Mithat Işık ile yapılan mülakatta da benzeri hususlar vurgulanmıştır. (Bkz. Ek-2. Mülakat) ABD'nin Kuzey Irak'la ilgili uygulamalarının birçok bakımdan yakın müttefiki Türkiye'nin zararına olduğu açıktır. Türkiye için en büyük güvenlik ve dış politika sorunu haline gelen olayı başlatan ABD'dir. ABD'nin teşvikiyle Kürtler ayaklanmış, Türkiye sınırına yığılmış ve Türkiye zor durumla karşılaşmıştır.

Türkiye açısından en önemli gelişme, Kuzey Irak'ta oluşan otorite boşluğunda bölgede çok iyi örgütlenen, kamplar kuran daha kolay silah elde eden PKK'nın Türkiye'ye karşı mücadelesini ve sınır ötesi saldırılarını çok daha sağlam bir temelde gerçekleştirebilmesiydi. Terörle mücadelede çok iyi bir yere gelen Türkiye'nin yıllardır sürdürdüğü mücadele bir anda boşa gitmişti. Türkiye bölgede PKK'nın etkisini kırmak için Kuzey Irak'a düzenlediği sınır ötesi operasyonlar ise bir çok olumsuzluğu beraberinde getirmekteydi. Askeri operasyonlara yöneltilen yoğun eleştiriler dışında kendi Kürtlerine karşı insan haklarını ihlallerinde bulunduğu ve Kürt vatandaşlarıyla sorunlarına siyasi çözüm getirmediği gerekçesiyle Batılı devletler Türkiye ile ikili ilişkileri geriyor ve Türkiye'yi Batı bütünleşmesinin dışında tutmakla tehdit ediyorlardı.[125]

ABD için önemli olan İran ve Irak'ın kuşatılması/ ele geçirilmesi, Ortadoğu'da etkin olma iken, Türkiye'nin en fazla önem verdiği PKK'nın

[125] Uslu, **Türk…,**ss:298-299.

bölgedeki etkinliğinin sona erdirilmesi ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasıdır.

4.2. ABD'nin Türkiye'deki Kürtlere Karşı Yaklaşımı

Her şeyden önce, ABD'nin değişik ülkelerdeki Kürtlere, değişik dönemlerde değişik politikalar izlediğini belirtmek gerekir. ABD'nin Türkiye dışındaki Kürtlere yönelik politikaların ortak yönü, onları zaman zaman kullanarak bölge ülkelerini kendi istediği pozisyona zorlamak ve böylece Ortadoğu petrolü üzerindeki çıkarlarını korumaktır. ABD temelde Türkiye ile olan iyi ilişkilerinden ve Türkiye'nin jeopolitik öneminden dolayı buradaki Kürtlerle önceleri yakından ilgilenmemiştir. Ama uluslararası sistemde yaşanan değişime koşut olarak ABD'nin Türkiye'deki Kürtlere olan ilgisi de her geçen gün artmıştır.

Bu çerçevede, ABD'nin 2003 Irak Savaşı'na kadar Türkiye'deki Kürtlere yönelik politikasında farklı tarihsel süreçler mevcuttur. Bunlar 1980 öncesi dönem, 12 Eylül askeri darbesinden 1987'ye kadar olan dönem, ABD Senatosu Dışişleri Komisyonu tarafından 1988'de yayımlanan İnsan Hakları Raporu'ndan Körfez Savaşı'na kadar olan dönem, Körfez Savaşı'ndan 1994'e ve 1994 sonrası dönemdir. Bu süreçlerde/ dönemlerde ABD'nin Kürtlere yaklaşımında önemli değişiklikler olmuştur.

ABD 1980'e kadar olan dönemde Türkiye'deki Kürtleri sadece uzaktan izlemekle yetinmiştir. Bu ilginin esas nedeni ise Kuzey Irak'taki gelişmelerdi.1972'de Irak'ın SSCB'yle anlaşma yapması ve Irak Petrol Şirketini millileştirme girişimleri, ABD'nin bölgeye ve Kürtlere olan ilgisinin artmasına neden olmuştur.

ABD'nin -İsrail-İran ekseninde Irak Kürt hareketini kendi çıkarları doğrultusunda desteklemesi Türkiye'yi rahatsız etmiştir.

ABD, CIA kanalıyla Türkiye'deki Kürt hareketini izlemeye devam etmekle birlikte bu konuda aktif bir politika izlememiştir. CIA tarafından 1979'da Kürtler hakkında hazırlanan ayrıntılı bir raporda, Türkiye'deki Kürt hareketinin ileride Türkiye'ye sorun çıkaracağı belirtilmekteydi. ABD bu dönemde Türkiye'deki sorunu "etnik sorun" olarak değil, "azgelişmişlik sorunu" olarak değerlendirmekteydi.[126]

12 Eylül darbesi sonrası dönem aslında 1980 öncesinden çok büyük farklılıklar göstermemiş ancak, bu yıllarda özellikle insan haklarında yaşanan olumsuz gelişmeler, ABD'deki kamuoyu ve insan hakları kuruluşlarının Türkiye'ye yönelik eleştirilerinin artmasına yol açmıştır.

ABD'nin bu dönemde Kürtlere yaklaşımı doğal olarak Türkiye ile paraleldi. Soğuk Savaş koşullarının henüz ortadan kalkmaması nedeniyle ABD yönetimi Türkiye'deki Kürtler konusunda yaşananları görmezlikten gelmeyi tercih etmiştir. Ama koşulların değişmesine paralel olarak ABD'nin Kürtlere olan ilgisi her geçen gün artmıştır.

Bu ilgi ABD Senatosu Dışişleri Komisyonu tarafından her yıl yayımlanan ve tek tek ülkelerin incelendiği "İnsan Hakları Uygulamaları Konusunda Ülke Raporları"nda açıkça görülmekteydi.

1984 ABD raporunda Kürtlere olan ilginin arttığı gözlendi. PKK'nın eylemlere başlaması ve Türkiye'nin buna karşı aldığı önlemlerin etkisiyle 1984'tekiyle benzer içeriğe sahip 1985 raporunda açıkça "Kürtçe yasağı"ndan söz edilmekte, ama herhangi bir değerlendirme yapılmamaktaydı. ABD'nin bu dönemde Kürtlerle olan ilgisi Kongre'ye bağlı Helsinki İzleme Komitesi raporlarına da yansımıştır. Komite 1983'te

---

[126] Kurubaş, **Kürt II.Cilt …,** ss:224-226.

yayımladığı raporunda Türkiye'deki Kürt sorunundan açıkça söz ederek, Türkiye'nin resmi olarak Kürtlerin varlığını tanımadığını, ama gerçekte Türkiye'de 8-10 milyon civarında "Kürt etnik azınlık" bulunduğunu ve Türkiye'nin bunları ulusal birliğe tehdit olarak gördüğü için baskı uyguladığını belirtmekteydi. Raporda Türkiye "Kürtçe konuşan halka karşı ayrımcılığa son vermeye ve onların varlığını kabul etmeye" çağrılmaktaydı.[127]

ABD, 1987'den itibaren Kürt sorunuyla daha yakından ilgilenmeye ve Türkiye'nin Kürtlere yönelik uygulamalarını eleştirmeye başlamıştır.
1986 raporundaki eleştirel üslup ve "ayaklanma" ve "Kürt etnik kimliği" deyimleri, Türk hükümetinin ABD'yi protesto etmesine yol açmıştır. Ama Türkiye'nin bu tepkisi, ABD'nin ilgisinin artmasını engelleyememiştir.

Irak-İran savaşının son günlerine kadar ABD, Kürt politikalarında sessizliğini korudu. 1984 yazında eylemlere başlayan PKK'yı tüm resmi açıklamalarında illegal örgüt olarak tanımladı. 1988 yılında ise bölgedeki Kürt meselesinde etkili olacağının sinyallerini vermekteydi.[128]

ABD'nin 1987'den itibaren Türkiye'deki Kürtlere yönelik politikasında yaşanan değişim 1988'de yayımlanan Ülke Raporlarında daha da netleşmiştir. Çok açık biçimde eleştirel bir üslubun benimsendiği raporda, öncekilerden farklı olarak ilk kez PKK'ya yer verilmekte ve çatışmalarda yaşanan insan hakları ihlallerinden söz edilmekteydi. Kürt konusunu araştırmak için Türkiye'ye gelen insan hakları örgütlerine yardımcı olunmadığı yazılan raporda, ilk kez değerlendirme ve eleştiriler yapılarak Türkiye'nin Lozan Antlaşmasının azınlıklara ilişkin hükümlerine aykırı davrandığı vurgulanmaktaydı. Daha önce "ayaklanma" diye söz edilen PKK eylemleri bu raporda "Kürt gerilla grupları tarafından gerçekleştirilen kanlı şiddet kampanyası" olarak yer almaktaydı. Raporun yayımlanmasının

---

[127] Kurubaş, **Kürt …,II.Cilt,** ss:227-228.

[128] Özcan, **PKK…,** s:320.

hemen ardından Türkiye yaptığı resmi açıklamayla duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, raporun önyargılı ve çelişkilerle dolu olduğunu ifadeyle üzüntü ve hayal kırıklığı yaşandığını belirtmiştir. 1989-1991 arasında yayımlanan raporlarda ABD'nin 1987 raporundaki tutumunu sürdürdüğü, ayrıca bunlara bir de savaş hukukunun ihlali konusunu eklediği görülmektedir. 1988'deki raporda hem güvenlik güçlerinin, hem de PKK'nın bu hukuku ihlal ettiği belirtilirken, 1989 ve 1990 yıllarını inceleyen raporlarda hükümete olan eleştirilerin azaldığı ve PKK'ya yönelik suçlamanın arttığı dikkat çekmiştir. Bu, ABD'nin PKK'ya tavır almaya başladığını göstermesi bakımından önemliydi.

Bununla birlikte 1989'da ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) tarafından yayımlanan ve dünyadaki terörist grupların kimliklerini anlatan "Terörist Grupların Profilleri" başlıklı raporda PKK'dan söz edilmemesi şaşırtıcıydı. Ama Pentagon daha sonra yaptığı bir açıklamayla, raporun tüm terörist grupları içermediğini ve PKK'yı bir terörist örgüt olarak kabul ettiklerini belirterek Türkiye'yi yumuşatmaya çalışmıştır. Ayrıca 1990'da Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Uluslararası Terörizm Raporunda PKK'ya da yer verilmiş ve "Marksist-Leninist terör örgütü" tanımlaması yapılarak örgütün Suriye tarafından desteklendiği belirtilmiştir. Diğer taraftan 1989'da ABD'de Kürtlere olan ilginin daha da arttığı görülmüş, "Amerika'nın Sesi" radyosundan Kürtlerle ilgili yayınlar yapılmaya başlanmıştır.

Bu çerçevede ABD, 1991'e kadar Türkiye'deki Kürtlere ilişkin yaklaşımını uygulamaya yönelik bir politikaya dönüştürmemiştir. Hazırlanan Ülke Raporlarında Türkiye'deki Kürtlerin durumuna geniş yer verilmekle birlikte, ABD yönetimi insan hakları ihlalleri konusunda sessiz kalmayı tercih etmiştir. Örneğin AGİK bünyesinde Haziran 1989'da yapılan İnsan Hakları

Konferansında ABD'li katılımcılar çeşitli ülkelerdeki insan haklarını eleştirirken Türkiye'ye hiç değinmemişlerdir.[129]

Kısacası, ABD yönetimi Körfez Savaşına kadar Kürtlere yaklaşımı konusunda belirsiz sayılabilecek bir yol izlemiştir. Bu da "bekle-gör" politikasından başka bir şey değildi.

Bu çerçevede; ABD, Körfez Savaşı'yla Kürt kartını hem Irak'a, hem de kendi müttefiki Türkiye'ye karşı kullanmıştır. Iraklı Kürtleri ödüllendirirken, Türkiye'ye uğradığı kayıplarıyla ilgili de hiçbir tazminat ödememiştir.

1991'de Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ve Körfez Savaşı'nın ardından Kuzey Irak politikasının da etkisiyle ABD, Türkiye'deki Kürtlere yönelik politikasını netleştirmeye başlamıştır. Bu politikanın temelinde "PKK'ya hayır, Kürt sorununa evet" diyen bir anlayış bulunmaktaydı. BU, ABD'nin Türkiye'deki Kürtler konusunda birbirinden farklı iki politikayı benimsemesine yol açmıştır. Bunlardan biri Kürt politikası, diğeri PKK politikasıydı. ABD'nin Türkiye'deki Kürtler konusunda böyle ikili bir politika izlemesinde Türkiye ile ilişkiler, insan hakları ve demokrasi, genelde Ortadoğu, özelde Kuzey Irak politikası ve terörizm konuları etkili olmuştur.

ABD'nin Kürt sorunu ile PKK arasında ayrıma giderek Türkiye'nin politikalarına paralel bir tutum benimsemesinin, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde çok önemli bir "stratejik müttefik" olma konumunu sürdürmesiyle yakından ilgisi bulunmaktaydı. Türkiye, ABD'nin hem Ortadoğu, hem Orta Asya politikası açısından vazgeçilmez bir ülkeydi. ABD'nin İran ve Irak'a uyguladığı çevreleme politikasının (dual containment) iyi işlemesi için, Çekiç Güç'ün kalması için, Kafkaslar ve Hazar petrolleri konusunda Rusya'yı dengelemek için ve Ortadoğu Barış sürecinde İsrail'in müttefiki olarak Türkiye'ye gereksinimi bulunmaktaydı. Bu jeopolitik

[129] Kurubaş, **Kürt…,** II.Cilt, s:229-232.

konumunun yanında, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri için Batı yanlısı laik Müslüman ülke kimliğiyle iyi bir model oluşturması, Türkiye'nin bu durumunu daha da güçlendirmekteydi. Türkiye'de Kürt sorunundan ötürü bir istikrarsızlığın yaşanması ve Ortadoğu'da yeni uzun süreli bir etnik çatışmanın doğması, Arap-İsrail çatışmaları deneyimini yaşamış olan ABD açısından hiç de istenen bir durum değildi. Ama birçok açıdan Türkiye'nin işine gelen bu politika, ABD kongresinin Türkiye karşıtı tutumuna ve Türk-ABD ilişkilerine yeni bir olumsuz unsurun eklenmesine yol açmıştır. ABD'nin PKK'ya karşı açık bir tavır almasında özellikle Kuzey Irak politikasının ve terörizme yaklaşımının etkisi bulunmaktaydı. Her şeyden önce, ABD Çekiç Güç'le Kuzey Irak'ı denetim altına alabilmek ve orada yeni bir düzen kurabilmek için Türkiye'ye muhtaçtı. Bu nedenle Türkiye'nin en büyük güvenlik tehdidi olan PKK'ya karşı sert tavır almalı ve Türkiye'nin bölünmesini istemediğini göstermeliydi.[130]

Bu bir bakıma ABD'nin PKK kozuna sahip olması anlamına gelmekteydi. Ayrıca PKK, ABD'nin Kuzey Irak politikasında yer almamaktaydı, hatta bu politikaya karşı bir tehdit unsuruydu. ABD'nin Kuzey Irak politikası KDP ve KYB üzerine kuruluydu. Bundan başka ABD, Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle Türkiye'nin 1999 itibarıyla 30 milyar Dolar civarında bir ekonomik kayba uğramasına neden olmuş ve bunu telafi etmemişti. Bu değerli müttefikine olan borcunu PKK'ya karşı tavır alarak ve ona bu konuda yardım ederek ödemeye çalışmıştır. ABD'nin PKK'ya yaklaşımında genel terörizm politikasının etkisi olduğu da açıktı.Uluslararası terörizme hedef olan ülke konumundaki ABD, terörizm konusunda çok hassastı. Bu nedenle ABD'nin her yıl yayımladığı "Global Terörizm Raporu'nda PKK da yer almıştır. Buna bir de PKK'nın Ortadoğu'da Amerika karşıtı ülkeler (Libya, Suriye, İran) tarafından desteklenmesi eklenince, ABD'nin PKK'ya karşı olmaması için hiçbir neden kalmamaktaydı. ABD'nin Türkiye'deki Kürt sorununu kabullenerek, Kürtlerle ilgili bir takım

[130] Kurubaş, **Kürt …,**II.Cilt s:233.

reformlara gidilmesini istemesinin odağında genel insan hakları ve demokrasi politikası olduğu ileri sürülmektedir. ABD aslında Türkiye'nin bu tutumuyla istikrarsızlaşmasından korkmakta, ayrıca Kürt sorunu konusunda inisiyatifi Almanya'nın başını çektiği Avrupa'ya bırakmak istememektedir. ABD yönetimi, sadece yayımlanan raporlar ve kamuoyu baskısıyla Türkiye üzerinde etkili olmaya ve onu insan hakları ve demokrasi ölçütlerine uymaya zorlamıştır. ABD'de Irak'taki ve Türkiye'deki Kürtler arasında ayrım yapılarak, ayrı ayrı politikalar izlenmesi de zaman zaman tartışmalara neden olmuştur. 1992 Mart sonuna doğru Temsilciler Meclisi Avrupa ve Ortadoğu Alt Komitesi'nde Türkiye'nin Kürt sorunu geniş bir biçimde tartışılmış, Hükümet yetkilileri ABD'nin terör sorunundan ötürü Türkiye'yi desteklediğini, ayrıca Türk hükümetinin de Kürtler konusunda olumlu yaklaşımlar içinde olduğunu belirtmişlerdir. 1992'de ABD yönetiminin Türkiye'yi destekleyen tutumunun tartışmaya açılmasında ve hükümete bu yönde eleştiriler gelmesinde aynı yıl yaşanan Nevruz olaylarının ve Çekiç Güç tartışmalarının önemli etkisi olmuştur. Bu alanda başlatılan incelemeyle PKK'nın Kürtler arasında bir desteğe sahip olmadığı araştırılmış ve her eylemi yakından incelenmeye başlanmıştır. Bu süre zarfında ABD yönetimi içinde PKK'nın "terör örgütü" kimliğini yitirdiği ve "ayrılıkçı grup" olduğu yönünde düşünenlerin sayısında önemli bir artış olmuştur. Bu husus her ne kadar ABD'nin resmi açıklamalarına yansımasa da yine de önemlidir. Çünkü ABD Nevruz olaylarından sonra artık Türkiye'ye daha eleştirel yaklaşmaya ve PKK konusunda elde ettiği istihbaratı Türkiye ile paylaşmakta isteksizlik göstermeye başlamıştır. Ayrıca bu yıl ABD'nin PKK'ya yardım malzemesi attığı yönünde iddialar olduğu da hatırlanmalıdır. ABD'nin rahatsızlığını, Demirel hükümetinin PKK tehdidi karşısında sorunun "güvenlik boyutu"na ağırlık vermesi, "siyasal boyutu"nu ihmal ederek demokratikleşme çabalarına gereken önem vermemesi oluşturuyordu. ABD artık Kürt sorununu sadece bir terör sorunu olarak görmüyor, bunun gerisinde Türklerle Kürtler arasında gerilimlerin yattığını belirtiyor ve işkence ve yargısız infazlardan söz ediyordu. Yani ABD yönetimi konuyu "etnik sorun"

ve “insan hakları sorunu” çerçevesinde değerlendiriyordu. ABD’nin 1992’deki Türkiye’ye karşı görece sert tutumu bu yılki Ülke Raporlarına da yansımıştır. Raporda öncekilerden farklı olarak Türk hükümetini sorumlu tutan ve politikalarını eleştiren saptamalara yer verilmiştir. ABD yönetimi 19 Mayıs 1993’te yaptığı bir açıklamayla PKK tarafından ilan edilen tek taraflı ateşkesi, terörist faaliyetlerin durmasından ötürü memnuniyetle karşıladığını, Türk hükümetinin ayrılıkçı ve terörist şiddete karşı mücadelesini desteklediğini, ama bu sorunun sadece askeri yollarla çözümlenemeyeceğini bir kez daha vurgulamıştır.[131]

1994’ten itibaren ABD, PKK’ya daha sert tavır alan ama Türkiye’deki Kürt sorunuyla ve Türkiye’nin Kürt politikasıyla daha yakından ilgilenen, gerektiğinde baskı kuran bir yaklaşım benimsemeye başlamıştır. Özellikle Kongre, Türkiye’nin terörle mücadele politikalarını eleştirerek ve ABD yönetimi üzerinde baskı kurarak Kürt sorununa siyasi çözüm bulunması yönünde çaba harcamıştır. Bunun için Kürt sorunu sık sık Kongre gündemine alınmıştır.

Güneydoğu’da Türkiye’nin sivillere karşı parça tesirli bomba kullandığı iddiaları, Kongrede bu silahların Türkiye’ye transferini önlemeye yönelik çabaların artmasına yol açmıştır. Mayıs 1994’te Temsilciler Meclisi Tahsisat Komitesi Türkiye’ye yapılan yardım miktarını azaltmakla kalmayıp, bu yardımın %25’ini de Türkiye’nin insan hakları uygulamalarındaki iyileşme koşuluna bağlayan bir yasa tasarısı hazırlamıştır. Aralık 1994’te DEP milletvekillerinin yargılanıp hapis cezasına çarptırılmaları, hem Kongre’nin hem de ABD yönetiminin sert eleştirilerine neden olmuştur. Haziran 1995’te Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı’nca ortak hazırlanan ve Türkiye’nin Kürt politikasını ve PKK ile mücadelesini inceleyen “İddialar Üzerine Rapor” Kongre’ye sunulmuştur. Rapor o güne değin Türkiye’nin insan hakları konusunda dile getirdiği en sert ve en eleştirel açıklamaları

[131] Kurubaş, **Kürt …,**II.Cilt ss:234-236.

içermekteydi. Raporda işkence, yargısız infaz, köy yakma, göçe zorlama ve sivillere yönelik hava saldırıları geniş yer tutmaktaydı.Bu yıllarda ABD Helsinki Komitesi de Türkiye'nin Kürt politikasını eleştiren bir platform olarak çalışmıştır. Komite Raportörleri 1996'da Türkiye'nin ateşkes yapması, Kürtçe eğitim, basın ve yayın faaliyetlerine izin vermesi ve olağanüstü hali kaldırması gibi konuları içeren 136 sayılı Kongre Kararını desteklemeleri için birer mektup göndermişlerdir. 25 kişinin imzaladığı ve geçerlilik kazanamayan bu karardan Türkiye son derece rahatsız olmuştur. 1994 Ülke Raporlarındaysa Türk hükümetinin işkenceye son verme ve insan haklarına dayalı bir hukuk devleti kurma sözü verdiği halde, güvenlik güçlerinin PKK ile mücadelede insan haklarını ihlal etmeyi sürdürdükleri belirtilmiştir. Bütün bu gelişmeler 1994'ten itibaren ABD'nin Türkiye'deki Kürt sorununa ve Türkiye'ye karşı yeni bir yaklaşım içinde olduğunu göstermekteydi. 1990'ların ortasına kadar Kürt sorununun sadece askeri açıdan ele alınmamasını, ekonomik ve siyasi bir takım adımlar atılmasını söyleyen ve siyasi yolun ne olacağına Türkiye'nin karar vereceğini belirten ABD yaklaşımı, 1994'ten itibaren yerini Türkiye'nin politikalarını açıkça eleştiren ve onun üzerinde baskı kurmayı amaçlayan bir yaklaşıma bırakmıştır. 1995 Ülke Raporlarında önceki yıllarda yapılan eleştirilerin geliştirilerek aynen yer aldığı "birçok insan hakkı ihlalinin mağdurunun Kürt etnik kimliğini açıkça ifade eden kimseler olduğu" belirtilerek, ihlallerin sorumlusunun güvenlik güçleri olduğu ima edilmekteydi. 1996 PKK'lılardan "gerilla" Kürtlerden de "etnik azınlık" olarak söz edilmesi Türkiye'nin tepkisine yol açmıştır. Bununla birlikte ABD yönetimi PKK politikasının bir sonucu olarak, Türkiye'nin yaptığı sınır ötesi operasyonları desteklemeyi sürdürmüştür. Sadece büyük operasyonların uzamasından ve KDP-KYB'nin zarar görmesinden endişelenmiştir.[132]

---

[132] Kurubaş, **Kürt…,**II.Cilt, ss:237-239.

1990'ların sonuna doğru ABD kendi kafasındaki çözümü Türkiye'ye kabul ettirme yönündeki çabalarını yoğunlaştırmıştır. 1998 sonunda Öcalan'ın Suriye'den çıkartılarak yakalanmasına kadar uzanan süreç, ABD'nin Türkiye'deki Kürt sorununun çözümüne yönelik politikasını kolaylaştırmıştır. O nedenle ABD bu süreç boyunca Türkiye'nin yanında olmuş ve onu desteklemiştir. Hatta Öcalan'ın yakalanmasında da yardımcı olmuştur.

Bundan sonra Öcalan'ın yakalanmasını Türkiye için bir fırsat olarak değerlendiren ve Kürt sorununa çok boyutlu yaklaşılmasından yana olan ABD, Türkiye'den Kürt sorununun çözümüne yönelik adımlar atmasını beklemektedir. ABD'li yetkililer amacın "demokratik bir çözüm" olması gerektiğini, etnik kimliğin tanınması, ifade özgürlüğü ve birtakım kültürel hakların verilmesi sayesinde bu çözüme ulaşılabileceğini belirtmektedirler.

Bu husus Mahir Kaynak tarafından da tespit görmekte gerçekte ABD Kürt devleti için değil, Kürt kimliği için uğraş vermekte, bu kimlik Irak'ta bölünmenin gerekçesi olacaktır. Türkiye için Kürtler bu aşamada, sadece bir tehdit ve kontrol aracı olarak düşünülmektedir.[133]

Bu çerçevede ABD'nin Türkiye'deki Kürt sorununun çözümüne ilişkin Erol Kurubaş'ın değerlendirmesine göre; bu sorunun çözümünde üç yönlü bir rol üstlenmesinin ihtimaller dahilinde olduğu,

Birinci olarak, Türkiye'deki demokratik kuruluşların desteklenmesidir.

İkinci olarak, ABD yönetiminin İran ve Irak'a uyguladığı çift çevreleme politikasından vazgeçerek, bölgedeki siyasi gerçekleri kabullenmesi ve böylece, Türkiye'nin bölgedeki askeri rolünü azaltmasıdır.

Üçüncü olarak, Kürt sorunu konusunda fazla gürültü koparmadan Türkiye üzerinde baskı kurulmasıdır.

---

[133] Kaynak, Prof.Dr. Mahir, **Başımıza Çuval Geçirenler,** İstanbul, Truva Yayınları, 2006, s:194.

Sonuçta, ABD'nin Türkiye'de ılımlı Kürt milliyetçiliğinin gelişmesini meşrulaştıracak bir siyasi yapılanmaya yönelik çözüm önerdiği söylenebilir. Bu öneri hem Türkiye'nin ABD'ye Avrupa'dan çok güvenmesinden ve bir çok açıdan bağımlı olmasından, hem de ABD'nin uluslar arası sistemin tek süper gücü konumunda bulunmasından ötürü etkili olabilir.1990'lı yıllarda ABD'nin PKK ve Kürtler konusundaki yaklaşımı Türkiye ile olan ilişkilerine genelde olumlu yansımıştır. 1990'ların sonunda ABD'nin Türkiye ile ilişkilerinde Kürt sorunundan kaynaklanan üç sıkıntı ise,

1. Silah alımlarında sıkıntı yaşanması,
2. 1995 sonrası ABD'deki Kürt nüfusunun ve nüfuzunun artması ve siyasi mülteci statüsünde çoğunluğu Kuzey Irak'tan gelen ve büyük bölümü aktif Kürt milliyetçisi olan yaklaşık 10.000 kişilik Kürt grup, ABD'nde "Kürt lobiciliği" yürütmesi,
3. Ermeni ve Rum lobilerinin Kürt sorunundan yararlanmaya yönelmesi hususlarıdır.[134]

Türkiye, ABD'nin zorlamasıyla birtakım yapısal değişikliklere gitmekten rahatsızdır. Ayrıca, Kuzey Irak'ta ABD himayesinde oluşmakta olan yapılanma, Türkiye'nin ABD ile ilişkilerindeki bir diğer olumsuz etkendir.Son olarak, Nisan 2003'te Irak'ın işgaliyle başlayan süreçle birlikte, ABD'nin PKK ve Kürt politikasının daha önemli hale geldiği açıktır.

Bu bağlamda Irak'ı işgal eden ABD'nin bu ülkeden sızarak ülkemizde terörist eylemler gerçekleştiren PKK'ya karşı bir tedbir almadığı gibi, Türkiye'nin meşru savunma hakkını kullanmasına da engel olması, bu ülkenin PKK'yı desteklemesi ile eşanlamlıdır.

5. 2003 Irak Savaşı Sonrası Türkiye-ABD İlişkileri

Türkiye, ABD'nin Irak'ı işgal niyetini açığa vurmaya başladığı günden bu yana soruna "PKK ve Kuzey Irak'ta bağımsız Kürt devleti

[134] Kurubaş, **Kürt…,** II.Cilt, ss:240-242.

kurulması" kaygısıyla bakmıştır. Bu kaygıya göre hazırlık yapmış, politika belirlemiş ve tutum almıştır.

Bu çerçevede;

1. Irak'ın kuzeyinde bir Kürt devleti istemiyoruz.
2. Hiçbir terör örgütünün bu bölgede barınmasını istemiyoruz.
3. Buradaki yerel gruplar terör örgütü PKK/KADEK'le birlikte hareket etmemeli.
4. Bize yönelik herhangi bir tehdit algıladığımızda ne gerekiyorsa yaparız.

vurgulamasında bulunmuştur.[135]

Türkiye bu kaygıdan hareketle, Irak'ın parçalanması sonucunu doğuracak her türlü girişime karşı olmuş, böyle bir parçalanmanın Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti doğurabileceğini, bunun da Türkiye'nin ülke ve ulus bütünlüğünü bozabileceğini düşünmüştür. PKK'nın terör süreci sonucunda Türkiye'de oluşan Kürt etnik kimliğine dayalı siyasi hareket ve hatta coğrafya. 1991 Birinci Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'ta fiilen kurulan Kürt devleti nüvesi, ABD'nin Irak'ı işgali öncesinde Türkiye'yi daha da kaygılandırmıştır. ABD'nin Irak'ı işgali öncesinde, 1 Mart tezkeresi olarak bilinen ve TBMM tarafından geri çevrilen ABD ile Türkiye'nin Irak'a müdahalede iş birliği yapmalarını öngören tezkere bir dönüm noktasıdır.

Türkiye'nin ABD'nin Irak'ı işgal edeceğinden emin olduğu tarih 2002 yılının Ocak ayıdır. ABD Başkanı George W.Bush, bu niyetini, 16 Ocak 2002'de Beyaz Saray'da görüştüğü, dönemin başbakanı Bülent Ecevit'e aktarmış ve Türkiye'nin aktif desteğini istemiştir. "Bu gezide Ecevit hükümeti ve Genelkurmay Başkanlığı yetkilileri, ABD'nin Türkiye'yi nereye koyduğunu, olası harekatın takvimini en kapsamlı biçimde görmüş oldular."[136]

---

[135] Balbay,**Irak…**,s:271.

[136] Balbay, **Irak…,** s:11.

Başbakan Ecevit, bu müdahalenin içinde Türkiye olsa da olmasa da, en fazla Türkiye'nin etkileneceğini, bölgede istikrarsızlık doğacağını, bunun yeni felaketlere yol açabileceğini, Kuzey Irak'ta doğabilecek gelişmelerin (Kürt Devleti kurulması, PKK'nın daha aktif ve etkin hale gelmesi, Türkmenlerin ezilmesi gibi) Türkiye'nin seyirci kalamayacağı durumlara neden olabileceği gerekçesiyle, bu müdahaleye karşı çıkmıştır.[137]

Başbakan Ecevit'in bu siyasi duruşu, kamuoyunun duruşuyla örtüşür. Türk halkı ABD'nin Irak'a müdahalesine karşı durmuştur. Kamuoyu eğilimleri bu yönde saptanmış, Birinci Körfez Savaşı'nda olduğu gibi 2003 Mart ayında başlayan ABD'nin Irak'ı işgaline de karşı duruş devam etmiştir.

Ecevit hükümeti döneminde bu siyasi duruşuna paralel olarak askeri hazırlıklar da yapılmıştır. ABD'nin Irak'a müdahalesi halinde Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korumak açısından ayrı bir askeri harekata girişmesi olasılığı dikkate alınmış ve buna uygun askeri güç konuşlandırılmıştır.Ecevit hükümeti sonrası iktidara gelen AKP hükümeti ve Abdullah Gül'ün başbakanlık dönemi Türkiye-ABD ilişkileri açısından, 1 Mart tezkeresi öncesini ve tezkerenin TBMM'den geri çevrildiği 1 Mart 2003 gününü de kapsadığı için önemli bir süreçtir. Aslında bu dönemde de, Türkiye'nin hedefleri değişmemiştir. Temel hedef, Kuzey Irak'a yeterli bir askeri güçle girmek, PKK'yı tümüyle etkisiz kılmak, Kürt devletine engel olmak ve Türkmenleri koruma altına almaktır. Ecevit döneminde, bu hedeflere ABD'den önce Kuzey Irak'a bir kolorduyla girerek ulaşmaya çalışan Türkiye, yeni hükümet döneminde aynı hedeflere, Türk askerinin ABD askeriyle birlikte Kuzey Irak'a girmesi yoluyla varmayı benimsemiştir. TBMM'nin reddettiği 1 Mart 2003 tezkeresinin eki niteliğinde olan ve ABD ile Türkiye arasında varılan askeri işbirliğini içeren "Mutabakat Zaptı" bunun kanıtıdır.

ABD'nin ek talepleri çok ağırdı. Bu istekler şöyleydi.

---

[137] Bila, **Hangi…**,ss:183-184.

1. Türkiye'de 80 bin ABD askeri personelinin konuşlandırılması,

2. Türkiye'deki havaalanlarında 250 ABD uçağının konuşlandırılması,

3. ABD'nin 6 havaalanı (Batman, İncirlik, Diyarbakır, Afyon, Antalya, Sabiha Gökçen) ve 8 yedek havaalanından yararlandırılması,

4. Limanlarda tam kolaylık sağlanması (3 ana liman Mersin, İskenderun, Samsun, 2 yedek liman Trabzon,İzmir)

5. Bu havaalanları ve limanlar arasında tüm karayolları, demiryolları ve su yollarının serbestçe kullanılması,

6. Türkiye'de konuşlanacak Amerikan kuvvetlerine harekat eğitimi için alan tahsis edilmesi,

7. Amerikan kuvvetlerinin Türkiye'ye intikali sırasında destek ve güvenlik hizmetinin sağlanması,

8. Amerikan tanklarının taşınmasında intikal desteğinin sağlanması,

9. Amerikan kuvvetlerinin intikal edeceği ve konuşlandırılacağı havaalanları, limanlar ve yolların keşfinin yapılması,

10. Amerikan kuvvetlerine ilk aşamada 4 milyon galonluk akaryakıt desteği temin edilmesi,

11. Amerikan kuvvetlerinin intikal ve konuşlanmasında her türlü güvenliğin, emniyetin sağlanması,

12. Irak'a yapılacak harekatta Türk topraklarının kullandırılmasına izin verilmesi.

Türkiye, ABD'nin müdahale etmesi halinde Kuzey Irak'ta inisiyatifi kaybetmek istemiyordu. Öncelikli iki hedefi vardı.

1. PKK'yı tümüyle etkisiz kılmak,

2. Kürt devletine engel olmak,

Türk Silahlı Kuvvetlerinin ABD askeriyle kuzeyden Irak'a girmek istemesinin nedeni buydu. Bunun koşulları ABD ile sıkı bir müzakere sonucu

belirlenecekti.Ancak, müzakere süreci ABD'nin Kuzey Irak'taki Kürt gruplar ve PKK konusundaki eğilimini de ortaya çıkarmıştır.

Türk askerinin Kuzey Irak'a girmemesi yönünde kullanan ABD'nin Türkiye'den istediği sadece ABD askerlerinin Türk topraklarında konuşlanması ve kuzeyden cephe açarak Irak'a girmesiydi. Ayrıca Türk askerinin Kuzey Irak'ta veya Irak'ta görülmesine Kürtler ve Arapların da, ABD de karşı olması, nedeniyle ABD, müzakere boyunca Türk askerinin Kuzey Irak'ta yer almasına direnmiş, ancak Türkiye'nin ısrarı karşısında ABD, Türk askerinin ABD ile birlikte Kuzey Irak'a girmesini kabul etmiştir. Fakat bu kez de Türk askerinin ABD'li komutanın komutasında olması, peşmergeler veya PKK'lılar dahil kimseye karşı silah kullanmaması koşulları getirmiştir. Türkiye'nin, Türk askerinin PKK'ya karşı bile silah kullanmasını yasaklayan bir anlaşmaya imza atmayacağını kesin bir dille ifade etmesi üzerine ABD, kerhen de olsa mutabakat zaptını imzaladı. [138]

Anlaşmaya varılmıştı ama, Türkiye açısından şu sonuçlar ortaya çıkmıştı.

1. ABD, Türk askerinin Kuzey Irak'a girmesine karşıydı.

2. ABD, Kürt liderler Mesut Barzani ve Celal Talabani'nin taleplerini kabul ettirmeye çalışmıştı.

Bu durum Türkiye'de özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri nezdinde ABD'ye karşı ciddi bir güvensizlik oluşmasına yol açmıştı. ABD, Türk askerini Kuzey Irak'a sokmamaya çalışırken sadece Barzani'nin lideri olduğu KDP ve Talabani'nin lideri olduğu KYB'yi korumakla kalmıyor, aynı zamanda PKK'yı ve onun silahlı güçlerini korumuş oluyordu.

Diğer taraftan, ABD'nin Irak'a müdahale etmek amacıyla, Türkiye'nin bağımsız veya ABD ile birlikte Kuzey Irak'a asker sokma amaçları arasında ciddi bir çatışma bulunmaktadır. ABD'nin sorunu Saddam yönetimiyle, oysa

---

[138] Bila, **Hangi…,**ss:187-191.

Türkiye'nin sorunu Kuzey Irak'taki PKK ve Kürt gruplarladır. Türkiye, PKK'nın tümüyle etkisiz kılınmasını ve bir Kürt devleti kurulmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Bağdat ile sorunu yoktur. Müzakerelerin haftalarca sürmesi ve çok sert geçmesinin altında yatan neden budur.

Böyle bir zemin üzerinde yürütülen müzakereler sonucunda ABD, Türkiye'nin isteklerini zorlanarak da olsa kabul ederek, mutabakat zaptını benimsemiş, ancak bu aşamadan ve söz konusu mutabakat zaptı bağlandıktan sonra 1 Mart 2003 tezkeresi düzenlenerek TBMM'ye sevkedilmiştir. Müzakerelerin böyle bir mutabakatla sonuçlanması aslında, ABD'nin o aşamaya kadar koruyup destek olduğu Kürt grupları, Türkiye destekli kuzey cephesini açabilmek için yalnız bıraktığı anlamına gelir. Bu da ABD'ye güvenen Kürt grupları için kayda geçirilmesi gereken bir husustur. MOU (Momerandum Of Understanding) olarak bilinen Kuzey Irak'a asker sokma hakkını elde etmesi, PKK'nın silahlı gücüne karşı planını da ortaya koymaktadır. 8 Şubat 2003 tarihinde Türkiye ile ABD arasında varılan mutabakat zaptında "Özel Harekatlar" başlığının "Kuzey Irak'taki faaliyetler" altbaşlığını taşıyan (b) bendinin 3.fıkrasındaki PKK'yla ilgili hükmünde " Alıcı taraf (Türkiye) özel harekat kuvvetleri, terörist saldırılara (PKK-KADEK, kendini savunma hakkı…. dahil) cevap verme dışında Irak kuvvetleri ve muhalif gruplarla herhangi bir çatışmaya girmeyecektir. [139]

ABD heyeti, Türk askerinin Kuzey Irak'a girmesini kabul etmek zorunda kaldıktan sonra silah kullanmasını engellemeye çalışmıştır. PKK dahil silahlı grupların kendilerine ateş açılmadıkça silah kullanmalarını yasaklayan bir hükmü mutabakat zaptına koydurmak istemiş, Türk heyetinin ağır tepkisi ve görüşmeleri kesmesi üzerine yukarıdaki hüküm kabul edilmiştir. Bu hükümde bile mümkün olduğunca Türk askeri sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Buna göre, Türk askerinin kesinlikle Barzani ve Talabani güçlerine karşı silah kullanmaması, öngörülmektedir.

---

[139] Bila, **Hangi…,**ss:193-194.

PKK'ya karşı silah kullanma olanağı ise parantez içinde istisna hükmü olarak yer almakta ve "terörist saldırılara cevap verme" çerçevesinde tutulmaktadır. Bu da ABD'nin KDP, KYB ve PKK konusundaki duyarlılığını yansıtmaktadır. ABD'nin bu tutumu Türkiye'yi güvensizliğe itmiştir. Sonuç olarak Türkiye, ABD ile zorlu bir süreç sonunda vardığı mutabakatla, Türk askerinin ABD askeriyle birlikte Kuzey Irak'a girmesi olanağını sağlamıştır. Mutabakat zaptının diğer hükümleri de çok önemli düzenlemeler içermekteydi. Bu hükümlerle Türkiye, Kuzey Irak'a PKK'yı tümüyle etkisiz kılacak ve güvenliği sağlayacak büyüklükte askeri birlik göndermeyi hükme bağlamış, ayrıca Musul ve Kerkük'ün Barzani-Talabani güçlerinin eline geçmesine karşı da önlem almış olmaktaydı. Hiç kuşkusuz, Türkiye'nin planı Kuzey Irak'a ABD ile birlikte girdikten sonra PKK'nın silahlı güçlerini etkisiz kılmaktı. PKK'yla Türk askerinin karşılaşmaması zaten mümkün değildi. Ancak, bu mutabakat zaptı uygulanamadı. TBMM, bu zaptın bağlı olduğu Başbakanlık tezkeresini (1 Mart tezkeresi) 1 Mart 2003 günü yaptığı oylamada reddetmiştir. Tezkere reddedilince onun eki niteliğinde olan ve Türk ve ABD askerlerinin ortak harekatını düzenleyen mutabakat da rafa kalkmış oldu. Bu sonuç Türk-Amerikan ilişkilerinde krize neden olduğu gibi, hükümetin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak'ta inisiyatifi kaybetmesi sonucunu da doğurmuştur.

5.1.Tezkere Sonrası Durum

Türkiye Cumhuriyeti, Tezkerenin reddi ile ABD doğrultusunda karar alabilen herhangi bir Ortadoğu devleti olmadığını herkese göstermiştir. Tezkerenin reddedilmesi Türkiye ile ABD arasında büyük bir krize yol açmıştır. ABD, tezkerenin reddedilmesi karşısında adeta şok olmuştur. Daha önce havaalanları/ limanların harekat için iyileştirilmesi faaliyetlerini içeren tezkere doğrultusunda, ABD personeli ve askeri malzemeleri Türkiye'ye getirilmiş, kuzeyden Irak'a cephe açmanın hazırlıkları yapılmıştı. Bu gelişmeler Washington'u kuzey cephesinin açılmasına izin verecek

tezkerenin de çıkarılacağı konusunda güvendirmişti. Tezkere reddedilince ABD, personelini ve askeri malzemelerini Türkiye'den çekmiştir.[140]

ABD, Türkiye'nin bu kararına karşın, 20 Mart 2003 günü sabahı 04.30'da Irak'ta savaşı başlatmıştır.

Türkiye ise bozulan ilişkileri düzeltmek doğrultusunda 20 Mart 2003'te ABD'nin isteğini karşılamak üzere TBMM'ye bir tezkere daha sevketmiştir. Bu tezkerenin kabul edilmesiyle Türk hava sahası ABD uçaklarına açılmıştır. Bombardıman uçakları savaşın ilk günü Türk hava sahasını kullanarak Irak'ı bombalamışlardır. Türkiye yine bozulan ilişkileri düzeltebilmek amacıyla yaralanan veya yaralı taşıyan ABD uçaklarının İncirlik'i kullanmalarına da izin vermiştir. ABD, istediği güçte bir kuzey cephesi açamamıştı ama havadan indirme yoluyla yine Kuzey Irak'tan da bir cephe oluşturmuş ve burada Kürt grupların desteğiyle harekat başlatmıştı. 9 Nisan 2003 günü Bağdat teslim olmuştu. Türkiye, artık güney komşusunun ABD olduğunu kabul ediyor, yeni komşusuyla ilişkilerini düzenlemenin, rayına oturtmanın yollarını arıyordu. Türkiye savaş başladıktan sonra ABD'ye elinden gelen bütün desteği vermiş ama ilişkileri düzeltememiştir. Hatta ABD tarafından cezalandırılmıştır. Kuzey Irak'ta bulunan Türk askeri birimlerinin faaliyetleri sınırlandırılmış, 4 Temmuz 2003 günü, 100 ABD askerince, 3 subay, 8 astsubaydan oluşan Türk irtibat timinin bulunduğu binayı basılmış, 11 Türk askerinin başına çuval geçirilerek, askerleri ve onlarla birlikte bulunan 13 Türk'ü de sorgulanmak üzere Bağdat'a götürülmüştür. Bütün bu gelişmeler Türk-Amerikan ilişkilerinin ne denli bozulduğunu göstermekteydi. Krizin sıcak bölümü atlatıldıktan sonra, Türkiye özür dilenmesini bekledi. NATO devreye girdi ve müttefiklere bunun yapılamayacağını duyurdu. Artık hiçbir şey 4 Temmuz öncesi gibi olmayacaktı. 8 Temmuz 2003'te ABD Avrupa Kuvvetler Komutanı Orgeneral James Jones telafi ziyaretine geldi, ziyaret sadece bir eksikliği telafi etmekti ve "benim özür dileme yetkim yok "şeklinde açıklama yaptı. Geziden çıkan

---

[140] Bila, **Hangi…**,ss:195-197.

sonuç ise ne pahasına olursa olsun ilişkilere devam idi. Irak'ta direnişin başlaması ve ABD askerlerinin her gün kayıp vermeye başlamasıyla yeniden Türkiye'den asker istenmesi Ankara tarafından bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. 7 Ekim 2003'te TBMM'den bir tezkere daha çıkaran hükümet, ABD'nin isteğine uygun olarak Irak'a asker gönderme kararı almıştır. Ancak, başta Kürt grupların itirazı olmak üzere Irak'tan gelen tepkiler karşısında, ABD bu talebinden vazgeçerek Türk askerinin Irak'a girmesinin istenmediğini belirtmiştir. Bu aşamadan sonra Türkiye, ABD'ye yaptığı bu yardımlar karşısında, ABD güçlerinin PKK'yı tümüyle etkisiz hale getirmesi talebinde bulunarak bu yönde bir beklentiye girmiştir. ABD ise Türkiye'nin bu talebini sürekli geçiştirerek, beklentisini boşa çıkarmış, PKK'ya karşı herhangi bir operasyon düzenlememiştir. Tartışmaların yoğunlaşması üzerine ABD, PKK'ya karşı askeri bir operasyon düşünülmediğini, tek yolun askeri yol olmadığını açıklamıştır. Nitekim, ABD'nin Kerkük'te görevli bir albay başkanlığındaki heyet aracılığıyla terör örgütü KADEK ile diyaloga girdiği öğrenildi. ABD'nin , KADEK üyelerinin silahları bırakıp, Türkiye'ye dönmeleri halinde, bölgelerinde güvenli yaşamalarını ve siyaset yapmalarını sağlayacak ortam oluşturma sözü verdiği, örgütün de bu önerileri değerlendirdiği iddia edildi.[141]

5.2. Savaş Sonrası ABD'nin Kürt Gruplara Yaklaşması

ABD'nin Irak'a müdahalesi öncesindeki süreçte KDP ve KYB gibi PKK'nın da en büyük kaygısı, Türkiye'nin Kuzey Irak'a girme kararı almasıydı. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ABD'den bağımsız olarak ve ABD askeriyle birlikte Kuzey Irak'a girmesi halinde öncelikli hedefinin PKK olacağı açıktı. Böyle bir askeri harekattan çekinen PKK, ABD'nin müdahalesi öncesinde Ankara ile Washington arasındaki temaslar boyunca, KDP ve KYB gibi, Türk askerinin Irak'a girmesine karşı kampanya yürütmüştür. 1 Mart tezkeresinin TBMM'de reddedilmesi PKK'nın da işine gelmiştir. Bu durum

[141] Balbay, **Irak…,** ss:292-299.

Türk askerinin daha büyük güçle Kuzey Irak'a girmesini önlediği gibi, Türk-ABD ilişkilerinin bozulması, Türkiye'nin Kuzey Irak'taki inisiyatifini de zayıflatmıştır. O dönemde KADEK ismini alan örgütün politikası, ABD ile çatışmaya girmemek, silahlı gücünü korumak ve savaşın dışında kalmaktı. Bu amaçla ABD silahlı güçleriyle çatışmaya girilmemesi konusunda kesin talimatlar yayımlanmıştır.

ABD'nin Irak'ı işgalinin PKK açısından genel olarak olumlu etkilerinin olumsuz etkilerinden fazla olduğu söylenebilir. PKK açısından olumlu yönlerin başında Türk-ABD ilişkilerinin bozulması, askeri işbirliğinin rafa kaldırılması, Türk askerinin bölgeye müdahale etmemesi, böylece PKK'nın varlığını koruması gelmektedir. Ayrıca, ABD'nin Türkiyesiz giriştiği harekatta en yakın müttefik olarak Kuzey Irak'taki Kürtleri görmesi ve onları desteklemesi de bir çeşit güvence niteliği taşımıştır. [142]

ABD'nin savaş sırasında ve sonrasında Kürtlere bakışını bir bütün olarak ele almak gerekir. ABD, Kuzey Irak'ta diğer Kürtlere olumlu yaklaşırken, PKK'ya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmamış ve aleyhlerine bir operasyon yapmadığı gibi açıktan bir tutum da almamıştır. Hatta, PKK ile temasa geçtiği yönünde güçlü belirtiler ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede, ABD'nin PKK-KADEK örgütüyle 12 Haziran 2003 günü doğrudan temasa geçerek, Kerkük'te görev yapan bir albay başkanlığındaki heyetin Irak'ta KDP bölgesinde PKK'yla yaptığı ön görüşmede öne çıkan ana başlık, "PKK'nın yasallaşma teklifi" olmuştur. ABD heyetinin PKK'lılara; "Burada silahlı olarak daha fazla barınamazsınız. Tüm silahları bırakın, kendinizi siyasal bir örgüt olarak tanıtmanın alt yapısını hazırlayın, '**Af getireceğiz**, **Yeni adımları sağlayacağız, Güvenli bölgeler oluşturacağız.'** " taahhütlerinde bulunmuşlardır. ABD, Irak'ı işgalinin

[142] Bila, **Hangi…**,ss:198-200.

ardından, Irak politikasıyla birlikte Kürt politikasını da yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Hazırlanan planın özünde, Kürt politikasının Irak merkezli olarak gündemde tutulması ve bunun için de ilk olarak Irak'ın Kuzeyinde 15 yıldır oluşturulan kukla yapının güvenliğinin garanti altına alınacağı, ayrıca, Irak'ın kuzeyinde bulunan bir kısım PKK'lının peşmerge ordusu içine yerleştirilmesi, geri kalanların Türkiye'ye dönmelerini öngörülmüş. Çıkarılacak aftan yararlanarak Türkiye'de yasal siyaset yapmalarının önünün açıklanacağı belirtilmiştir.[143]

Bu süreç yaşanırken, Türkiye'nin güneydoğusunun Irak'ın kuzeyindeki federatif yapının parçası olmasının zemini de yavaş yavaş döşenmiş. Türkiye'deki haklar ve özgürlükler tartışmasıyla psikolojikalt yapısı hazırlanan bu projenin yasal zemini için adımlar atılmaya başlamıştır.

ABD'nin Kuzey Irak'taki peşmergelere verdiği silahların PKK'nın eline ulaştığı, Kuzey Irak'a gönderilen ABD'li yetkililerin Kürt milliyetçiliğine sempati duydukları, Erbil'de görev yapan ve daha sonra emekli olan Albay Dick Nabb'in, kartvizitine Kürt bayrağı koydurduğu, ABD Dışişleri Bakanı Condelazza Rice'ın, Barzani ile görüşmeyi Bağdat'ta değil Irak'ta yaptığı, ABD'nin Haziran 2004'te 1.4 milyar Doları Kürt liderlere aktardığı, son dönemde ABD sayesinde PKK liderlerinin Kuzey Irak'ta rahatlıkla dolaştığı, hatta hastanelerde tedavi gördükleri bilinen hususlardandır.[144]

Kuzey Irak'a ve Irak'ın tamamına ABD otoritesi yerleştikten sonra, bu durum, PKK için Türkiye'ye karşı bir güvence oluşturmuştur. ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra PKK açısından en önemli etki ve bu etkinin de katkısıyla ortaya çıkan sonuç PKK-KONGRA GEL'deki bölünmedir. Abdullah Öcalan'ın kardeşi Osman Öcalan'ın da aralarında bulunduğu PKK'nın üst düzey kadrolarından bazıları, KYB ile ilişkili olarak ABD'ye yanaşmış ve bu

---

[143] Akfırat, Fikret, **Kukla Devlet,** Ankara,Kaynak Yayınları, 2004, s:303.

[144] Hürriyet Gazetesi, 12 Mart 2007.

eğilimleri ABD tarafından da destek görmüştür. Bu gelişmeye Abdullah Öcalan müdahale etmeye çalışmış ve tepki göstermiştir. Kasım 2003'te KADEK'in kendini feshetmesi ve yerine KONGRA-GEL'in kurulduğunun ilan edilmesinden sonraki süreçte, örgütte bir süredir hissedilen ayrışmada ABD'nin Irak'ı işgalinin etkisi bulunduğu yönünde yaygın bir kanı oluşmuştur.

KONGRA-GEL'in oluşumundan sonra Osman Öcalan başta olmak üzere PKK'nın üst düzey yöneticileri örgütten ayrıldılar. A.ÖCALAN'ın eleştirisi ve çağrısı üzerine yeniden döndüler, örgüte özeleştiri vermiş,, ancak bir süre sonra bir kez daha ayrılmış ve ayrı bir hareket başlattıklarına ilişkin bir bildiri yayınlamışlardır. Abdullah Öcalan, bu bölünmeyi engellemek ve örgütün bütünlüğünü korumak için KONGRA-GEL'in dışında "PKK'nın yeniden örgütlenmesi, yeni bir anlayışla yeni bir parti kurulması" kararı vermiş ve bu kararı avukatları aracılığıyla iletmiştir. Abdullah Öcalan, kurmak istediği yeni dönemi, "PKK'nın yeniden yapılanması ve KOMA—GEL dönemi olarak ifade etmektedir. Abdullah Öcalan'ın yeni anlayışına göre önerdiği formülün içini, "Demokrasi+genel kamu otoritesi olarak Türkiye, İran, Irak ve Suriye devleti" doldurmaktadır. Osman Öcalan, karısı ve bir grup arkadaşı örgüte dönüp yeniden ayrıldıktan sonra KONGRA-GEL'den ayrı olarak PKK'nın yeniden kurulması çalışmalarını müteakip, ABD ile işbirliğine yönelmek, ABD ve Talabani'nin kontrolüne girmekle suçlanmışlardır. Osman Öcalan'ın liderlik ettiği "Demokratik Barış İnisiyatifi" 2-5 Ağustos 2004'te düzenlediği konferansta Yurtsever Demokratik Parti'yi (Partiye Welatparez'e Demokratik-PWD) ilan etmiştir. Osman Öcalan, ABD'nin Irak'ı işgali ve sonrasında doğan ortamı desteklemekte, ABD'nin işgalini fırsat olarak görmekte, ayrıca Kuzey Irak'ta Barzani-Talabani liderliğindeki Kürt devletini de benimsemektedir. PKK-KONGRA-GEL'den kopuş bu görüş ayrılığına dayanmaktadır. Osman Öcalan ABD-Talabani-Barzani cephesine yanaşırken, PKK-KONGRA-GEL'in şiddet kullanmasına, silahlı eylem

yapmasına da karşı çıkmakta ve bu noktadan sonra ABD politikalarının desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır.[145]

5.3. Savaş ve Savaş Sonrası İlişkilerdeki Gelişmeler

Türkiye'nin ABD taleplerine olumsuz cevap verip savaşta aktif bir rol oynamaktan kaçınması, ABD'nin Irak'ı işgalini durdurmaya yetmemiştir.

ABD Mart 2003'te Kuzey Cephesine ihtiyaç duymaksızın Irak'ı işgale başlamış ve Nisan ayında da Saddam yönetimine son vermiştir. Böylece, Kuzey Cephesi olmadan ABD savaşmaz argümanının bir yanılgı olduğu ortaya çıkmıştır. ABD ve İngiliz güçleri güneyden saldırıya geçtiler. Kuzeyde ise beklendiği gibi Kürtler savaşta ABD'nin yanında yer aldılar. Saddam rejimi beklendiği gibi bir direnç gösterememiş ve sonunda Saddam'ın kendisi de Aralık 2003'te ABD tarafından yakalanmıştır.

ABD Saddam'ı devirdikten sonra Irak'ta yeni yapılanmanın temellerini atmaya başlamıştır. 3 Temmuz'da 25 kişiden oluşan Irak Geçici Yönetim Konseyi oluşturulmuştur. Bu konseyin üyeleri arasından dokuz kişilik Başkanlık Konseyi seçilmiştir. Başkanlık Konseyi 5 Şii, 2 Sünni, 2 Kürt temsilciden oluşmuştur. Başkanlık Konseyi üyeleri alfabetik sıraya göre Irak Yönetim Konseyine başkanlık etmektedir. ABD sivil yönetici olarak eski bir diplomat Paul Bremer'i atamıştır. Ağustos sonunda geçici Irak Yönetim yönetiminin bakanları da belli olmuştur. Bakanlıklar, geçici Irak Yönetim Konseyi'ndeki paylaşıma göre dağıtılmıştı. Buna göre, bakanlıkların 13'ü Şiilere, 5'i Sünnilere, 5'i Kürtlere verilirken, Türkmen ve Asuriler'e de 1'er bakanlık verilmişti. Savaş sonrası Türkmenlere yönelik yağma, tapu kayıtlarını yakma, benzeri saldırılar ve yıldırma hareketleri oldu ve Türkmenler savaş sonrası Irak'ın yeniden yapılanmasında bir varlık gösteremezken Kürtler önemli roller almaya başlamışlardır. Örneğin Irak

---

[145] Bila, **Hangi…,**ss:201-223.

Kürdistan Demokratik Partisi (IKDP) sözcüsü Hoşyar Zebani Dışişleri Bakanlığına getirilmiştir. ABD bir taraftan Irak'ta yeni devleti yapılandırmaya çalışırken, diğer taraftan ABD askerlerine yönelik gerilla saldırıları devam etmektedir. [146]

Savaşın bittiği ilan edilen 1 Mayıs 2003 tarihinden sonra ABD asker kayıpları, savaştaki ABD kayıplarından fazla olmuş ve kayıplar halen devam etmektedir. 28 Aralık 2003 itibarıyla savaşın bittiğinin ilan edildiği tarihten itibaren ABD'nin toplam asker kaybı 210 olmuştur. ABD içinde ise özellikle Demokratlar Bush yönetimine Irak savaşını gereksiz yere çıkardığı suçlamasını yapmakta, metot olarak da eleştirmektedirler. Irak'ta ise Saddam muhalifleri ABD'nin işgalini memnuniyetle karşılasa da, işgal sonrası Irak'ta yağmalamalar ve düzensizlik, devlet dairelerinin, kütüphanelerin, müzelerin talan edilmesi, ABD'ye Irak'ta puan kaybettirmiştir. Türkiye-ABD ilişkileri açısından ve ABD'nin Türkiye'ye yaklaşımını göstermesi bakımından Kongre'de 13 Nisan 2003'te kabul edilen Bush'un Irak'ta devam eden savaş için talep ettiği 79 milyar dolarlık ek savaş bütçesi tasarısında, Ekonomik Destek Fonu çerçevesinde Türkiye'ye de, 1 milyar dolar hibe (veya 8.5 milyar dolar kredi) verilmesi yer alıyordu. Fakat bu Türk hükümetinin operasyonda işbirliğine, insani yardıma desteğini sürdürmesi ve tek yanlı olarak Kuzey Irak'a asker yerleştirmemesi şartlarına bağlanmıştı. Bu gelişme ABD'nin her ne kadar 1 Mart tezkeresinin geçmemesinden dolayı Türkiye'den hoşnut olmasa da, ekonomik krizden geçmekte olan Türkiye'ye yardım teklifi yaparak, Türkiye'yi yabancılaştırmak istemediğini, Türkiye'ye hala müttefik olarak önem verdiğini göstermiş oldu. Böylece bu olay bir bakıma kriz sonrası ABD'nin yaklaşımını test etmiş oldu. İki ülke ilişkileri bakımından savaş sonrası bir başka en önemli gelişme ise 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'deki Türk irtibat timine mensup 11 özel kuvvet subayının Amerikan kuvvetlerince tutuklanması "ve 62 saat sonra serbest bırakılma" hadisesidir. [147]

---

[146] Bal, **21.Yüzyılda…,**s:175.

[147] Akfırat, **Kukla…**,s:285.

Bu olay iki ülke arasındaki güvensizliğin bir göstergesi olmuş, Soğuk Savaş sonrası gelişen Türkiye-ABD ilişkileri ve stratejik ortaklığa büyük zarar vermiştir. Türkiye'de bu olayın psikolojik bir savaş olduğu değerlendirmesini yapanlar olmuştur. Her halükarda bu olay, artık Irak'ın hakiminin ABD olduğu ve bu gücün rızası dışında başka aktörlerin faaliyet göstermeyeceğinin açık bir göstergesiydi.

Türkiye-ABD ilişkilerinde diğer önemli bir gelişme savaş sonrası ABD'nin Türkiye'den asker talebiydi. ABD, ortaya çıkan gerilla faaliyetleri karşısında Türkiye'den asker göndermesi talebinde bulunmuştur. Daha önceki olumsuz gelişmelerin etkisi ve ABD ile ilişkileri düzeltme gayesiyle bu defa TBMM asker gönderme izni veren tezkereyi 7 Ekim 2003'te onaylamıştır. General Myers'in belirttiği gibi ABD'nin asker talebi Türkiye-ABD ilişkilerini test eder nitelikteydi. Türkiye ise asker talebine evet diyerek, ABD ile iyi ilişkileri devam ettirme niyetini, ABD'nin hala önemli olduğunu ve iki ülkenin hala müttefik olduğunu göstermiştir. Bu gelişmeler yara almış olan Türkiye-ABD ilişkileri için olumlu yönde atılan adımlardır. ABD daha sonra bu talebinden vazgeçmiştir. ABD'nin Türk askeri talebinden vazgeçmesini açıklarken, Osmanlı'nın bölgeyi uzun süre yönetmesini bir olumsuzluk olarak göstermiş, Irak halkının Türk askerini bölgede istemediğini ileri sürmüştü. Aslında Osmanlı tüm etnik gruplara, dinlere ve geniş hoşgörüye sahipti. Diğer taraftan Irak halkı ABD askerini ve özellikle bölgeyi Osmanlı'dan sonra yöneten İngiliz askerini Türk askerinden daha fazla mı istiyordu? Bu soruya evet demek çok zordur, aslında Irak halkı hiçbirisini istememektedir. Daha yakın geçmişte II. Körfez Savaşı'ndan sonra Saddam baskı yaptığında, bölgedeki Kürtler Türkiye'ye ve İran'a kaçtılar. Eğer Türkiye bir düşman olarak kabul edilseydi, bu insanlar Türkiye'ye bir kurtarıcı olarak kaçmazlardı. Esas mesele, ABD'nin bu aşamada kendi planları açısından Türkiye'yi Irak'ta görmek istememesi idi. Türkiye Irak'a asker gönderdiği takdirde Irak'taki yapılanmada söz sahibi olmaya çalışacak, ABD'nin planlarında değişiklik isteyecek, savaş sırasında ABD yanında aktif roller alan Kürtlerin

pozisyonunu zayıflatacaktı. ABD ise Irak'taki durumun tüm bunları göze alacak kadar vahim olmadığı ve bu nedenle de, Türk askerinin şu aşamada çok gerekli olmadığı kanısına varıp, teklifini geri almıştır. Türkiye de zaten TBMM'nin verdiği izni kullanmayacağını 7 Kasım 2003'te ilan etmiştir. Özetle, ABD'nin Türk askeri talebinden vazgeçmesi için ileri sürdüğü argüman sadece bir bahaneydi ve eğer sürpriz bir şekilde sorun kötüleşirse, bazılarının iddia ettiği gibi Vietnam gibi olursa o zaman ABD tekrar asker isteyebilirdi.[148]

ABD'nin asker talebi, her ne kadar daha sonra bu talepten vazgeçse ve bu durum Türkiye tarafında geçici bir hoşnutsuzluğa neden olsa da, Türkiye olumlu cevap vererek niyetini ortaya koyduğu için, Türk-ABD ilişkilerinde yakınlaşma yolunda önemli bir kilometre taşı da olmuştur.

Diğer taraftan, ABD ve onun zorlamasıyla Irak'la oluşturulan "temsilcilik mekanizması" ABD ile ilişkilerin güçlenmesi, iki ülke arasındaki PKK ile mücadele çalışmalarında koordinatör atanması hususuyla yakınlaşmanın ve iki ülke arasındaki işbirliğinin yeniden eski günlere dönme sinyali vermesinin başlangıcı olabilirdi.

Bu çerçevede; basında da yer aldığı üzere, ABD'nin PKK ile mücadelede ABD-Türkiye-Irak tarafından oluşturulacak ortaklar mekanizmasıyla yürütülmesi yönündeki projesi doğrultusunda, ABD, emekli orgeneral Joseph Ralston'ı, Türkiye ise emekli orgeneral Edip Başer'i görevlendirmiştir. ABD'nin öngördüğü ve üç ülke tarafından ortak işletilecek terörle mücadele aracının çalışması için önce üç ülke arasında bir "amaç birliği"nin bulunması gerekmektedir. Konu PKK terör örgütü olduğun göre öncelikle üç ülkenin PKK'ya bakışını ele almak gerekmektedir. Türkiye'nin nasıl baktığı belli, ancak ABD'nin, Irak ve şu anda yönetimde etkili olan KDP ve KYB liderleri Talabani ve Barzani'nin bakışları önemlidir. [149]

---

[148] Bal, **21.Yüzyılda…,**ss:176-178.

[149] Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 2006

13-14 Eylül 2006 tarihlerinde bir araya gelen Türkiye ve ABD'nin terörle mücadele koordinatörlerinin ilk toplantısında, haklarında kırmızı bültenle yakalama emri çıkartılmış olan terör örgütü PKK yöneticilerinin (büyük bölümü aktif olarak örgütte hala yöneticilik yapan, bir bölümü de örgütle bağlantısını koparmasına rağmen Kuzey Irak'ta barınan) 150 kişilik listenin Ralston'a verilmesi ve Türkiye'ye iadesi istenilmiştir. Irak yönetimi ise terörle mücadele özel temsilciliğine Amir Amet Hassun'u atadığını bildirmiştir. Bağdat yönetimi Türkiye'nin bu konudaki hassasiyetini dikkate alarak, koordinatör atanmasında tercihini Sünni-Arap bir generalden yana kullanmıştır.[150]

İki ülke ilişkilerini etkileyen bir faktör olarak görülen PKK'ya yönelik yaptırımlarda bulunmak üzere son dönemde geliştirilen Koordinatörlük mekanizması geçici de olsa sonuç vermeye başlamıştır.

Nitekim, ABD tarafından PKK'nın Kuzey Irak'taki Makhmur Kampı'na bir baskın düzenlenmiş, ve kamp boşaltılmıştır. ABD Başkanlığı Siyasi İşlerden Sorumlu Müsteşarı Nicholas Burns anılan baskınla ilgili; "Makhmur Kampı'na yapılan baskının da bu kampın kapatılmasını doğrultusunda olumlu bir başlangıç olduğunu düşünüyorum. PKK'nın Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yaptığı saldırıların durdurulması açısından olumlu bir çabanın başlangıcı olduğuna inanıyoruz. PKK'yı tanımıyoruz. Merkez ve ofislerini kapatman için çaba gösteriyoruz." açıklamasında bulunmuştur. PKK'nın faaliyetlerini önlemeye yönelik girişimler çerçevesinde; Avrupa'da özellikle Fransa'da ve Belçika'da örgütün finans kaynaklarını kesmeye yönelik operasyonlar başlatılmış PKK'ya destek veren 1 düzineden fazla Kürt asıllı kişi tutuklanmıştır.[151]

---

[150] Ortadoğu, 13-21 Eylül 2006

[151] Hürriyet Gazetesi, 24 Ocak 2007

6. Sonuç

ABD, bir taraftan PKK'ya yönelik operasyonlar yapmakta, diğer taraftan PKK'nın özellikle Avrupa ülkelerinden sağladığı finans kaynağının kurutulması için sert önlemler alacağını, PKK'nın Kuzey Irak'ta Kürt gruplardan sağladığı lojistik ve haberleşme desteğinin önüne geçileceğini açıklamaktadır. Ancak, ABD'nin 2002 yılı ortalarında Irak'a saldıracağını belli etmiş ve Mart 2003'te de saldırıyı başlatmıştır. 9 ay gibi bir süre bu işe yetmiştir. Oysa PKK'ya karşı mücadelede Türkiye'ye yardım sözünü vereli ise en az üç sene geçmiştir. ABD'nin sözlerinin ve önlemlerinin ciddiyetten ve samimiyetten ne kadar uzak olduğunu bu sözlerden anlamaktayız. Yani ABD, kendi kararıyla terörist örgüt ilan ettiği PKK'nın, lojistik ihtiyaçları bulunduğu ve bunların önünü keserse örgütü büyük çapta zayıflatacağını yeni mi fark etti? PKK'ya karşı Türkiye'nin Kuzey Irak'ta bir operasyon yapmasına sıcak bakmadığı bilinmektedir. Kendisinin ise PKK'ya yönelik operasyon yapmaması, bu sorunun cevabını dolayısıyla ABD'nin de PKK'ya ilişkin sergilediği yaklaşımını göstermektedir.

ABD'nin K.Irak'ta PKK'ya karşı tek başına veya Türkiye ile müşterek bir operasyon yapmamasının nedenlerinden birisi de PKK'nın kendi kontrolünde kalmasını sağlamaktır.

Bu çerçevede ABD'nin Türkiye'yi kendi yörüngesinde tutmak istediği/ tutabildiği sürece bu potansiyeli Türkiye aleyhinde kullanmayacağı, ancak ABD politikalarına ters düştüğü zaman PKK terör örgütü ve onu destekleyen tabanını Türkiye aleyhine kullanacağı/ kullanabileceği düşünülmektedir. ABD zaten günümüzde de bu izlenimi Türkiye'ye karşı hissettirmekte ve hissettirmeye de devam edecek görünmektedir.

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ

1. Sonuç

1830 yılında Osmanlı döneminde resmi olarak başlayan Türk-Amerikan ilişkileri 1917-1927 arasında diplomatik kesintiye uğramıştır.

II.Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyayı etkisi altına alan Soğuk Savaş'ın ortadan kalktığı, iki kutuplu düzenden ABD'nin liderliğini yaptığı tek kutuplu sisteme geçildiği bir dönem olmuştur. 1990-2000 yılları her alanda küreselleşmenin yaşandığı, ABD'nin dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen gerginlik ve çatışmalara tek başına müdahalelerde bulunduğu yıllardı.

Bu itibarla; Osmanlı döneminde başlayan Türk-Amerikan ilişkileri, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında büyük gelişim kaydetmiştir.

90'lı yıllar Türk-Amerikan ilişkilerinin o güne kadarkilerden farklı parametreler üzerinde yürüdüğü, etkileri giderek belirginleşmeye başlayan ancak gidişatı hala tam olarak kestirilemeyen ikili ilişki sürecine sahne olmuştur. Fakat her şeye rağmen, Türk-Amerikan ilişkilerinin ana yapısı değişmemiştir. Önceleri "müttefik", daha sonraları ise "Stratejik Ortaklık" olarak adlandırılan tanımlamalarla yakın ilişkiler içerisinde bulunan bu iki ülkenin ilişkilerinin kırılma noktasının 1 Mart tezkeresi olduğu gözlemlenmektedir.

İki ülkenin ilişkileri incelendiğinde; köklü ve önemli bir ortaklığı paylaştıkları görülmektedir. Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Batı Avrupa Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer alan ve NATO müttefiği olan bu iki ülke terörizme, köktendinciliğe, ırk ayrımcılığına uyuşturucuya, fakirliğe karşı mücadele konularında olduğu kadar insan haklarının, basın özgürlüğünün ve serbest ticaretin geliştirilmesi gibi

karmaşık uluslararası konularda da birlikte hareket etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni problemler ve etnik çatışmalar iki ülkeyi daha da yakınlaştırmıştır. Kore Savaşı'nın yanı sıra, dünya barışını ve güvenliğini tehdit eden Körfez Savaşı, daha sonraki Bosna-Hersek, Kuzey Irak ve Kosova sorunları karşısında son olarak 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen saldırıların ertesinde terörizme karşı uluslararası alanda verilen savaşımda Türkiye ve ABD yakın işbirliği içerisinde bulunduklarını kanıtlamışlardır.

Bu çerçevede; tarihsel gelişim içerisinde zaman zaman inişli/çıkışlı, ilerleme/gerileme ve gelişme/değişme gösteren Türkiye-ABD ilişkileri, ABD'nin Kuzey Irak'ı işgali öncesi Türkiye'nin topraklarını kullanma, yardım sağlama girişimlerini içeren 1 Mart Tezkeresi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmesi sonucu zedelenmiştir.

Zaman zaman yaşanan güçlüklere rağmen, iki ülke arasındaki dostluk ve ortaklık, sağlam bir zemine oturmuştur. Bazı konularda farklı görüşlere rağmen, iki ülke aynı değer ve idealleri benimsemiştir. İki ülkenin bazı olaylar karşısındaki farklı yaklaşımları ele alınırken, bir çok noktalarda örtüşen yaklaşımları da vurgulanmalıdır.

Türkiye, Amerikan devlet sisteminde yer alan "Yönetim" ile "Kongre" arasındaki ilişkiler ve Kongre'de yabancı lobilerin siyasi etkisinden kaynaklanan çalışmalardan dolayı bazı güçlükler yaşarken, ABD'nin de Türkiye'nin, Türk halkının refahı için önem arzeden kamuoyu, meclis, özgür basın ve güçlü muhalefetin oluşmasını sağlayan kendi demokratik sisteminin bulunduğunu kabul etmesi gerekmektedir.

Türkiye ve ABD kendi sistemleri olan iki büyük ülkedir. ABD, tek küresel süper güç olarak kalırken, Türkiye de çevresinden kaynaklanıp, uluslararası camiaya ciddi sıkıntılar doğurabilecek gerilimleri yatıştırıcı bir

ülke haline gelmiştir. Türkiye aynı zamanda çevresinde yer alan geniş ve zengin pazarlardaki yatırım imkanlarına bir geçiş noktası teşkil etmektedir.

Bu itibarla, Türkiye, dünyanın en istikrarsız bölgelerinden birinde, ABD'nin güçlü, istikrarlı ve güvenilir bir ortağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bugün de Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasında ABD, önemli bir yere sahip devletlerin başında gelmektedir.

Diğer taraftan bir ülkede yaşayan ve köken itibarıyla farklı etnik gruplardan kaynaklanan sorunlar dünyanın pek çok yerinde görülmektedir. Bu gruplardan birisinin etnik hareket başlatması ve diğer ülkelerin bu harekete destek vermesi olağan görünmekte ve sıklıkla yaşanmaktadır.

Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından oldukça zengin Ortadoğu'nun, geçmişten günümüze kadar çıkar çatışmalarının merkezi haline gelmesine neden olduğu bilinmektedir.

Bölgede daha fazla çıkar elde etmek amacıyla yaratılan Kürt sorununu koz olarak kullanan ülkelerin, özellikle son dönemde Kürt insanını bahane ederek bölge ülkelerinin özellikle de Türkiye'nin varlığına tehdit olarak kullandıkları ve bu stratejilerinde de çalışmalarını yürüttükleri gözlemlenmektedir.

Bu çerçevede; Etnik grupların sorunlarının çözümlenememesinde yabancı devletlerin bu hareketleri desteklemesinin önemli payı vardır.

Dünya üzerinde çoğunlukla Türkiye, İran , Irak ve Suriye'de yaşayan, hemen hepsi akrabalık veya aşiret bağıyla birbirlerine bağlı olan Kürt halkı, özellikle 20. yüzyıldan itibaren Ortadoğu'da mevcut enerji kaynaklarını kullanmak isteyen emperyalist ülkeler, ayrıca toprak emeli (vaadedilmiş topraklar) ve kendisine yönelik tehdidi ortadan kaldırmak isteyen İsrail

tarafından, yerleşik olduğu ülke yönetimlerine karşı silahlı mücadele için çıkarları doğrultusunda devamlı olarak provoke edilmişlerdir.

Bu çalışmalar sonucu, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ile Cumhuriyetin ilanını müteakip Türkiye sınırları içerisinde yaşayan Kürtler tarafından isyanlar başlatılmış, başarılı olunamayınca bu defa İran'da ömrü yaklaşık 10 yıl süren bir kukla bir devlet kurdurulmuş, ancak hiçbir zaman kalıcı başarıya ulaşılamamıştır.

1980'li yıllardan itibaren SSCB'nin dağılmasından sonra tek kutuplu hale gelen dünyada jandarmalığa soyunan ABD, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)'ne uygun olarak, bu ülkede etkin faaliyet gösteren/yöneten Yahudi lobisinin kışkırtmasıyla, önce enerji kaynaklarının bol olduğu Orta Asya Ülkeleri ve bu kaynakların geçiş güzergahı olan Afganistan, sonra da Ortadoğu'da yer alan ülkelere yönelik planlarını hayata geçirmeye başlamıştır.

Türkiye'de 1950-1975 yılları arasında yönlendirilerek sürdürülen sağ-sol, milliyetçi-sosyalist/komünist, sünni-alevi çatışmalarının devrini tamamlamasından sonra, bu defa tüm dünyada sonucu büyük bir çoğunlukla başarıyla neticelenen milliyetçilik akımına uygun olarak Kürt milliyetçiliği ve bunu silahlı mücadelesini yapacak olan PKK örgütü kurdurularak, çıkarlar doğrultusunda bu güne kadar desteklenmeye devam edilmiş, son dönemde de hedef alınan ülkelere karşı kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çerçevede İran ve Osmanlı İmparatorluğunun sona ermesi ile birlikte sınırları yeniden çizilen Türkiye, Irak ve Suriye'de dört parça halinde yaşamaya başlayan Kürt halkı, emperyalist ülkelerin çıkarları doğrultusunda milliyetçilik fikrinin kışkırtılmasıyla, yerleşik oldukları devletlere karşı devamlı olarak kullanılmışlardır.

Ortadoğu'da, özellikle enerji kaynaklarından yararlanmak isteyen devletler, Irak'ta IKDP ve KYB, İran'da İKDP, Türkiye'de de PKK'nın kuruluş ve silahlı mücadelesini desteklemişlerdir.

İran'da 1946 yılında suni olarak Mahabat Kürt Devleti kurdurulmuş, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde çıkarılan isyanlar ve bilahare 1970 yılı sonrasında, Irak'ta ise ABD'nin müdahalesiyle 1990 yılından sonra özerk/ federe/ bağımsız bir devletin hayata geçirilmesine yönelik yürütülen çalışmalar, günümüzde nispeten de olsa adım adım başarıya ulaşmaktadır. Suriye ve İran'da ise uygulanan mevcut baskıcı rejimlere rağmen, PKK görüşleri doğrultusunda örgütler oluşturularak bu defa anılan ülkelere saldırmaları sağlanmıştır.

Bütün bu gelişmeler, şu andaki mevcut anayasa ve çatışmalar/iç savaş sonucu Irak'ta üç ayrı devlet kurulacağını göstermekte olup, gerçekleşmesi halinde, K.Irak'taki "Kürt Federe Devleti" fikrinin İran, Suriye ve Türkiye'de yaşayan Kürtlere de yansıyacağı, mezkur ülkelerdeki Kürt örgütlerinin de bir araya gelerek Irak benzeri bir yapılanmaya çalışacakları, nihayetinde hepsinin birleşerek ideallerde yaşayan "Kürdistan"ı kuracakları değerlendirilmektedir.

Bu amaca hizmet eden, son dönemdeki Kürtçü örgütler içerisindeki en önemlisi olan ve temelleri 1974 yılında Ankara'da atılan AYÖD bünyesinde yer alan Abdullah Öcalan ve arkadaşları tarafından Kasım 1978'de gizli bir örgüt olarak kurulan PKK'dır.

PKK terör örgütü, ilk kurulduğu yıllarda Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşayan vatandaşlarımızın Türk ırkından ayrı bir ırk olduğunu, Türk Devleti tarafından sömürüldüğünü, dil ve kültürünün asimile edildiğini iddia ederek, Türkiye'nin doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerini içine alacak

şekilde Suriye-İran ve Irak toprakları üzerinde bağımsız birleşik demokratik Kürdistan devleti kurmayı hedeflemektedir.

Türk Sol Örgütlerinin, Kürt sorununa yaklaşımlarına/çözüm önerilerine bir tepki olarak ortaya çıkan ve kuruluşunu ilan ettiği tarihten itibaren, asıl amacının öncelikle Kürt halkına Kürtlük bilinci vermeyi, bilahare siyasallaşmayı sağlamak olduğu bilinen PKK'nın, yaklaşık 30 yıldır sürdürdüğü silahlı mücadelesi kabul edilmese de başarılı olduğu söylenebilecektir.

1990'lı yıllardan itibaren TBMM'ye girmeyi başaran örgüt, Kasım 2002 ayındaki seçimlerde özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesi ile Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı Mersin, Adana, İstanbul gibi batı illerinde barajı aşamadığından milletvekilliği kazanamamış olmasına rağmen, Mart 2003 ayında yapılan mahalli seçimlerde, Türkiye genelinde 56 Belediye Başkanlığı ile Belediye ve İl Genel Meclis üyeliklerini ele geçirmiştir.

Bu bağlamda, güneydoğu Anadolu bölgesinde yükselmekte olan bu bölücü eğilimlerin etkisiz hale getirilmesi için öncelikle devlet kurumlarının konuyu bir bütün olarak ele alması ve bu yönde yaklaşımda bulunması, önlemlerini bu çerçevede alması gerekmektedir. Askeri önlemlerin yanında, adli, siyasi, sosyal ve ekonomik önlemlerin de alınması gerekmektedir. Aksi takdirde, bölgedeki gelişmelerin görünürde daha da olumsuz yöne hızla kayabileceği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan; PKK tamamen ortadan kaldırılsa/ örgüt kendisini feshetse dahi, Kürt halkına etnik bilinci yerleştirmesinden dolayı, sürdürdüğü silahlı mücadelede kısmen de olsa başarılı olduğu, bundan sonraki mücadelesini ise diğer Kürtçü örgütlerle birleşerek siyasi platformda devam ettireceği, ayrıca, Türkiye'nin resmen kabul etmemesine karşılık K.Irak'ta varlığını fiilen sürdüren federe, bilahare bağımsız bir Kürdistan kurulması ile

birlikte bu oluşumu planlayan ülkelerin desteğiyle birleşme çabalarına/arayışlarına gireceği, düşünülmektedir.

Son dönem itibarıyla da PKK/KONGRA-GEL terör örgütünün; üst düzey yöneticileri tarafından Mayıs 2007 ayı ortalarına kadar sözde ateşkes sürecinin korunacağı açıklanmış olsa da önümüzdeki günlerde örgüt mensuplarının fırsat bulmaları halinde şehir merkezlerinde ses getirici eylem girişimlerinin, dağlık alanda ise mayınlama, tuzaklama tarzı eylem arayışlarının devam ettiği, bölgedeki diğer unsurlarla karşılıklı çıkar ilişkileri kapsamında faaliyetlerini sürdüreceği, Irak kuzeyindeki kaçakçılardan silah, malzeme ve teçhizat temin etme yönündeki gayretlerine hız kazandıracağı değerlendirilmektedir.

1960'larda Johnson Mektubu, 1970'lerde afyon ekimi, 1974 Silah ambargosu, 1 Mart tezkeresi ve Süleymaniye'de Türk subaylarının başlarına çuval geçirilmesi, iki ülke arasında ciddi bunalımlara yol açan olaylardan akla gelen bazı sorunlardır.

İki ülke arasındaki kısa döneme ilişkin iki ülke ilişkilerini İdris Bal şöyle açıklamaktadır:

1. Türkiye ve ABD'nin, kısa dönemde daha fazla olmak kaydıyla, gelecekte de birbirlerine ihtiyaç duyacakları,

2. Ancak, Türkiye'nin, ABD'ye oranla daha fazla ihtiyaç duyacağı,

3. Her ne kadar III.Körfez Savaşı sonrası oluşan yeni dönemde iki ülkenin farklı yaklaşımları bulunsa ve sorunlar yaşansa da ortak çıkar ve tehdit algılamalarının bu ilişkiyi devam ettireceği, şeklindedir. İlişkilerin yoğun olarak devam etmesi beklenirken, daha önceki sorunlar da ilişkileri gölgelemeye devam edecektir.[152]

---

[152] Bal, **21.Yüzyılda…,**s:182.

Sait Yılmaz ise iki ülke ilişkilerinin geleceğini yorumlarken; Jeopolitik konumu nedeniyle, Türkiye'nin-ABD savunma politikaları içerisinde etkin bir güç unsuru olduğunu vurgulamıştır. ABD'nin geleceğe yönelik planlar ürettiği bölgelerin önemli bir kısmının Türkiye'nin yakın ve çıkar çevresi ile ilgili olması, Türk-Amerikan ilişkilerinin Türk dış politikasının en önemli unsurlarından birisi olarak kalmasına neden olacaktır. ABD'nin ürettiği politikaların Türkiye'yi siyasi ve ekonomik açıdan etkileyeceği ifade edilmektedir. Ancak son yıllarda ABD karşıtlığı, Türkiye'de toplumun tüm yelpazesine yayılmaktadır.[153] (Anket sonuçları da bu hususu teyit etmektedir. Bkz.Ek-3)

Sait Yılmaz'ın Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle iki ülke ilişkilerinde etkinlik sağlayan durumuna Sedat Sertoğlu tarafından da aşağıda değinilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin her şeyden önce bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle Washington için çok kritik bir yerdedir. Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin düzeyi son stratejik işbirliği toplantısında ele alınmıştır. İki ülke arasındaki stratejik işbirliği boyutları "bekara karı boşamak kolaydır" sözleri ile ifade edilmektedir. Türkiye, ABD ile olan ilişkilerinde sadece Ermeni lobisi ile uğraşmamakta, Yunanistan bağlantılı lobilerle de uğraşmaktadır.[154]

Son gelişmeler çerçevesinde; Türkiye-ABD ilişkilerini etkileyecek yönde bir açıklama yapan KDP lideri Mesut Barzani gündemdeki üç soruya ilişkin;

"1.Bağımsız Kürdistan; Bağımsızlık Kürtlerin en doğal hakkıdır. Komşularımızın bu fikre kendilerini alıştırmaları gerekir.

2. Kerkük; Kerkük, Kürdistan'ın kalbidir. Kerkük bir Irak kenti ve Kürdistan'ın parçasıdır. Bir Kürt kentidir.

---

[153] Yılmaz, Dr.Sait, 21.**Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006, s:691.

[154] Sertoğlu, Sedat, **Yazsam Olay Olur**, İstanbul, GOA Basım, Yayın ve Tanıtım Hiz.San.Tic.Ltd.Şti. , 2006, s: 190.

3. PKK; Türkiye bizim PKK ile askeri olarak karşı karşıya gelmemizi beklememeli. Bu konuda siyasi adımlar atılmalıdır. Türkiye'nin sınır ötesi harekatına izin vermeyiz ve seyirci kalmayız." İfadelerinde bulunmuştur. Türkiye, Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti ilanını geleceği açısından bir risk olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda Kerkük özel bir önem arzetmektedir. Kerkük'ün Kürt idaresine bağlanması, bağımsız Kürt devletinin ilanı yolunda önemli bir kilometre taşı olarak görülmektedir. PKK sorununu özetlemeye bile gerek yok. Örgüt, Türkiye'de daha az, Kuzey Irak'ta daha fazla olmak üzere silahlı varlığını sürdürmektedir. PKK çizgisinin siyasi alandaki temsilcileri taleplerini Türkiye'nin gündeminde tutmaktadırlar. Bunlar, Türkiye'nin iki uluslu olarak yeniden yapılandırılması, genel af, Kürtçenin eğitim dili olması gibi taleplerdir. Kerkük ve PKK sorununun Türkiye'ye karşı "pazarlık" unsurları gibi sunulması temel bir yanlışlığı ifade eder. ABD ve Irak temaslarında, "PKK'ya karşı alınacak bazı önlemler" karşılığında Türkiye'nin Kerkük'ün statüsü konusunda "kabullenici" bir konumda durması gibi bir "denklem"in tatmin edici bulunması veya bulunabileceği gibi bir izlenim verilmesi de telafisi zor sorunlara yol açabilir. Bu sorunların üçü de çok önemlidir. Görüşmek amaç değil, araç olduğuna göre Türkiye'nin net biçimde görüşmelerin "amacı"nı ortaya koyması gerekir. [155](Bkz. Ek-3, Mülakat)

PKK konusuna "Siyasi adım atılmalı" önerisiyle yaklaşan Barzani'nin, çözüm olarak gördüğü, Türkiye'nin PKK kaynaklı siyasi talepleri kabul etmesidir. Türkiye'de özellikle Güneydoğu'da etkin olmaya, Türkiye'nin iç politikasında, kendi çizgisinde siyasi alternatifler oluşturmaya çalışan Barzani'nin bundan başka bir mesaj vermesi zaten beklenemezdi.

Gelişmeleri ABD açısından kısaca özetlersek; ABD, 2003 yılında Irak'ı işgal ederek fiilen bölgeye yerleşmiştir. Irak'tan ne zaman ve nasıl çekileceği, çekilirken nasıl bir Irak bırakacağı, nasıl bir düzenleme yapacağı belli değildir.

---

[155] Milliyet Gazetesi, 27.02.2007

Fiilen bölünmüş olan Irak'ta coğrafi ve siyasi bir birlik kurulup kurulamayacağı, kurulsa bile işleyip işlemeyeceği de belirleyici etkenlerdir. Kuzey Irak'ta fiilen kurulmuş bulunan Kürt Devleti'nin bağımsızlık ilanına yönelip yönelmeyeceği de Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır. ABD'nin bu sürecin sonuçlanmasında belirleyici faktörlerin başına geleceği de bir gerçektir.

ABD'nin Ortadoğu'ya olan ilgisi, "Petrol kaynaklarının ve enerji yollarının kontrolü, ABD'nin en önemli müttefiki olan İsrail'in güvenliği, Kitle imha silahlarının kontrolü ve yayılmasının önlenmesi, Terörizmle mücadele, Bunları gerçekleştirmek için Ortadoğu ilkelerini yeniden şekillendirme" şeklinde cereyan etmektedir.

ABD ile birlikte hareket eden Kürtler, işgalde ve sonrasında ABD'nin en yakın müttefiki olmuşlar ve bunun karşılığında siyasi ve askeri açıdan önemli kazanımlar elde etmişlerdir. ABD, Kürtleri Saddam yönetiminin elinden kurtarılan halk olarak dünya kamuoyuna ilan etmiştir. ABD kamuoyunda da Kürtler lehine büyük bir sempati oluşturulmuştur. ABD'nin siyasi karar mekanizmaları ve akademik çevreleri, Kürtleri bir blok olarak görmektedir. Bu çerçevede her ne kadar terörist olarak ilan etseler de, PKK-KONGRA-GEL'i bu sürecin ve bakışın dışında tuttukları söylenemez. Irak'ın işgaliyle başlayan bu süreçte Türkiye'nin tutumu ABD'yi memnun etmemiştir. Bu dönemde ABD için "güvenilmez" müttefik konumunda görülen Türkiye'nin önümüzdeki süreçte de ABD'nin çıkarlarıyla çatışan politikalar üretebileceği olasılığı Washington tarafından göz önünde bulundurulmaktadır. Bu açıdan PKK-KONGRA-GEL ve siyasi yansımalarının ABD açısından Türkiye'ye karşı bir koz olarak görüldüğü ve görüleceği söylenebilir. ABD'nin, Türkiye ile mutabakata varmasına ve söz vermesine karşın, PKK-KONGRA-GEL'e karşı operasyon yapmaması, her düzeyde ve her fırsatta soruna askeri olmayan yoldan çözüm aradığını ilan etmesi; Osman Öcalan ve grubunu yanına çekmesi ve bu grubun silah bıraktığını açıklayarak "siyasi diyalog ve çözüm" söylemini öne çıkarması; Iraklı Kürt grupların politika ve

yönlendirmelerine uygun, Irak Türkmenlerine ise karşı bir tutum içinde bulunması Türkiye açısından düşündürücüdür.[156]

ABD'nin kendi çıkarlarını korumak ve kendi adına sorunlarını çözmek için gerçekleştirdiği Körfez harekatının Türkiye açısından getirdiği en önemli sorun, Kürt sorununun uluslararası hale gelmesi ve terör örgütü PKK'nın yeni oluşan ortamda askeri ve siyasi faaliyetlerini ciddi bir şekilde artırmasıydı.

Gelişmeler Türkiye açısından ele alındığında; Türkiye'nin doğusunda ve güneydoğusunda yaşayan vatandaşlar, Türk ulusunun ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak dış güçlerin olayı kaşımasıyla, sürekli ısıtıp gündeme getirmesiyle birlikte Türkiye, açısından tehlikeli gelişmelere neden olabileceği her zaman kaçınılmazdır.

Ayrıca, Türkiye'nin PKK ile mücadelede ABD'den yardım talebi, Amerika'nın tam anlamıyla işine yaramış, Türkiye'nin stratejik konumu nedeniyle Ortadoğu'nun nabzını tutmak, Kuzey Irak'taki petrol, Kürt devletinin kurulması, Suriye ve İran'ın izlenmesi açısından ABD'ye mükemmel bir olanak sağlamıştır.

Son dönem itibarıyla, ABD'nin bölgedeki politikasından Türkiye'nin memnun olduğu söylenemez. Irak'ı işgali öncesinde Türkiye'den istediği desteği alamamış olması, Türkiye toprakları üzerinden Irak'a Kuzey Cephesi açma projesini uygulayamaması, Türkiye'nin havaalanları ve limanlarını ABD'ye tahsis edip, onbinlerce Amerikan askerinin Anadolu'ya konuşlandırılmasına izin vermeyişi, özetle 1 Mart tezkeresini Türkiye'nin reddetmiş olması, Washington'un, öncelikle Kuzey Irak'taki Kürt gruplar (KDP ve KYB) başta olmak üzere genel olarak Kürtleri destekleyen tutumunu

---

[156] Bila,**Hangi…,**ss:268-269.

güçlendirmiştir. İlk sırada yer almamakla birlikte PKK'ya bakışı da genel Kürt politikası dışında görülmemektedir.

Bölgede önemli bir ülke olan Türkiye'nin arka bahçesinde olup bitenlere kayıtsız kalması mümkün değildir. Türkiye olarak iyi ilişkiler tesis ettiğimiz ABD ise çıkarlarımızın aleyhine her şeyi yapmaktadırlar. PKK'yı taşeron olarak kullanmakta, Türkmenleri devre dışı bırakmakta, Kürt devletini kurmaya çalışmakta ve Irak'ın toprak bütünlüğünü bozmaktadır. Önce işin altyapısı oluşturulmuş, ardından Çekiç Güç vasıtasıyla kukla devletin temelleri atıldı. Bu fiili devlet tam da Irak'taki bu "kaos ortamında" kurumlaşıyor, adeta bir "normalleşme süreci" yaşıyor. Parlamentosu, ordusu, posta pulu, okulları ve kitapları oluşturulmuş durumda ABD desteğiyle Kürdistan kurulmuş durumdadır. ABD'nin bugün arzı istimlak yani BOP'la, GOP'la Ortadoğu'yu belirleme projelerinin yanı sıra, İslam'ı belirlemek gibi bir misyon içerisine de girdiğini görmekteyiz. (Bkz.Ek-3, Anket sonuçları)

Güç ve büyüklük açısından bakıldığında Türkiye ve ABD'nin eşit olmayan devletler olduğu ortadadır. ABD, dünyanın en güçlü devleti konumundayken, Türkiye ekonomisi ve güvenliği için dış yardıma ihtiyaç duyan gelişmekte olan bir ülkedir. Ayrıca, Türk halkı tarihinden, kimliğinden ve potansiyel kapasitesinden gurur duyan devletinin büyük olduğunu hisseden bir ulustur. Batılı devletlerle aynı statüye sahip olduğuna inanır. Ülkesi üzerinde yabancı devlet kontrolünün olması ihtimali karşısında çok titiz davranır ve böyle bir durumun oluşmasına asla izin vermez.

Diğer taraftan, uluslararası politikada etkili bir aktör olmak, Ortadoğu'nun bugününde bir rol sahibi olmaktan geçmektedir. Tarih ve coğrafya, bölgenin yapılanmasında Türkiye'ye görev ve sorumluluklar yüklenmektedir. Olabildiğiniz ölçüde, Ortadoğu'nun geleceğinde olabilir ve kendi geleceğinizi de şekillendirebilirsiniz. Türkiye "Ben, Ortadoğu'nun geçmişinde vardım." Dedikten sonra kendi kendine "Ortadoğu'nun

geleceğinde de olacak mıyım Buna var mıyım?" Sorusunu sormalıdır. Cevap "evet" ise büyük düşünmek ve politikalarını ona göre belirlemek zorundadır.

Türkiye coğrafi konumu ve tarihte üstlendiği roller açısından her zaman bir çok devletin tehdit ve tehlikelerine maruz kalmıştır/ kalmaktadır. Türkiye'nin, 20.Yüzyılın son çeyreğinde, ulusal bütünlüğü ve üniter yapısı açısından Cumhuriyet tarihinin en büyük ve en etkili tehdidiyle karşı karşıya olduğu düşünülmektedir.

Netice itibarıyla Türkiye'nin güvenliğinin artık askeri, politik, diplomatik, teknolojik, hukuki, sosyal, kültürel unsurları ve kara, deniz ve havaya ek olarak uzay, siber ortam v.b.boyutlarıyla ele alınması ve jeopolitik/ jeostratejik açılımlarını çok yönlü yapması ile bunun için de, yeterli bir güvenlik alt yapısı ve vizyonunu oluşturması gereklidir.

Türkiye'nin izlemesi gereken dış politika, kökünü Kurtuluş Savaşı'ndan alan Atatürk tarafından saptanan akılcı, hesaplı, kararlı, tutarlı ve dirençli bir politikadır. Bu bağlamda; bölge merkezli bölge merkezli dış politikadan hareket etmek, bu konuda öncü olmak, inisiyatif alarak dünya ölçeğinde etkili olmak, komşularla yakın ilişki kurmak, mütekabiliyet ilkesi kapsamında içişlerine ve toprak bütünlüğüne saygı duymak, "yurtta sulh, cihanda sulh" derken ulusal hak ve çıkarlardan en küçük bir ödün bile vermemek Türkiye'nin dış politikası olmalı ve bu yolda yürümelidir.

Bütün bu gelişmeler çerçevesinde, bir dönem "müttefik dost ülke", daha sonra "stratejik ortaklık" seviyesine çıkan Türk-ABD ilişkileri zaman zaman inişli çıkışlı bir seyir izlese de hep denge gözetilmeye çalışılmıştır. Bir süre daha devam edeceği düşünülen bu inişli çıkışlı seyre karşılık iki tarafın da ortak çıkarlarının bilinci içinde oldukları ifade edilebilir.

İki ülke arasında geçmişte olduğu gibi bugünde bazı sorunlar bulunmaktadır. Her dönemde yaşanan sorunların açtığı yaralar/ hasarlar onarılamayacak/ tamir edilemeyecek gibi görülse de, nitekim görülmüştür de yine de sorunlar aşılmış ve bugünlere gelinmiştir.

Bu nedenle aralarındaki görüş ayrılıkları ne olursa olsun Türkiye ile ABD ilişkilerini ve politikalarını mümkün olduğu ölçüde uyumlu çizgide tutmalı, gerginlik ve kopukluk yaratıcı davranışlardan kaçınmalıdırlar.

Ancak, ilişkilerin kırılma noktasını teşkil eden 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi ABD'nin, Süleymaniye baskını ise Türkiye'nin, uzun yıllar hafızasından silinmeyecek olaylar olduğu ve her fırsatta gündeme gelebilecek hususları içerdiği söylenebilir.

Sonuç itibarıyla; ABD'nin Türkiye'yi kendi kontrolünde tutabildiği sürece Kürt sorununu/ potansiyelini Türkiye aleyhinde kullanmayacağı, Türkiye'nin kendi politikalarına ters düştüğünü gördüğü andan itibaren ise Kürt sorununu ve buna bağlı olarak da PKK terör örgütünü Türkiye aleyhine kullanacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda ABD'nin bir süre daha en azından bölgede taşlar yerine oturuncaya kadar Kürt/ PKK-KONGRA-GEL sorununu bir dış politika aracı / bir koz olarak kullanacağı/ elinde bulunduracağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Anadolu Ajansı, 14 Mart 2007.

2. Akalın, Cüneyt, **Soğuk Savaş ABD ve Türkiye**-1, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2003.

3. Akfırat, Fikret**, Kukla Devlet**, Ankara, Kaynak Yayınları, 2004,

4. Aydın, Ahmet, **Kürtler, PKK ve A.Öcalan**, Ankara, Kiyap Yayın Dağıtım, 1992.

5. Bal,Doç.Dr.İdris, **21.Yüzyıl'da Türk Dış Politikası**, Ankara, Ankara Global Araştırmaları Merkezi Ankara Yayınları, 2006.

6. Balbay, Mustafa**, Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri**, İstanbul, Çağ Pazarlama Gazete, Dergi,Kitap, Basın ve Yayın A.Ş. 2004.

7. Bila, Fikret, **Hangi PKK**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2004.

8. Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 2007.

9. Çakır Ruşen, **Türkiye'nin Kürt Sorunu**, İstanbul, Metis Yayınları, 2004.

10. Demir, Eyyüp, **Yasal Kürtler,** İstanbul, Tevn Yayınları, 2005.

11. Demirel, Emin, **Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.

12. Denker, M.Sami, **Uluslararası Terör Türkiye ve PKK**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1997.

13. Dumanlı Cihangir, **"Türkiye İle ABD'nin çıkarları Örtüşmüyor**", Cumhuriyet Strateji 3. Temmuz 2006.

14. Erhan, Çağrı, **Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2001.

15. Cumhuriyet Gazetesi, "Türkiye-ABD İlişkileri", Cumhuriyet. 3 Temmuz 2006, 15 Şubat 2007. <http://www.**centcom.mil/sites/uscentcom1>**

16. Hürriyet Gazetesi, 02 Şubat, 24, 12 Mart 2007.

17. Işık, Em.Albay, Mithat **(Mülakat)**

18. İnternet/Haberler.com

19. İzady, Mehrdad**, Bir El Kitabı Kürtler,** İstanbul, Doz Yayınları, 2004.

20. Kaynak, Prof.Dr.Mahir, **Başımıza Çuval Geçirenler**, İstanbul, Truva Yayınları, 2006.

21. Kurubaş, Yrd.Doç.Dr.**Erol, Kürt Sorununun Uluslar arası Boyutu ve Türkiye,** Ankara, Nobel Yayınları, 2004. (I-II Cilt)

22. Latif, Hüseyin, **Çelişkiler Projesi BOP ve ABD'nin Türkiye'ye Biçtiği Rol,** İstanbul, Bizim Avrupa Yayınları, 2007.

23. Milliyet Gazetesi, 15 -27 Eylül 2006.

24. Ortadoğu Gazetesi,13, 21 Eylül 2006.

25.Önder, Ali Tayyar, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, Ankara, Fark Yayınları, 2007.

26.Özcan, Dr. Nihat Ali**, PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi,** Ankara,Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 1999.

27.Özdağ, Doç.Dr.Ümit, **Türkiye, Kuzey Irak ve PKK**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 1999.

28. Özkan, Tuncay, **Abdullah Öcalan Neden Verildi? Nasıl Yakalandı? Ne Olacak?** İstanbul, Alfa Yayınları, 2005.

29. Sertoğlu, Sedat, **Yazsam Olay Olur**, İstanbul, GOA Basım, Yayın ve Tanıtım Hiz.San.Tic.Ltd.Şti. , 2006.

30.Şafak, Nurdan, **Osmanlı-Amerikan İlişkileri**, , İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2003.

31. Uslu, Nasuh, **Türk-Amerikan İlişkileri**, 21.YY yayınları, Ankara, 2000.

32. Üşümezsoy, Prof.Dr. Şener, **Kürt "Kim"liği,** İstanbul, İleri yayınları, 2006.

33. Yetkin, Murat, **Tezkere, Irak Krizinin Gerçek Öyküsü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004.

34.Yılmaz, Dr.Sait, **21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006